

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง
ในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

A study of the Potential of Lan-Chang culture Sites in
lower I-san for cultural tourism

โดย กฤษฎา พิณศรี และคณะ

พฤษภาคม 2550

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง ในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

A study of the Potential of Lan-Chang culture Sites in
lower I-san for cultural tourism

คณะผู้วิจัย

1. กฤษฎา พิณศรี
2. พนา จินดาศรี
3. อลงกต เพชรศรีสุก

สังกัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ชุดโครงการ

ธนาคารข้อมูลเพื่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน
กลุ่มจังหวัดอีสานใต้

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง ศักยภาพภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถาน วัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้ นี้ จะสำเร็จลุล่วงลงมิได้ หากปราศจากการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในด้านทุนอุดหนุนการวิจัย และการส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งการให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์จากรองศาสตราจารย์ ดร.อัฉรา ภาณุรัตน์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จึงขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษา ผู้นำชุมชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในอีสานใต้ทุก ๆ ท่าน ที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และต้องขอภัยที่มีสามารถกล่าวนามได้หมด ในพื้นที่อันมีอยู่อย่างจำกัด ท่านทั้งหลายเหล่านี้เป็นผู้ซึ่งทำให้คณะผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการสำรวจและการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้ และทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ท้ายที่สุด คณะผู้วิจัยหวังว่าข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ ในงานวิจัยนี้ จะสามารถอำนวยประโยชน์แก่เกี่ยวข้องหรือผู้สนใจได้ตามสมควร

กฤษฎา พิณศรี

พนา จินดาศรี

อลงกต เพชรศรีสุก

พฤษภาคม 2550

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การท่องเที่ยวมีบทบาทอย่างมากต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศที่สำคัญ เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศในลำดับต้นๆ ทั้งยังก่อให้เกิดการกระจายโอกาสและรายได้ลงไปสู่ชุมชนในระดับรากหญ้าได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว และตรงจุดกว่าอุตสาหกรรมอื่นๆ

อีสานใต้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และงานเทศกาลประเพณีที่หลากหลายน่าสนใจ ทั้งยังเป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของโลก เป็นที่สนใจและยอมรับของนักประวัติศาสตร์และโบราณคดีทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะอารยธรรมของอาณาจักรขอมโบราณ ดังที่ได้ปรากฏร่องรอยหลักฐานทางศิลปกรรมให้เห็นจำนวนมากทั้งที่สร้างขึ้นในรูปแบบของเทวสถานในศาสนาฮินดูและพุทธสถานนิกายมหายาน ซึ่งปัจจุบันได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของพื้นที่ และเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไปของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

อย่างไรก็ดี จากการศึกษายังได้พบว่าบริเวณอีสานใต้ยังมีศิลปกรรมอีกกลุ่มหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบล้านช้าง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของประเทศลาวและบางส่วนของภาคอีสานในประเทศไทย เป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นภายหลังจากที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของอาณาจักรเขมรโบราณได้เสื่อมลงไปแล้ว ศิลปกรรมเหล่านี้สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนานิกายหินยาน ส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานในรูปแบบของพระธาตุ (เจดีย์) และสิม (โบสถ์) และได้พบเป็นจำนวนหลายแห่งกระจายกันอยู่ในหลายพื้นที่ แต่ปัจจุบันแหล่งศิลปกรรมดังกล่าวยังคงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวน้อย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะขาดข้อมูลของแหล่งศิลปกรรมเหล่านั้น นอกจากนั้น ในการจะพัฒนาส่งเสริมให้โบราณสถานดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนได้ จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งจะต้องดำเนินการในหลายด้าน รวมถึงทั้งการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นข้อมูลแนวทางในการพัฒนาแหล่งโบราณสถานให้มีศักยภาพมากเพียงพอต่อการจัดการท่องเที่ยวและเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีผู้ทำการศึกษาวิจัยเอาไว้

การวิจัยนี้จึงเกิดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ รวมทั้งแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืน โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ถือเป็นการเติมเต็มข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอีกแง่มุมหนึ่ง ที่อาจนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาแหล่งโบราณสถานเหล่านี้เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้เข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนใต้ได้มากยิ่งขึ้นต่อไป

การดำเนินการวิจัย กระทำโดยสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามในแหล่งโบราณสถานพร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยวและสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการ บุคลากรทางการศึกษา และผู้นำท้องถิ่น ผลจากการศึกษา ได้พบแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มปราสาทหรือพระธาตุ จำนวน 8 แห่ง ประกอบด้วย พระธาตุนองสามหมื่น พระธาตุกุดจอก พระธาตุโนนกอก (พิพวย) จังหวัดชัยภูมิ ปราสาทศิขรินภูมิ ปราสาทเมืองที่ปราสาทแก้ว จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านปราสาท ปราสาทบ้านเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2) กลุ่มสิมหรือโบสถ์ จำนวน 9 แห่ง ประกอบด้วย สิมวัดศรีสุภณ (ทองหลางน้อย) สิมวัดบ้านชิน จังหวัดนครราชสีมา สิมวัดท่าเรือ สิมวัดบรมคงคา จังหวัดบุรีรัมย์ สิมวัดโนนผึ้ง สิมวัดโสมณวิหาร (วัดบ้านลุมพุก) จังหวัดศรีสะเกษ สิมวัดบ้านตำแย สิมวัดบ้านนาควาย สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี

3) กลุ่มหอไตร จำนวน 2 แห่ง ประกอบด้วย หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง หอไตรวัดบูรพาราม จังหวัดอุบลราชธานี

และจากการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโบราณสถานเหล่านี้ พบว่าส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อได้พบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน เช่น มีรูปแบบทางศิลปะฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต หรือมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์

ผลจากการศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าโดยสภาพและความสำคัญของตัวโบราณสถาน รวมทั้งประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานนั้นสามารถที่จะนำมาใช้เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ หากแต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อส่งเสริมให้โบราณสถานมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งและบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานให้อยู่ในสภาพดี รวมทั้งการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม จารีต วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไว้ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไป

นอกจากนี้ จากการสำรวจภาคสนาม ทำให้ได้พบข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งว่าโบราณสถานที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างในพื้นที่อีสานใต้ส่วนใหญ่มีขนาดค่อนข้างเล็กและกระจายกันอยู่ในพื้นที่กว้าง การสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯลฯ รวมทั้งการเชื่อมโยงกับแหล่งวัฒนธรรมต้นแบบในประเทศลาว โดยเฉพาะกับลาวตอนใต้ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับภาคอีสานตอนล่างของไทย ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลเอกสารพบว่าแหล่งโบราณสถาน

หลายแห่งที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม เช่น ปราสาทวัดภู และวัดภูอาสา ในแขวงจำปาสัก พระธาตุพนมจำลอง หอไตรบ้านหนองลำจัง และพระธาตุอิงฮัง ในแขวงสะหวันนะเขต เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ถือว่ามีความเป็นไปได้ที่จะจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ 6 จังหวัดภาคอีสาน ตอนล่างในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรมสายล้านช้าง เนื่องจากโดยตัวของแหล่งโบราณสถานเองมีศักยภาพค่อนข้างสูง หากแต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงข้อด้อยต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมศักยภาพให้มีมากขึ้น และสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว กับทั้งยังมีความเป็นไปได้สูงที่จะสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของอีสานใต้เข้ากับแหล่งท่องเที่ยวในต่างประเทศโดยเฉพาะกับลาวตอนล่าง ด้วยเหตุที่พื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาแต่อดีต ทั้งทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกันหรือมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหลายแห่งที่สามารถนำมาเชื่อมโยงถึงกันได้

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG4950088

ชื่อโครงการ : การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อ
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชื่อนักวิจัย : กฤษฎา พิณศรี, พนา จินดาศรี, อลงกต เพชรศรีสุก
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

E-mail Address : j_pinsri@hotmail.com, khingpana@hotmail.com, alone_kot@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ : 1 มิถุนายน 2549 ถึง 31 พฤษภาคม 2550

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ รวมทั้งแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืน

ผลจากการศึกษา ได้พบแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง ส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อได้พบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน เช่น มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต หรือมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ แสดงให้เห็นว่าโดยสภาพและความสำคัญของตัวโบราณสถาน รวมทั้งประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานนั้น สามารถที่จะนำมาใช้เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ หากแต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อส่งเสริมให้โบราณสถานมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งและบูรณะโบราณสถานให้อยู่ในสภาพดี การบูรณาการการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไว้ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไป

คำหลัก : ศักยภาพ, แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ABSTRACT

Project Code : RDG4950088

Project Title : A study of the Potential of Lan Chang Culture Sites in The Lower Northeastern Part of Thailand for Cultural Tourism.

Investigators : Pinsri K, Jindasri P, Pethsrisuk A.

Surindra Rajabhat University

E-mail Address : j_pinsri@hotmail.com, khingpana@hotmail.com, alone_kot@yahoo.com

Project Duration : June 22, 2006 – May 31, 2007

The purpose of research aimed to examine to study quality sources of ancient remains cultural Lan Chang in the south Isan for cultural tourism including the way how to support strong cultural development and cultural tourism in the south Isan as endurance.

The result of research was found that the quality sources of ancient remains cultural Lan Chang in the south Isan would manage for cultural tourism, there were 19 places. The overall results of studies were significantly quality at the middle. When the researcher had divided in the case of an individual aspect, it had found that the value quality of ancient remains cultural sources were the important point of places such as art style, artist skills, local particular symbols, long history, historical important relations, cultures or local holy days. The less value quality of ancient remains cultural sources were inconvenient transportation and lack of information. Therefore, the most value quality of ancient remains cultural sources including tradition, culture or local holy days related to those ancient remains. These can focus as highlight promotion. Moreover, government need to restore those important being tourist places such as public convenience, alternative information, decorating landscape or environment, restoring important ancient remains places, preserving value local believes. These would be caused by value local attractive ancient remains places for tourists as endurance.

Keyword : Potential, Lan chang culture sites, Cultural tourism

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญแผนภูมิ	ฎ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 บทนำ	1
1.2 หลักการและเหตุผล	1
1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
1.4 คำถามการวิจัย	2
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย	2
1.6 คำนิยามศัพท์	3
1.7 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.8 ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.9 ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ	5
1.10 แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	5
1.11 สรุป	5
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 บทนำ	6
2.2 การศึกษาทบทวนวรรณกรรม	6
2.2.1 ลักษณะทางกายภาพของอีสานใต้	6
2.2.2 ที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ และการเดินทางเข้าถึง	8
2.2.3 การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	15
2.2.4 พื้นฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี	17
2.2.5 โบราณสถานแบบวัฒนธรรมล้านช้างในภาคอีสาน	19

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2.3 แนวคิดในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว	22
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
2.5 สรุป	30
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	32
3.1 บทนำ	32
3.2 กรอบแนวคิดการวิจัย	32
3.3 ระเบียบและวิธีวิจัย	33
3.3.1 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง	33
3.3.2 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ มีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม	34
3.3.3 จะมีวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการ ท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยง กับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร	39
3.4 สรุป	40
บทที่ 4 ผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	41
4.1 บทนำ	41
4.2 ผลการศึกษา	41
4.2.1 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง	41
4.2.2 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ มีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม	50
4.2.3 จะมีวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการ ท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยง กับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร	54
4.3 อภิปรายผล	57
4.4 สรุปและข้อเสนอแนะ	58

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุป	62
5.1 บทนำ	62
5.2 หลักการและเหตุผล	62
5.3 การศึกษาทบทวนวรรณกรรม	63
5.4 วิธีดำเนินการวิจัย	63
5.5 ผลการศึกษา	64
5.6 อภิปรายผล	65
5.7 ข้อเสนอแนะ	66
5.8 สรุป	69
บรรณานุกรม	70
ภาคผนวก ก. สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากการประชุมกลุ่มโดยผู้นำชุมชน นักวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษา	72
ภาคผนวก ข. สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยบุคลากรทางการศึกษา ผู้นำชุมชน และนักวิชาการ	104
ภาคผนวก ค. ภาพประกอบของแหล่งโบราณสถานจากการดำเนินการวิจัย ภาคสนาม	111
ภาคผนวก ง. ตัวอย่างแบบสอบถาม	131
ภาคผนวก จ. บทความวิจัย	137
ภาคผนวก ฉ. ประวัติผู้วิจัย	151

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ระดับคะแนนความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน ในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น	34
ตารางที่ 2 ระดับคะแนนการเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน ในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น	35
ตารางที่ 3 รายชื่อแหล่งโบราณสถานเป้าหมาย	36
ตารางที่ 4 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่พบในอีสานใต้	47
ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน พระธาตุหนองสามหมื่น จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน	73
ตารางที่ 6 ศักยภาพแหล่งโบราณสถานพระธาตุหนองสามหมื่น จำแนกเป็นรายชื่อ	75
ตารางที่ 7 ศักยภาพแหล่งโบราณสถานพระธาตุหนองสามหมื่น จำแนกเป็นรายด้าน	78
ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดศรีสุภณ จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน	79
ตารางที่ 9 ศักยภาพแหล่งโบราณสถานสิมวัดศรีสุภณ จำแนกเป็นรายชื่อ	80
ตารางที่ 10 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดศรีสุภณ จำแนกเป็นรายด้าน	83
ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดท่าเรือ จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน	84
ตารางที่ 12 ศักยภาพแหล่งโบราณสถานสิม วัดท่าเรือ จำแนกเป็นรายชื่อ	85
ตารางที่ 13 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดท่าเรือ จำแนกเป็นรายด้าน	88
ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศีขรภูมิ จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน	89
ตารางที่ 15 ศักยภาพแหล่งโบราณสถานปราสาทศีขรภูมิ จำแนกเป็นรายชื่อ	90
ตารางที่ 16 ศักยภาพแหล่งโบราณสถานปราสาทศีขรภูมิ จำแนกเป็นรายด้าน	93

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน	94
ตารางที่ 18 ศักยภาพแหล่งโบราณสถานปราสาทบ้านปราสาท จำแนกเป็นรายชื่อ	95
ตารางที่ 19 ศักยภาพแหล่งโบราณสถานปราสาทบ้านปราสาท จำแนกเป็นรายด้าน	98
ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน	99
ตารางที่ 21 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จำแนกเป็นรายชื่อ	100
ตารางที่ 22 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จำแนกเป็นรายด้าน	103

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

39

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แผนที่แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้ที่พบ 19 แห่ง	49
ภาพที่ 2 วัดพระธาตุหนองสามหมื่น	112
ภาพที่ 3 นรกรรมิวัดพระธาตุสามหมื่น	112
ภาพที่ 4 พระธาตุพืพวย (ธาตุโนนกกอก)	113
ภาพที่ 5 พระธาตุพืพวย (ธาตุโนนกกอก)	113
ภาพที่ 6 ธาตุกุดจอก	114
ภาพที่ 7 พระพุทธรูปด้านในธาตุกุดจอก	114
ภาพที่ 8 สิมวัดศรีสุภณ	115
ภาพที่ 9 จิตรกรรมภายนอกสิมวัดศรีสุภณ	115
ภาพที่ 10 สิมวัดบ้านชิน	116
ภาพที่ 11 สิมวัดบ้านชิน	116
ภาพที่ 12 สิมวัดท่าเรียบ	117
ภาพที่ 13 จิตรกรรมฝาผนังภายนอกสิมวัดท่าเรียบ	117
ภาพที่ 14 สิมวัดบรมคงคา	118
ภาพที่ 15 ภาพปูนดำแล้วเขียนสียักษ์วัดบรมคงคา	118
ภาพที่ 16 ปราสาทศิขรภูมิ	119
ภาพที่ 17 ทับหลังปราสาทศิขรภูมิ	119
ภาพที่ 18 ปราสาทเมืองที่	120
ภาพที่ 19 ปราสาทเมืองที่	120
ภาพที่ 20 ภายในปราสาทแก้ว	121
ภาพที่ 21 สภาพภายนอกปราสาทแก้ว	121
ภาพที่ 22 ธาตุบ้านเมืองจันทร์	122
ภาพที่ 23 ธาตุบ้านเมืองจันทร์	122
ภาพที่ 24 ปราสาทบ้านปราสาท	123
ภาพที่ 25 บริเวณรอบปราสาทบ้านปราสาท	123
ภาพที่ 26 ด้านหลังสิมวัดโนนผึ่ง	124
ภาพที่ 27 ด้านหน้าสิมวัดโนนผึ่ง	124
ภาพที่ 28 สิมวัดบ้านลุมพุก	125
ภาพที่ 29 ด้านข้างสิมวัดบ้านลุมพุก	125

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 30 ด้านหน้าสิมวัดบ้านตำแย	126
ภาพที่ 31 ด้านข้างสิมวัดบ้านตำแย	126
ภาพที่ 32 ด้านหน้าสิมวัดแจ้ง	127
ภาพที่ 33 สภาพรอบบริเวณสิมวัดแจ้ง	127
ภาพที่ 34 หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง	128
ภาพที่ 35 ภายในหอไตรวัดทุ่งศรีเมือง	128
ภาพที่ 36 หอไตรวัดบูรพาราม	129
ภาพที่ 37 ด้านข้างหอไตรวัดบูรพาราม	129
ภาพที่ 38 จิตรกรรมฝาผนังภายในสิมวัดบ้านนาควาย	130

บทที่ 1

บทนำ

1.1 บทนำ

การศึกษาศึกษาภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการดำเนินการศึกษาออกตามหัวข้อ ดังนี้

1. หลักการและเหตุผล
2. วัตถุประสงค์ของโครงการ
3. คำถามการวิจัย
4. ระเบียบวิธีวิจัย
5. คำนิยามศัพท์
6. ขอบเขตของการวิจัย
7. ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ
8. ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ
9. แนวทางการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.2 หลักการและเหตุผล

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทอย่างมากต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของเงินตรา ต่างประเทศที่สำคัญเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศในลำดับต้นๆ ทั้งยัง ก่อให้เกิดการกระจายโอกาสและรายได้ลงไปสู่ชุมชนในระดับรากหญ้าได้อย่างกว้างขวางรวดเร็ว และตรงจุดกว่าอุตสาหกรรมอื่นๆ

บริเวณอีสานใต้ นับเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ โดยเฉพาะอารยธรรมของอาณาจักรขอมโบราณดังปรากฏร่องรอยหลักฐานทางศิลปกรรมให้เห็นจำนวนมาก ทั้งที่สร้างขึ้นในรูปแบบของเทวสถานในศาสนาฮินดูและพุทธสถานนิกายมหายานซึ่ง ปัจจุบันได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของพื้นที่และเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไปของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

อย่างไรก็ดีในบริเวณอีสานใต้ก็ยังได้ปรากฏศิลปกรรมอีกกลุ่มหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบล้านช้างซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของประเทศลาวและบางส่วนของภาคอีสานในประเทศไทยเป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นภายหลังจากที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของอาณาจักรขอมโบราณได้เสื่อมลงไปแล้วศิลปกรรมเหล่านี้สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนานิกายหินยานส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานในรูปแบบของพระธาตุ (เจดีย์) และสิม (โบสถ์) ซึ่งได้พบเป็นจำนวนหลายแห่งกระจายกันอยู่ในหลายพื้นที่แต่แหล่งศิลปกรรมดังกล่าวยังคงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวน้อยส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะขาดข้อมูลของแหล่งศิลปกรรมเหล่านี้รวมทั้งขาดการศึกษาศึกษาภาพ

เพื่อส่งเสริมพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นการเติมเต็ม ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอีกแง่มุมหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาแหล่ง โบราณสถานเหล่านี้เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนใต้ได้มากยิ่งขึ้น ต่อไป

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1.3.1 สำรวจแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้
- 1.3.2 ศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถาน วัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้
- 1.3.3 เสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

1.4 คำถามการวิจัย

- 1.4.1 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง
- 1.4.2 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้มีศักยภาพมากน้อย เพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 1.4.3 จะมีวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยว เชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

- 1.5.1 วิธีการศึกษา
 - 1.5.1.1 ศึกษาข้อมูลเอกสาร

เป็นการค้นคว้าเอกสารจากห้องสมุดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร สำนักงานจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ฯลฯ เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา สำหรับใช้ในการสำรวจภาคสนาม
 - 1.5.1.2 สำรวจที่ตั้ง สภาพปัจจุบัน

เป็นการออกปฏิบัติงานภาคสนามโดยใช้แบบสำรวจเพื่อให้ทราบถึงจำนวน ที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา และสภาพปัจจุบันของแหล่ง
 - 1.5.1.3 ศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานโดยใช้แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และแบบประเมินศักยภาพ ด้านการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างซึ่งปรับปรุงจากโครงการพัฒนาและ ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมขอมในพื้นที่ภาคอีสานตอนล่าง (บริษัท มรดกโลก จำกัด. มปป.)

1.5.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.5.2.1 ประชากร คือ โบราณสถานที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างในพื้นที่ 6 จังหวัดของอีสานใต้

1.5.2.2 แหล่งโบราณสถานเป้าหมายเนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้เป็นการคัดเลือกแหล่งโบราณสถานเพื่อศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวต่งนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกแหล่งโบราณสถานจังหวัดละ 1 แหล่ง โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาจาก การคมนาคม ซึ่งใกล้กับถนนสายหลักมากที่สุด ด้านสภาพของโบราณสถาน มีความสมบูรณ์อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป

1.5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1.5.3.1 แบบสำรวจแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง

1.5.3.2 แบบประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง

1.5.3.2 แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

1.5.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1.5.4.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดำเนินการวิเคราะห์โดย

1) วิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแหล่งโบราณสถาน ที่ได้รับวัฒนธรรมล้านช้างในเขตจังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และจังหวัดอุบลราชธานี

2) วิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ตามกรอบในแบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

3) วิเคราะห์เนื้อหาจากแบบประเมินศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรม ล้านช้างตามเกณฑ์ที่กำหนด

1.5.4.2 การวิเคราะห์โดยสถิติเบื้องต้น โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.6 คำนิยามศัพท์

1.6.1 ศักยภาพ หมายถึง ตัวแทน (Means) ที่จะแสดงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งใน 6 จังหวัดอีสานใต้ โดยการรวมผลหรือแสดงผลของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งอาจแสดงได้อย่างกว้าง ในรูปผลรวมของปัจจัยต่าง ๆ หรือจะแสดงคุณลักษณะเฉพาะของปัจจัยเหล่านั้นแยกเป็น รายการๆ ไปก็ได้

1.6.2 โบราณสถาน หมายถึง สิ่งก่อสร้างซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะของการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสิ่งก่อสร้างนั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี

1.6.3 วัฒนธรรมล้านช้าง หมายถึง วัฒนธรรมเนื่องในพุทธศาสนาเถรวาท รูปแบบหนึ่งที่สืบทอดมาจากอาณาจักรล้านช้าง (ราวพุทธศตวรรษที่ 19-23) ซึ่งเจริญรุ่งเรืองขึ้น ในดินแดน

ประเทศลาว รวมทั้งบางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน

1.6.4 โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง หมายถึง โบราณสถานประเภท “ปราสาท” “ธาตุหรือเจดีย์” และ “สิมหรือโบสถ์” ทั้งที่สร้างขึ้นใหม่หรือดัดแปลงแก้ไขโบราณสถานที่มีมาก่อน จนมีลักษณะทางศิลปะและหน้าที่การใช้งานตามแบบวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้

1.6.5 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวในลักษณะเยี่ยมชมวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โบราณสถาน ซึ่งในที่นี้เน้นเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมล้านช้าง

1.6.6 อีสานใต้ หมายถึง จังหวัดที่ตั้งในเขตภาคอีสานตอนล่างจำนวน 6 จังหวัด ได้แก่ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษและอุบลราชธานี

1.7 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการสำรวจแหล่งโบราณสถาน และศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตพื้นที่อีสานใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัด ชัยภูมิ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มโบราณสถานเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ โบราณสถานซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้ประเภทสิมหรือโบสถ์และปราสาทหรือธาตุโดยยึดถือลักษณะการจัดแบ่งรูปแบบทางศิลปกรรมตามแนวทางที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว และกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการประเมินศักยภาพประกอบด้วยบุคคล 4 กลุ่ม คือ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน นักท่องเที่ยว และ นักการศึกษา ที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณสถาน กลุ่มเป้าหมาย

1.8 ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 6 เดือนที่ 1

1) ข้อมูลแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายในเขตจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี

2) ข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายในเขตจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี

1.8.2 6 เดือนที่ 2

1) ข้อมูลแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ นครราชสีมา และชัยภูมิ

2) ข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ นครราชสีมา และชัยภูมิ

1.9 ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ

ผลงานวิจัยนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานส่วนหนึ่ง สำหรับนำไปใช้เพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตอีสานใต้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

1.10 แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.10.1 นำเสนอผลงานวิจัยต่อหน่วยงานด้านการอนุรักษ์ เช่น กรมศิลปากร เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานให้อยู่ในสภาพดี

1.10.2 นำเสนอผลงานวิจัยต่อหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นข้อมูล ในการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.10.3 นำเสนอผลงานวิจัยต่อองค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นข้อมูลใน การส่งเสริมพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการเข้ามาเที่ยวชมแหล่งโบราณสถาน

1.11 สรุป

บริเวณอีสานใต้มีศิลปกรรมกลุ่มหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบล้านช้าง ซึ่งอาจส่งเสริมพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ การศึกษาวิจัยนี้จึง เกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานดังกล่าว รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยว เชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านการศึกษาจำนวนและที่ตั้งของแหล่ง ใช้วิธีสำรวจข้อมูลเอกสาร สัมภาษณ์ และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบประเมินเพื่อศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวประชากรในการศึกษาได้แก่แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในพื้นที่ 6 จังหวัดของอีสานใต้และบุคคลที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และอภิปรายผล การดำเนินการแบ่งออกเป็น 2 ระยะคือ ระยะ 6 เดือนที่ 1 เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลแหล่งโบราณสถานและข้อมูลศักยภาพ ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัฒนธรรมล้านช้างที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายในเขตจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี และระยะ 6 เดือนที่ 2 เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แหล่งโบราณสถานและข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัฒนธรรมล้านช้างที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ นครราชสีมา และชัยภูมิ โดยผลงานวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานส่วนหนึ่งสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เพื่อการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตอีสานใต้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 บทนำ

การศึกษาเอกสารในงานวิจัยโครงการ“ศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” นี้ คณะผู้วิจัยได้มีการศึกษาบททวนวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน 3 ประเด็นหลัก คือ

1. การศึกษาบททวนวรรณกรรม โดยศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้
 - 1) ลักษณะทางกายภาพของอีสานใต้
 - 2) ที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ และการเดินทางเข้าถึง
 - 3) การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 - 4) พื้นฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
 - 5) โบราณสถานแบบวัฒนธรรมล้านช้างในภาคอีสาน
2. แนวคิดในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2 การศึกษาบททวนวรรณกรรม

เป็นการศึกษาบททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในประเด็นต่างๆ ซึ่งมีหัวข้อและรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 ลักษณะทางกายภาพของอีสานใต้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทยเป็นบริเวณที่มีสภาพภูมิศาสตร์คล้ายแอ่งกระทะ โดยทางด้านทิศตะวันตกมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ ภูเขาตองพญาเย็นและ ทิวเขาสันกำแพงเป็นขอบแบ่งกั้นดินแดนภาคอีสานออกจากภาคเหนือและภาคกลาง ด้านทิศใต้มีเทือกเขาพนมดงรักทอดเป็นแนวยาวจากทิศตะวันตกไปตะวันออก เป็นขอบ กั้นพรมแดนของประเทศกัมพูชากับประเทศไทย ส่วนด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออก ของภาคอีสานมีแม่น้ำโขงซึ่งไหลลงมาจากตอนใต้ของประเทศจีนเป็นชายขอบและกั้นดินแดนภาคอีสานออกจากประเทศลาว

จากสภาพภูมิศาสตร์ดังกล่าวทำให้ภูมิประเทศของภาคอีสานมีลักษณะคล้ายแอ่งกระทะขนาดใหญ่ 2 แอ่ง โดยมีเทือกเขาภูพานตัดแบ่งกั้น เรียกว่า แอ่งสกลนครและแอ่งโคราช แอ่งสกลนคร ได้แก่ พื้นที่บริเวณอีสานตอนบน ได้แก่ จังหวัดเลย อุดรธานี หนองคาย สกลนคร และนครพนม ซึ่งมีลำน้ำส่วนใหญ่ไหลจากที่สูงบริเวณเทือกเขาภูพานลงไปทางเหนือและ ทางตะวันออกเฉียงเหนือสู่แม่น้ำโขง ลำน้ำที่สำคัญ คือ ลำน้ำโขง ลำน้ำห้วยหลวง ลำน้ำสงคราม ลำน้ำก่ำ และลำน้ำพอง เป็นต้น ส่วนแอ่งโคราชอยู่บริเวณตอนล่างของภาคอีสาน มีแนวขอบบริเวณที่สูงจากเทือกเขาภูพานตอนบน และพื้นที่จะค่อย ๆ ลาดลงสู่ที่ลุ่มน้ำท่วมถึงในบริเวณตอนกลางซึ่งเป็นพื้นที่กว้างจรดพื้นที่ที่ลาดต่ำลงจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปตามลำแม่น้ำมูลและ

แม่น้ำชี โดยแม่น้ำมูลมีต้นน้ำมาจากลำตะคองในเขตภูเขาตงพญาเย็น ลำตะคอง ลำพระเพลิง จากเทือกเขาพนมดงรักและไหลผ่านบริเวณที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงในเขตจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ไปออกแม่น้ำโขงในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งทั้งสองฝั่งของแม่น้ำ ทั้งด้านเหนือ และด้านใต้มีลำน้ำสาขาที่ไหลมาจากที่ราบสูงผ่านที่ราบลุ่มมาบรรจบกับลำแม่น้ำมูล เป็นระยะไปจนถึงปากแม่น้ำตอนบนบรรจบกับแม่น้ำโขง ส่วนแม่น้ำชีมีต้นน้ำมาจากเทือกเขาใน เขต จังหวัดชัยภูมิ ไหลผ่านมารวมกับลำน้ำพองในเขตจังหวัดขอนแก่น ลำน้ำปาว ในจังหวัดกาฬสินธุ์ แล้วผ่านจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด และยโสธร ไปบรรจบ กับแม่น้ำมูลในเขตจังหวัดอุบลราชธานี

พื้นที่อีสานใต้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแอ่งโคราช (Khorat Basin) มีลักษณะเป็นที่ราบสูงแอ่งกระทะยกขอบขึ้นทางด้านทิศตะวันตกและใต้ ลาดลงด้านตะวันออกสู่แม่น้ำโขง ซึ่งเกิดจากเปลือกโลกเคลื่อนตัวอัดดันให้พื้นที่ยกตัวสูงขึ้น ทำให้หินที่ประกอบกันเป็นโครงสร้างหลักมีลักษณะวางตัวเอียงตัวเล็กน้อย บางส่วนเกิดเป็นภูเขาขอบชันยอดตัด หินในพื้นที่ส่วนใหญ่จะจัดอยู่ในหินกลุ่มภูกระดึง กลุ่มพระวิหาร และกลุ่มภูพาน ซึ่งเป็นหินตะกอนประกอบด้วย หินดินดาน หินกรวด และหินทราย มีอายุในมหายุคเมโสโซอิก (Mesozoic Era) หรือประมาณ 225 ถึง 65 ล้านปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นมหายุคของสัตว์เลื้อยคลาน ขนาดใหญ่ คือ ไดโนเสาร์ ดังปรากฏซากกระดูกไดโนเสาร์หลายแห่งบริเวณเทือกเขาภูพาน และซากดึกดำบรรพ์ของไม้กลายเป็นหิน (Petrified Wood) ในพื้นที่บางส่วนของจังหวัด นครราชสีมา ในช่วงปลายยุคเทอร์เชียรี (Late Tertiary) ช่วงไพลโอซีนถึงไพลโตซีน (Pliocene - Pleistocene) หรือมีอายุประมาณ 5-10 ล้านปีมาแล้ว การไหลทะลักของธารลาวาตามแนว รอยเลื่อนเกิดเป็นหินบะซอลต์ เป็นหินอัคนีเนื้อละเอียดสีเข้ม ดันตัวขึ้นมาในบริเวณตอนใต้ ของพื้นที่เกิดเป็นภูเขาไฟหลายแห่งในจังหวัดบุรีรัมย์และสุรินทร์ ซึ่งเป็นภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว ได้แก่ ภูเขาพนมรุ้ง ภูเขากระโดง ภูอังคาร และเขาไปรบัด

บริเวณพื้นที่อีสานใต้ส่วนที่ติดต่อกับจังหวัดสระบุรี นครนายกและปราจีนบุรี เป็นเทือกเขาสันกำแพง ซึ่งเป็นเทือกเขาสูง ส่วนบริเวณด้านตะวันตกเป็นเทือกเขาตงพญาเย็น และเทือกเขาเพชรบูรณ์ ซึ่งมีหินอัคนีและหินตะกอน ได้แก่ หินปูนและหินดินดาน เป็นส่วนประกอบสำคัญ ส่วนบริเวณตอนใต้ตามแนวชายแดนไทยและกัมพูชาเป็นเทือกเขา พนมดงรัก ซึ่งเป็นภูเขาหินทราย ในชั้นหินตะกอนนี้จะมีกลุ่มหินเกลือ (Rock Salt) รวมตัว อยู่ด้วย ซึ่งเป็นส่วนทำให้ดินในพื้นที่นี้บางแห่งมีสภาพเป็นดินเกลือ

สภาพภูมิประเทศโดยรวมของพื้นที่จะมีลักษณะเป็นที่ราบกว้างขวางสลับกับพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ บางแห่งเป็นดินเค็ม และเป็นทรายจัด ทำให้พื้นที่นี้บางส่วน ถูกเรียกว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” ซึ่งมักจะประสบปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝน ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง แต่ก็สามารถใช้พื้นที่ทำการปลูกข้าวได้ ถ้ามีการแก้ไขปรับปรุงพัฒนาดิน แหล่งน้ำและ สภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

ระบบแม่น้ำที่สำคัญของพื้นที่อีสานใต้ ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากพื้นที่สูงขอบด้านตะวันตกคือ แม่น้ำชีไหลผ่านจังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร และแม่น้ำมูล ซึ่งไหลผ่านจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ แล้วไหลมาบรรจบกันที่ จังหวัดอุบลราชธานี ลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม แม่น้ำสำคัญทั้งสองสายนี้มี ลำน้ำสาขามากมาย ลำน้ำสาขาเหล่านี้ได้กัดกร่อนพื้นที่และพัดพาตะกอนมาทับถมกันสร้าง เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด และพื้นที่ราบลุ่ม ซึ่งเป็นตะกอนที่มีทรายเป็นส่วนประกอบสำคัญ อันเป็นผลมาจากการที่บริเวณดังกล่าวมีหินทรายอยู่เป็นส่วนใหญ่

ลักษณะดินของพื้นที่บริเวณที่สูง (Upland) ที่เกี่ยวข้องกับหินทรายจะเป็น ดินทรายในกลุ่มดินหลัก Gray Podzolic Soils เป็นทรายร่วน มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ บริเวณที่เป็นหินปูนจะมีกลุ่มดินหลัก Red Brown Earths, Non Calcic Brown Soils และ Rendzinas ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางเหมาะสมสำหรับปลูกพืชไร่ และพืชสวนต่าง ๆ ส่วนดินในพื้นที่ราบลุ่มจะเป็นดินในกลุ่มดินหลัก Low Humic Gley Soils เป็นส่วนใหญ่ ใช้สำหรับปลูกข้าวและพืชผักต่าง ๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545 : 2-11)

2.2.2 ที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ และการเดินทางเข้าถึง

พื้นที่อีสานใต้มีอาณาเขตด้านตะวันออก ติดกับพื้นที่จังหวัดลพบุรี สระบุรี ซึ่งเชื่อมโยงกับภาคกลางของประเทศ ทิศใต้ติดกับจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี และพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ทิศเหนือติดกับจังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร และอำนาจเจริญ และพื้นที่อีสานตอนบน ส่วนทิศตะวันตกติดกับแม่น้ำโขง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและประเทศกัมพูชา ดังนั้นพื้นที่อีสานใต้จึงเป็น ทางผ่านสู่จังหวัดอื่น ๆ และประเทศในอินโดจีน สำหรับที่ตั้ง ขนาดของพื้นที่ และการเดินทาง เข้าถึงในแต่ละจังหวัดของพื้นที่อีสานใต้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.2.1 จังหวัดชัยภูมิ

1) ที่ตั้งและขนาดพื้นที่

จังหวัดชัยภูมิตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นรุ้ง (ละติจูด) ที่ 15 องศา 05 ลิปดา – 16 องศา 45 ลิปดาเหนือ และเส้นแวง (ลองจิจูด) ที่ 101 องศา 25 ลิปดา – 102 องศา 30 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 342 กิโลเมตร พื้นที่ของจังหวัดรวมทั้งสิ้นประมาณ 12,778.287 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,986,429.375 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.6 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ของจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดลพบุรี (กระทรวง

ศึกษาธิการ. 2544 ก : 1)

2) การเดินทางเข้าถึง

รถยนต์ส่วนบุคคล จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ผ่านรังสิตวังน้อย จนถึงสามแยก จังหวัดสระบุรี เลี้ยวขวาไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) แล้วแยกซ้ายเข้าสู่ทางหลวง หมายเลข 201 ที่อำเภอสีคิ้ว อำเภอด่านขุนทด เข้าสู่จังหวัดชัยภูมิ รวมระยะทางประมาณ 342 กิโลเมตร จากจังหวัดนครราชสีมา เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ-ขอนแก่น) ผ่านตำบลจอหอ เลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข 205 ผ่านอำเภอโนนไทย ตรงไปจนถึงสี่แยก ตำบลหนองบัวโคก อำเภอจัตุรัส เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 201 เข้าสู่จังหวัดชัยภูมิ รวมระยะทาง 119 กิโลเมตร

รถโดยสารประจำทาง บริษัทขนส่ง จำกัด เปิดบริการเดินรถ กรุงเทพฯ-ชัยภูมิ ทุกวัน ติดต่อขอรายละเอียดได้ที่ โทร. 02-272-5228, 02-272-5852 (รถธรรมดา) และบริษัท แอร์ชัยภูมิ โทร. 02-272-5260 หรือที่ชัยภูมิ โทร. 044- 811556 (รถปรับอากาศ)

รถไฟ จากสถานีรถไฟกรุงเทพฯ (หัวลำโพง) มีรถด่วน รถเร็ว กรุงเทพฯ-หนองคาย บริการทุกวันโดยลงที่ สถานีบัวใหญ่ จากนั้นสามารถต่อรถโดยสารประจำทางที่สถานีเดินรถไปอีก 51 กิโลเมตร รายละเอียดเพิ่มเติมสอบถามได้ที่ แผนกบริการเดินทาง การรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. 1690, 02- 223-7010, 02-223-7020

เครื่องบิน บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) ยังไม่มีบริการเที่ยวบิน ไปจังหวัดชัยภูมิ หากประสงค์จะเดินทางไป โดยเครื่องบินจะต้องลงที่จังหวัดขอนแก่น จากนั้นสามารถต่อรถโดยสารจากจังหวัดขอนแก่น ย้อนกลับเข้าชัยภูมิ ระยะทางประมาณ 150 กิโลเมตร หรือจะลงที่จังหวัดนครราชสีมา แล้วต่อ รถโดยสารเข้าจังหวัดชัยภูมิ ประมาณ 119 กิโลเมตร รายละเอียดติดต่อสอบถามได้ที่ บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) โทร. 02-280-0060, 02-628-2000

รถประจำทางไปจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ จากสถานีขนส่งชัยภูมิ มีรถโดยสารประจำทางไปกรุงเทพฯ เลย เชียงใหม่ นครสวรรค์ นครราชสีมา ขอนแก่น เพชรบูรณ์-หล่มสัก พิษณุโลก ชุมแพ บัวใหญ่ คอนสวรรค์ หนองบัวแดง เกษตรสมบูรณ์ บ้านเขว้า สมอทอด คอนสาร ลำน้ำราชนัย บ้านไผ่

หมายเลขโทรศัพท์ที่สำคัญ ศูนย์บริการข่าวสารการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ โทร. 044-812516, 044-811376 ไปรษณีย์ชัยภูมิ 044-811080, 044-821600 ที่ว่าการอำเภอเมืองชัยภูมิ 044-822004 โรงพยาบาลชัยภูมิ 044-811005, 044-811644, 044-811640 สถานีขนส่งจังหวัดชัยภูมิ 044-811493, 044-811344 สถานีตำรวจจังหวัดชัยภูมิ 044-811242 สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ 044-811573

2.2.2.2 จังหวัดนครราชสีมา

1) ที่ตั้งและขนาดพื้นที่

จังหวัดนครราชสีมาตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้ง (ละติจูด) ที่ 14 องศา 07 ลิปดา – 15 องศา 46 ลิปดาเหนือ และเส้นแวง (ลองจิจูด) ที่ 101 องศา 11 ลิปดา – 102 องศา 53 ลิปดา ตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 255 กิโลเมตร โดยทาง

รถไฟประมาณ 264 กิโลเมตร มีพื้นที่ 20,493.964 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,808,728 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.12 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดต่อ กับ จังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิ และขอนแก่น
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดปราจีนบุรี นครนายก และสระแก้ว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์ และขอนแก่น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดสระบุรี และลพบุรี (กระทรวงศึกษาธิการ.

2544 ข : 1)

2) การเดินทางเข้าถึง

การเดินทางเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากกรุงเทพมหานคร จากจังหวัด ใน ภาคกลางและภาคตะวันออก ต้องเข้าสู่จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดแรก ทำให้จังหวัด นครราชสีมาได้รับการขนานนามว่า “ประตูสู่อีสาน”

รถยนต์ส่วนบุคคล สามารถเดินทางได้ 2 เส้นทาง คือ จากกรุงเทพฯ ใช้ ทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) แยกเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) ที่สระบุรีไปจนถึง นครราชสีมา รวมระยะทาง 259 กิโลเมตร อีกเส้นทาง คือ จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงหมายเลข 304 ผ่านมีนบุรี ฉะเชิงเทรา พนมสารคาม กบินทร์บุรี ปักธงชัยถึงนครราชสีมา รวมระยะทาง 273 กิโลเมตร

รถโดยสารประจำทาง บริษัทขนส่ง จำกัด มีรถโดยสารธรรมดาและ รถปรับอากาศ ออกจากสถานีขนส่งสายตะวันออกเฉียงเหนือ ถนนกำแพงเพชร 2 ไปนครราชสีมา ทุกวัน รายละเอียดสอบถาม โทร. 936-2852-66

รถไฟ มีรถไฟออกจากสถานีรถไฟกรุงเทพฯ ไปนครราชสีมาทุกวัน รายละเอียด สอบถามที่หน่วยบริการเดินทาง การรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. 1690, 223-7010, 223-7020

เครื่องบิน บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) มีเที่ยวบินไปจังหวัด นครราชสีมา ทุกวัน รายละเอียดสอบถามได้ที่ โทร. 02-280-0060, 02-628-2000

รถประจำทางไปจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ มีรถสองแถวและรถเมล์สายต่างๆ วิ่ง บริการภายในตัวเมืองและบริเวณใกล้เคียง โดยแบ่งออกเป็นหลายสายด้วยกัน หากต้องการ ความ สะดวกยิ่งขึ้นลงอาจใช้บริการรถสามล้อถีบ และรถตุ๊กตุ๊กที่วิ่งให้บริการผู้โดยสารในเขต ตัวเมือง โดยตกลงราคาก่อนการเดินทาง หากต้องการเดินทางไปต่างอำเภอ สามารถขึ้นรถได้ที่สถานีขนส่ง แห่งที่ 1 ถนนพหลโยธิน มีทั้งรถสองแถวและรถโดยสารประจำทาง ให้บริการ ส่วนสถานีขนส่งแห่งที่ 2 นั้น มีรถโดยสารไปเฉพาะอำเภอพิมายและไปด่านเกวียน-โชคชัย%

การเดินทางระหว่างจังหวัด มีรถโดยสารวิ่งบริการระหว่างจังหวัด จะออกจาก สถานีขนส่งแห่งที่ 2 (ถนนมิตรภาพ-ขอนแก่น) โดยมีรถจากนครราชสีมาไปยังจังหวัดต่าง ๆ ใน ภาคอีสานได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย นครพนม สกลนคร กาฬสินธุ์ อุบลราชธานี บุรีรัมย์ (สายเก่าผ่านนางรอง และสายใหม่ผ่านห้วยแถลง) สุรินทร์ (ผ่านนางรอง-

บ้านตะโก) นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารไปยังจังหวัดในภาคอื่นได้แก่ กรุงเทพฯ ชลบุรี พัทยา ระยอง จันทบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี นครสวรรค์ พิษณุโลก เชียงใหม่ และเชียงราย (ไปจนถึงแม่สาย)

หมายเลขโทรศัพท์ที่สำคัญ ตำรวจท่องเที่ยว โทร. 1155, 044-341777-9 ท่าอากาศยานนครราชสีมา โทร. 044-25 9524 บมจ. การบินไทย (สนามบิน) โทร. 044-255425 ประชาสัมพันธ์จังหวัด โทร. 044-251818 โรงพยาบาลมหาวิทยาลัย โทร. 044-254990-1 สถานีขนส่งแห่งที่ 1 โทร. 044-242889 สถานีขนส่งแห่งที่ 2 โทร. 044-256006-9 สถานีตำรวจภูธร โทร. 044-242010 สถานีรถไฟ โทร. 044-242044 สำนักงานจังหวัด โทร. 044-243798

2.2.2.3 จังหวัดบุรีรัมย์

1) ที่ตั้งและขนาดพื้นที่

จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ระหว่างเส้นรุ้ง (ละติจูด) ที่ 14 องศา 15 ลิปดา – 15 องศา 45 ลิปดาเหนือ และเส้นแวง (ลองจิจูด) ที่ 102 องศา 30 ลิปดา – 103 องศา 45 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 410 กิโลเมตร โดยทางรถไฟประมาณ 376 กิโลเมตร มีพื้นที่ 10,393,945 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,451,178 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.11 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม และนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดสระแก้ว และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา(กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 ค : 1)

2) การเดินทางเข้าถึง

รถยนต์ส่วนบุคคล จากกรุงเทพฯ เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ถึงสระบุรี เลี้ยวขวาเข้าทางหลวง หมายเลข 2 (มิตรภาพ) จากนั้นแยกขวา เข้าทางหลวงหมายเลข 24 (โชคชัย-เดชอุดม) ผ่านอำเภอนอเมือง อำเภอนางรอง แล้วเลี้ยวซ้าย เข้าสู่ตัวจังหวัดบุรีรัมย์ ตามทางหลวงหมายเลข 218 รวมระยะทาง 410 กิโลเมตร หรือจากนครราชสีมา ตามทางหลวงหมายเลข 226 ผ่านอำเภอจักราช ห้วยแถลง ลำปลายมาศ รวมระยะทาง 384 กิโลเมตร

รถโดยสารประจำทาง บริษัท ขนส่ง จำกัด เดินทางระหว่างกรุงเทพฯ-บุรีรัมย์ ทุกวัน มีทั้งรถธรรมดา และรถปรับอากาศ รายละเอียดติดต่อได้ที่ โทร. 02-936-1880, 02-936-0657, 02-936-0667, 02-936-2852

รถไฟ มีรถไฟสายกรุงเทพฯ-อุบลราชธานี กรุงเทพฯ-สุรินทร์ และนครราชสีมา-อุบลราชธานี ทั้งที่เป็น ขบวนรถด่วน รถเร็ว รถธรรมดา และรถดีเซลราง ผ่านสถานีบุรีรัมย์ทุกขบวน รายละเอียดติดต่อสอบถามได้ที่ โทร 1690, 02-223-7010, 02-223-7020

เครื่องบิน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) มีเที่ยวบินไปจังหวัดบุรีรัมย์ โดยตรงโดยมีเที่ยวบินไปลงที่สนามบินอำเภอสตึก จากนั้นต่อรถโดยสารประจำทางไป อำเภอเมือง

บุรีรัมย์ได้ ระยะทางจาก อำเภอสตึกถึง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ประมาณ 40 กิโลเมตร ติดต่อกับสอบถามรายละเอียดได้ที่ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) โทร. 02-280-0060, 02-628-2000 นอกจากนั้น ยังมีรถโดยสารจากตัวเมืองบุรีรัมย์ไปยังจังหวัดใกล้เคียง และไปอำเภอต่างๆ ทุกอำเภอ สำหรับการเดินทางภายในตัวเมืองนั้น มีรถสามล้อรับจ้างอยู่ทั่วไป

รถประจำทางไปจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ การเดินทางภายในตัวเมือง สามารถใช้บริการรถสามล้อรับจ้าง ตกลงค่าโดยสารก่อนใช้บริการ ส่วนการเดินทางระหว่าง อำเภอมีรถโดยสารจากตัวเมืองบุรีรัมย์ไปยังอำเภอต่างๆ

การเดินทางระหว่างจังหวัด จากสถานีขนส่งบุรีรัมย์ มีรถโดยสารไปยัง จังหวัดต่างๆ ดังนี้รถธรรมดาไปนครราชสีมา ร้อยเอ็ด ขอนแก่น สุรินทร์รถปรับอากาศไปเชียงใหม่ พัทยา ระยอง จันทบุรี สระแก้ว อุบลราชธานี นครราชสีมา กรุงเทพฯ

หมายเลขโทรศัพท์ที่สำคัญ เช่น ประชาสัมพันธ์บุรีรัมย์ 044-611957 ไปรษณีย์บุรีรัมย์ 044-611142 โรงพยาบาลบุรีรัมย์ 044-611262, 044-611282, 044-612082 ศาลากลางจังหวัด 044-611342 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ 044-611221 สถานีตำรวจ จังหวัดบุรีรัมย์ 044-611234 สถานีรถไฟบุรีรัมย์ 044-611202 สำนักงานขนส่งจังหวัดบุรีรัมย์ 044-611595, 044-612534, 044-613412, 044-615081 อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง 044-631746

2.2.2.4 จังหวัดสุรินทร์

1) ที่ตั้งและขนาดพื้นที่

จังหวัดสุรินทร์ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ระหว่างเส้นรุ้ง (ละติจูด) ที่ 15 – 16 องศาเหนือ และเส้นแวง (ลองจิจูด) ที่ 103 – 105 องศาตะวันออก ตัวจังหวัดอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 450 กิโลเมตร โดยทางรถไฟประมาณ 420 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 8,124.056 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,077,535 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.8 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดมหาสารคาม และร้อยเอ็ด

ทิศใต้ ติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดศรีสะเกษ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 ง : 1)

2) การเดินทางเข้าถึง

รถยนต์ส่วนบุคคล สามารถใช้เส้นทางได้ 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่หนึ่งใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) แล้วแยกเข้าสู่เส้นทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ที่จังหวัดสระบุรีและเดินทางเข้าสู่จังหวัดนครราชสีมา ตรงเข้าสู่ ทางหลวงหมายเลข 224 นครราชสีมา อำเภอโชคชัย แยกซ้ายสู่ทางหลวงหมายเลข 24 โชคชัย-อุดมเดช พอถึงอำเภอปราสาทแล้วแยกซ้ายใช้เส้นทางหมายเลข 214 เข้าสู่ตัวเมืองสุรินทร์ เส้นทางที่สองใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) แล้วแยกเข้าสู่เส้นทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ที่จังหวัดสระบุรี และเดินทางเข้าสู่จังหวัดนครราชสีมาผ่านจังหวัดบุรีรัมย์ ตรงเข้าสู่ตัวจังหวัดสุรินทร์

โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 226

รถโดยสารประจำทาง จากกรุงเทพฯ มีรถโดยสารประจำทางออกจากสถานีขนส่งสายตะวันออกเจียง เหนือ (ตลาดหมอชิต) ถนนกำแพงเพชร 2 ทุกวัน ติดต่อขอทราบ รายละเอียดได้ที่ โทร. 02-936-1880 และ 02-936-0657

รถไฟ มีรถไฟออกจากสถานีรถไฟกรุงเทพฯ (สถานีหัวลำโพง) ทุกวัน รายละเอียดสอบถามได้ที่ หน่วยบริการเดินทางการรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. 1690, 02-223-7010 และ 02-223-7020

รถประจำทางไปจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ การเดินทางภายในตัวเมือง สามารถใช้บริการรถสามล้อรับจ้าง โดยตกลงค่าโดยสารก่อนใช้บริการ ส่วนการเดินทาง ระหว่างอำเภอมีรถโดยสารจากตัวเมืองสุรินทร์ไปยังอำเภอต่างๆ

การเดินทางระหว่างจังหวัด จากสถานีขนส่งสุรินทร์ มีรถโดยสารไปยังจังหวัดต่างๆ ดังนี้รถธรรมดาไปนครราชสีมา ร้อยเอ็ด ขอนแก่น สุรินทร์ รถปรับอากาศไปเชียงใหม่ พัทธการะยอง สระแก้ว อุบลราชธานี มุกดาหาร นครราชสีมา กรุงเทพฯ

หมายเลขโทรศัพท์ที่สำคัญ ประชาสัมพันธ์จังหวัด โทร. 044-514605, 044-514549 โรงพยาบาลรวมแพทย์ โทร. 044-513192 โรงพยาบาลสุรินทร์ โทร. 044-511757, 044-514646 โรงพยาบาลสุรินทร์รวมแพทย์ โทร. 044-511523 ศาลากลางจังหวัดสุรินทร์ โทร. 044-516075-6 สถานีขนส่งจังหวัดสุรินทร์ โทร. 044-511756 สถานีตำรวจภูธรจังหวัดสุรินทร์ โทร. 044-513555 สถานีรถไฟจังหวัดสุรินทร์ โทร. 044-511295, 044-515393

2.2.2.5 จังหวัดศรีสะเกษ

1) ที่ตั้งและขนาดพื้นที่

ศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นรุ้ง (ละติจูด) ที่ 14 – 15 องศาเหนือ และเส้นแวง (ลองจิจูด) ที่ 104 – 105 องศาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 600 กิโลเมตร โดยทางรถไฟประมาณ 515 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 8,839.976 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,524,985 ไร่ มีอาณาเขต ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดร้อยเอ็ด ยโสธร และอุบลราชธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 จ : 1)

2) การเดินทางเข้าถึง

รถยนต์ส่วนบุคคล จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) แล้วแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ที่จังหวัดสระบุรี ไปจนถึงจังหวัดนครราชสีมา เข้าทางหลวงหมายเลข 226 ผ่านบุรีรัมย์ สุรินทร์ เข้าตัวเมืองศรีสะเกษ หรือใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 24 จากอำเภอสี่คิ้ว ผ่านอำเภอโชคชัย-นางรอง-ประโคนชัย-ปราสาท แล้วแยกซ้ายเข้า

ทางหลวงหมายเลข 220 ผ่านอำเภอชุมพวง เข้าสู่ตัวเมืองศรีสะเกษ

รถโดยสารประจำทาง จากกรุงเทพฯ มีรถโดยสารออกจากสถานีขนส่งสาย ตะวันออกเฉียงเหนือ (ตลาดหมอชิต) ถนนพหลโยธิน ไปศรีสะเกษทุกวัน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 8 ชั่วโมงครึ่ง มีทั้งรถโดยสารธรรมดา รถโดยสารปรับอากาศชั้นหนึ่ง ชั้นสอง และวีไอพี ติดต่อสอบถามเวลาเดินทางและรายละเอียดได้ที่โทร. 02-5378055-6

รถไฟ จากสถานีรถไฟหัวลำโพง มีรถธรรมดา รถเร็ว รถด่วน สอบถาม รายละเอียดได้ที่ หน่วยบริการเดินทาง การรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. 1690, 02-223-7010 , 02-223-7020 สำหรับการเดินทางภายในตัวเมืองศรีสะเกษ สามารถใช้บริการรถสามล้อรับจ้าง ซึ่งมีอยู่อยู่ทั่วไป หากต้องการเดินทางไปอำเภอต่าง ๆ ก็มีรถโดยสารวิ่งบริการทุกวัน นอกจากนี้ ยังมีรถโดยสารจากตัวเมืองศรีสะเกษไปยังจังหวัดใกล้เคียงด้วย

รถประจำทางไปจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ การเดินทางในตัวเมือง มีรถสามล้อรับจ้างอยู่ทั่วไป นอกจากนั้นยังมีรถโดยสารจากตัวอำเภอเมืองศรีสะเกษ ไปยัง อำเภอต่าง ๆ ทุกอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงด้วย ระยะทางไปยังจังหวัดใกล้เคียง อุบลราชธานี 61 กิโลเมตร ยโสธร 159 กิโลเมตร สุรินทร์ 110 กิโลเมตร

หมายเลขโทรศัพท์ที่สำคัญ ศูนย์ประสานการท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ โทร. 045-611574 ประชาสัมพันธ์จังหวัดศรีสะเกษ โทร. 045-612545 โรงพยาบาลศรีสะเกษ โทร. 045-611503 โรงพยาบาลประชารักษ์ โทร. 045-631313 สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ โทร. 045-612581 สภ.เมืองศรีสะเกษ โทร. 191, 045-612732,

2.2.2.6 จังหวัดอุบลราชธานี

1) ที่ตั้งและขนาดพื้นที่

จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ทางด้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นรุ้ง (ละติจูด) ที่ 15 องศาเหนือ และเส้นแวง (ลองจิจูด) ที่ 105 องศาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 630 กิโลเมตร โดยทางรถไฟ 575 กิโลเมตร และ 480 ไมล์โดยทางอากาศ มีเนื้อที่ 16,112.650 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 100,069 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.16 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดอำนาจเจริญ ยโสธร และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดศรีสะเกษ และประเทศกัมพูชา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดศรีสะเกษ และยโสธร (กระทรวงศึกษาธิการ.

2544 ฉ :1)

6.2 การเดินทางเข้าถึง

รถยนต์ส่วนบุคคล ใช้ทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ไปสระบุรี เลี้ยวเข้า

ทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) ต่อด้วย ทางหลวงหมายเลข 24 (สายโชคชัย-เดชอุดม) ไปจนถึง อุบลราชธานี หรือใช้ เส้นทางกรุงเทพฯ- นครราชสีมา แล้วต่อด้วยทางหลวงหมายเลข 226 ผ่าน บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และเข้าสู่จังหวัดอุบลราชธานี

รถโดยสารประจำทาง มีทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศ ออกจากสถานีขนส่ง สายตะวันออกเฉียงเหนือ (ถนนกำแพงเพชรหมอนิด2) ทุกวัน สอบถามรายละเอียดได้ที่ โทร. 02-936-1880, 02-936-0657, 02-936-0667, 02-936-2852 ที่อุบลราชธานี โทร. 045-241831

รถไฟ มีรถด่วน และรถเร็ว กรุงเทพฯ-อุบลราชธานี ทุกวัน และยังมีรถธรรมดา จากนครราชสีมา-อุบลราชธานี และสุรินทร์-อุบลราชธานี อีกด้วย รายละเอียดสอบถามได้ที่ หน่วยบริการเดินทาง โทร. 1690, 02-223-7010, 02-223-7020

เครื่องบิน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) มีเครื่องบินรับส่งผู้โดยสาร ระหว่าง กรุงเทพฯ- อุบลราชธานี ทุกวัน สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ โทร. 02-280-0060, 02-628-2000 หรือที่ จังหวัดอุบลราชธานี โทร. 045-313340-3

หมายเลขโทรศัพท์ที่สำคัญ ประชาสัมพันธ์จังหวัดอุบลราชธานี โทร. 045-244875 ตำรวจท่องเที่ยวโทร. 1155, 045-245505 ตำรวจทางหลวง โทร. 045-313220 ท่าอากาศยานอุบลราชธานี โทร. 045-244073 สถานีขนส่งแห่งที่ 1 โทร. 045-244450 สถานีขนส่งแห่งที่ 2 โทร. 045-315346 โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์โทร. 045-244470 โรงพยาบาลราชเวช โทร. 045-280048 โรงพยาบาลอุบลรักษ์ โทร. 045-266300 โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์เมโมเรียล โทร. 045-254721 สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี โทร. 045-255505, 045-254218 สถานีรถไฟอุบลราชธานี โทร. 045-321004

2.2.3 การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.2.3.1 จังหวัดชัยภูมิ

จากสถิติของสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2541 จังหวัดชัยภูมิมีประชากรทั้งสิ้น 1,103,170 คน ส่วนใหญ่นับถือ ศาสนา พุทธ มีสถานศึกษาทุกสังกัดรวมทั้งสิ้น 847 แห่ง และโรงเรียนสาขาอีก 3 แห่ง จากรายงาน การศึกษาส่วนภูมิภาค เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2542 พบว่าจังหวัดชัยภูมิ มีนักเรียน นักศึกษา ในระบบ จำนวน 219,617 คน และการศึกษานอกระบบจำนวน 77,005 คน จังหวัดชัยภูมิมีชนบทธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมและการละเล่นพื้นเมืองที่สำคัญ เช่น ประเพณีการ เลี้ยงผีตาแฮก การแห่นางแมว การเล่นแม่นางดั่ง ประเพณีบุญเบิกฟ้า ประเพณี บุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับการสร้างความอุดมสมบูรณ์ของผลิดผลการเกษตร การรำชัยภูมิ ใช้ในการต้อนรับเจ้าเมืองหรือแขกบ้านแขกเมือง การเลี้ยงกลอง หรือ การแข่งขันตีกลอง เป็นต้น

2.2.3.2 จังหวัดนครราชสีมา

ในปี พ.ศ. 2542 จังหวัดนครราชสีมามีพุทธศาสนิกชน 2,524,169 คน คิดเป็น ร้อยละ 98.86 ในเรื่องสภาพการศึกษา มีสถานศึกษาทุกสังกัดรวม 1,598 แห่ง มีครู/อาจารย์

24,535 คน นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา 516,402 คน จังหวัดนครราชสีมา มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและการละเล่นพื้นเมืองสำคัญที่นิยมปฏิบัติ สืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึง ปัจจุบัน ได้แก่ งานฉลองวันแห่งชัยชนะที่ท้าวสุรนารี งานเทศกาลแข่งเรือประเพณีพิมาย งานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา งานประเพณีลอยกระทง และมีเพลงโคราชซึ่งเป็นเพลงพื้นเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมถึงการละเล่นพื้นเมือง เช่น การเล่นสะบ้า การเล่นเข้านางกระดัง เป็นต้น

2.2.3.3 จังหวัดบุรีรัมย์

ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดร้อยละ 99 นับถือศาสนาพุทธ โดยมีสภาพ การศึกษาในปี พ.ศ. 2543 มีสถานศึกษาทุกสังกัดรวม 971 แห่ง มีครู/อาจารย์ 17,453 คน นักเรียน/ นักศึกษา 401,360 คน จังหวัดบุรีรัมย์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีขึ้น เขาพนมรุ้ง ประเพณีแข่งเรือยาว งานประจำปีและงานกาชาด และงานมหกรรมว่าวอีสานและ งานขึ้นปล่องภูเขาไฟ และมีการละเล่นพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ ของชาวไทยเชื้อสายเขมรใน จังหวัดบุรีรัมย์ เช่น ลิเกเขมร การเล่นตริบเมื่อน (ปรบไก่) การร้องเพลงอมตูก (พายเรือ) เป็นต้น

2.2.3.4 จังหวัดสุรินทร์

จากผลการสำรวจในปี พ.ศ. 2543 ประชากรในจังหวัดส่วนใหญ่ นับถือศาสนา พุทธ เป็นพุทธศาสนิกชน 1,386,476 คน โดยมีสถานศึกษารวม 880 แห่ง มีครู/อาจารย์ 12,945 คน นักเรียน/นักศึกษา 286,829 คน จังหวัดสุรินทร์มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย จึง ทำให้มี ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สำคัญหลายอย่าง เช่น ประเพณีแซนโฎนตา หรือประเพณี สารทเดือนสิบ ตามแบบวัฒนธรรมเขมร ประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญบั้งไฟ ของกลุ่ม วัฒนธรรมลาว ประเพณีเกี่ยวกับช้างของชาวกูย เป็นต้น การแสดงการละเล่นพื้นบ้าน เช่น การ เรือมอันเร (รำสาก) เพลงพื้นบ้าน เช่น กันตรึม เป็นต้น ทั้งยังมีหมู่บ้านที่ยังรักษา วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมของชาวสุรินทร์ไว้อย่างมั่นคงคือ หมู่บ้านวัฒนธรรมดงมัน และหมู่บ้านช้าง บ้านตากวาง ซึ่งเป็นที่ฝึกช้างและเป็นที่ตั้งของศูนย์คชศึกษาของจังหวัดสุรินทร์ นอกจากนี้ จังหวัดสุรินทร์ยังมีงานแสดงช้างสุรินทร์ ซึ่งเป็นงานประจำปีที่ทำชื่อเสียง ให้จังหวัดเป็นที่รู้จักกัน ทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

2.2.3.5 จังหวัดศรีสะเกษ

จากผลการสำรวจในปี พ.ศ. 2543 ประชากรในจังหวัดศรีสะเกษเกือบทั้งหมด หรือร้อยละ 99.9 เป็นผู้ที่มีสัญชาติไทย และนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 99.33 โดยมี สถานศึกษา รวม 1,673 แห่ง มีครู/อาจารย์ 16,917 คน และนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา 378,338 คน จังหวัดศรีสะเกษมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานประเพณีสัปดาห์ไทยศรีสะเกษ และ งานเทศกาลดอกคำءวน ซึ่งเป็นงานใหม่ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการจูงใจ ให้มีผู้เดินทางมาท่องเที่ยวเมืองนี้มากขึ้น การละเล่นพื้นบ้าน เช่น การฟ้อนกลองดุ่ม ซึ่งเป็น การฟ้อนในงานประเพณีบุญบั้งไฟของชาวไทยเชื้อสายลาวในจังหวัดศรีสะเกษ การเรือมตรุษ เรือมอ้ายย ซึ่ง เป็นการละเล่นของชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นต้น

2.2.3.6 จังหวัดอุบลราชธานี

จังหวัดอุบลราชธานีมีพุทธศาสนิกชน 1,736,623 คน โดยมีสถาบันการศึกษาทุกสังกัดรวม 1,179 แห่ง มีครู/อาจารย์ 14,124 คน มีนักเรียน/นักศึกษา 329,217 คน จังหวัดอุบลราชธานีมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานแห่เทียนเข้าพรรษา ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เป็นงานที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดมาก และเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ งานประเพณีมหาสงกรานต์ เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : 2545 : 2-13)

2.2.4 พื้นฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ดินแดนอีสานใต้ปรากฏหลักฐานการอยู่อาศัยของกลุ่มชนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อหลายพันปีมาแล้ว โดยปรากฏหลักฐานทั้งที่เป็นเครื่องมือหิน เครื่องมือเครื่องใช้โลหะ เครื่องปั้นดินเผา โครงกระดูก เครื่องประดับ รวมทั้งลายเขียนสี ที่พบตามเพิงผาหินทราย อยู่เป็นจำนวนมาก แหล่งโบราณคดีที่สำคัญ เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท แหล่งภาพเขียนสี ที่เขาจันทร์งาม จังหวัดนครราชสีมา และแหล่งภาพเขียนสีผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี แหล่งภาพเขียนสีดังกล่าวแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับการล่าสัตว์ การเกษตรกรรม การละเล่น พิธีกรรมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ในสมัยโบราณซึ่งจากการกำหนดอายุสมัยโดยการเปรียบเทียบเรื่องราวที่ปรากฏในภาพพบว่าน่าจะเป็นหลักฐานที่แสดงถึงพัฒนาการสังคมของมนุษย์ตั้งแต่ เมื่อก่อน 5,000-6,000 ปีจนถึงราว 2,000 ถึง 3,000 ปีมาแล้ว

จนกระทั่งเมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว หรือราวพุทธศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมา ชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้เริ่มเข้าสู่ ยุคสมัยประวัติศาสตร์ ผู้คนรู้จักใช้ตัวอักษร รู้จักการจดบันทึกข้อความ เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้คนมีจำนวนมากขึ้น มีความรู้ทางเทคโนโลยีต่าง ๆ สูงขึ้น มีการติดต่อสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม กับชุมชนที่อยู่ห่างไกล โดยเฉพาะจากประเทศอินเดีย วัฒนธรรมอินเดียได้แพร่หลายเข้ามา โดยการนำมานักบวช พ่อค้า นักเดินทาง ฯลฯ ปรากฏออกมาในหลายลักษณะ เช่น ภาษา ศาสนา การปกครอง ความเชื่อ เทคโนโลยี ซึ่งชุมชนเหล่านี้คงจะได้มีการเลือกรับ เอาวัฒนธรรมบางอย่างที่เหมาะสมมา มีการปรับเปลี่ยนและผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมใหม่ กับวัฒนธรรมดั้งเดิมจนกลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชนในสมัยต้นประวัติศาสตร์ที่เรียกว่า วัฒนธรรมทวารวดี

ได้ปรากฏชุมชนสมัยทวารวดีหลายแห่งในอีสานใต้ เมืองโบราณในสมัยนี้ที่สำคัญ เช่น เมืองโบราณบ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เมืองเสมา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมทวารวดี นั่นคือการนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งก่อให้เกิดงานศิลปกรรมที่เนื่องในศาสนา ตามเมือง หรือชุมชนโบราณสมัยทวารวดีจะพบว่ามีศาสนาสถานที่ก่อสร้าง หรือรูปเคารพในศาสนาพุทธขึ้น ได้แก่ พระพุทธรูป พระพิมพ์ ใบเสมา เป็นต้น

ต่อมาในราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 12 มีอารยธรรมจากภายนอกที่สำคัญ อีกแหล่งหนึ่งซึ่งได้แพร่เข้ามาในพื้นที่อีสานได้อย่างมากมาย ได้แก่ วัฒนธรรมแบบเขมร โดยผ่านเข้ามาตามเส้นทางและช่องทางติดต่อผ่านช่องเขาในเทือกเขาพนมดงรัก บริเวณจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ดังปรากฏร่องรอยหลักฐานของวัฒนธรรมร่วม แบบเขมรในพื้นที่ดังกล่าวนี้ทั้งหลักฐานโบราณวัตถุ-โบราณสถานที่สร้างขึ้นภายใต้วัฒนธรรม แบบเขมรเป็นจำนวนมาก เช่น ปราสาทภูมิโปน อำเภอสังขะ ปราสาทศีขรภูมิ อำเภอศีขรภูมิ ปราสาทตาเมือนธม กิ่งอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น

ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 18 อำนาจเขมรเริ่มเสื่อมลง ขณะเดียวกันในราวพุทธศักราช 1893 ได้มีการตั้งพระนครศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจการปกครองชุมชนแห่งใหม่ บริเวณลุ่มเจ้าพระยา เป็นศูนย์กลางการคมนาคม การค้าขายทั้งภายในและภายนอก ราชอาณาจักร ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ราชอาณาจักร และมีการแผ่ขยายอาณาจักร โดยรวมเอากรุงสุโขทัยที่อยู่ทางตอนเหนือเข้ามาไว้ในอำนาจ ส่วนทางด้านทิศตะวันออก ขยายพระราชอำนาจไปจนถึงเมืองพระตะบองของเขมร ในระยะนี้ดินแดนต่าง ๆ ที่เคยมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรเขมร เช่น ดินแดนภาคอีสานบางส่วนในแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา น่าจะได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา แต่บ้านเมืองแถบนี้ไม่ได้มีบทบาททางประวัติศาสตร์มากนัก เนื่องจากอยู่ห่างไกลศูนย์กลาง อำนาจที่กรุงศรีอยุธยา มีเมืองนครราชสีมาและเมืองพิมายเท่านั้นที่มีหลักฐานว่าเป็นศูนย์กลาง อำนาจการปกครองบ้านเมืองในดินแดนแถบนี้ต่อมา

ขณะเดียวกันในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้น (ราวพุทธศตวรรษที่ 19) ในเขตประเทศลาวปัจจุบันและแถบลุ่มแม่น้ำโขงก็ได้เกิดแว่นแคว้นใหม่ขึ้น คือ อาณาจักรล้านช้าง พงศาวดารล้านช้างได้กล่าวถึงการก่อตั้งอาณาจักรและการขยายอิทธิพลลงทางใต้ในช่วงที่ อาณาจักรสุโขทัยอ่อนกำลังลง ในขณะที่อาณาจักรอยุธยาที่อยู่ไกลเกินกว่าที่จะขยายอิทธิพล มาถึง และญวนก็กำลังรบกับจีนอยู่ จนในราวพุทธศตวรรษที่ 20 ในรัชกาลของ พระเจ้าสามแสนไทย ล้านช้างจึงได้ขยายอิทธิพลครอบคลุมเมืองต่าง ๆ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโขงในภาคอีสานของไทยก็คงอยู่ใต้การปกครองของอาณาจักรล้านช้างด้วย ดังเห็นได้จากจารึกวัดแดนเมืองอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ซึ่งจารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2078 กล่าวถึงพระโพธิสารราช กษัตริย์ล้านช้างได้ทรงก่อกำเนิดดินบริเวณดังกล่าวให้เป็นวัด

อย่างไรก็ดี เราไม่พบร่องรอยของหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในสมัยวัฒนธรรมอยุธยาและวัฒนธรรมล้านช้างในบริเวณอีสานตอนล่างมากนัก เพราะในสมัยนี้มักจะใช้วิธีการซ่อมสร้างเพื่อฟื้นฟูศาสนสถานที่ยังคงเหลือไว้ให้กลับมีชีวิตขึ้นมาอีก ตามคติความเชื่อในสังคมของผู้เข้ามาใหม่เป็นสำคัญ โดยจะไม่ทำลายสิ่งที่เป็นโบราณสถานเดิม ถึงแม้ว่าจะเคยเป็นศาสนสถานในระบบความเชื่อที่แตกต่างไปจากของตนก็ตาม ดังนั้น โบราณสถานส่วนใหญ่จึงเป็นการซ่อมแซมดัดแปลงโบราณสถานในวัฒนธรรมเขมรที่เสื่อมสภาพ และถูกทิ้งร้างไป เพื่อทำหน้าที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นศูนย์รวมพลังอำนาจ ของชุมชนในแต่ละช่วงเวลาตราบจนกระทั่งปัจจุบัน

2.2.5 โบราณสถานแบบวัฒนธรรมล้านช้างในภาคอีสาน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยการกำหนดนิยามและความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยออกเป็น 3 ประเภท ประกอบด้วย

1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติได้แก่ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน ทะเล หาดทราย เกาะ เป็นต้น

2) แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ และศาสนา หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือศาสนาได้แก่ โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ ศาสนสถาน เป็นต้น

3) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม กิจกรรม วิถีชีวิต หมายถึง ทรัพยากรท่องเที่ยวในลักษณะของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศูนย์วัฒนธรรม ไร่ สวน เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545 : 3-2)

อย่างไรก็ดี ขอบเขตของงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาแหล่งท่องเที่ยว ประเภทประวัติศาสตร์ โดยเน้นเฉพาะโบราณสถานหรือศาสนสถานที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรม ล้านช้าง เป็นสำคัญ

ล้านช้าง เป็นอาณาจักรโบราณของลาว ได้รับการสถาปนาขึ้นโดยพระเจ้าฟ้างุ้มเมื่อ พ.ศ. 1896 มีเมืองเชียงทอง(หลวงพระบาง)เป็นเมืองหลวง จารึกเขาสุมณภูสมัยสุโขทัยได้กล่าวถึงอาณาเขตของสุโขทัยทางด้านทิศตะวันออกว่า “...ถึงแดนพระ..ญาท้าวฟ้างอม...” แคว้นล้านช้างเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยพระสามแสนไทย (พ.ศ. 1916-1959) ดินแดนภาคอีสานของไทย ช่วงเวลานี้คงถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของล้านช้างด้วย ดังเห็นได้จากจารึกวัดแดนเมือง อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดหนองคาย ซึ่งจารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2078 กล่าวถึงพระโพธิสารราช กษัตริย์ล้านช้างได้ทรงกัลปนาที่ดินบริเวณดังกล่าวให้เป็นวัด

ต่อมาหลังรัชกาลพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ดินแดนล้านช้างซึ่งเคยเป็นปึกแผ่น ก็เริ่มแตกแยกออกเป็น 3 แคว้นเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน คือ เวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาสัก ทำให้อาณาจักรลาวอ่อนแอลง จนถูกรุกรานและครอบครองจากสยามในระหว่างปี พ.ศ. 2322-2435

อย่างไรก็ดี รูปแบบทางศิลปกรรมต่าง ๆ ของลาว โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนา ยังคงมีอิทธิพลต่อดินแดนในแถบนี้อยู่ต่อมา แม้รูปแบบจะค่อยวิวัฒนาการไปบ้างตามสภาพแวดล้อม แต่ก็ยังเป็นไปอย่างช้า ๆ เหมาะสมแก่ผู้คนและท้องถิ่น สามารถธำรงเอกลักษณ์ความงามอยู่ได้จวบจนปัจจุบัน

โบราณสถานที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศไทย ที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ โบราณสถานประเภท “ปราสาท ธาตุหรือเจดีย์” และ “สิมหรือโบสถ์” ทั้งที่สร้างขึ้นใหม่ หรือดัดแปลง แกะไขโบราณสถานที่มีมาก่อน จนมีลักษณะทางศิลปะและหน้าที่การใช้งาน ตามแบบวัฒนธรรมล้านช้าง

2.2.5.1 พระธาตุ

พระธาตุ เป็นเจดีย์แบบล้านช้างมีอายุร่วมสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา พระธาตุของอีสานมีหลากหลายรูปแบบ มีแบบแผนการก่อสร้างที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เน้นการแสดงออกที่ “เรื่อนธาตุ” มากกว่าส่วนอื่น โดยมีรูปทรงที่แตกต่างกันออกไป ที่สำคัญ เช่น

1) กลุ่มพระธาตุยอดบัวเหลี่ยมฐานบัว ลักษณะพระธาตุ ประกอบด้วยฐานบัวสี่เหลี่ยมขนาดสูงต่ำแตกต่างกันออกไป องค์ธาตุเป็นรูปทรงดอกบัวสี่เหลี่ยมสัดส่วนสัมพันธ์กับฐาน โดยทำลัสมสอปจากฐานขึ้นไปทั้ง 4 ทิศ เส้นรูปนอกโค้งอ่อนขึ้นไปสู่ส่วนยอดคือ ปลีและปลียอด พระธาตุแบบนี้มีอายุอยู่ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ราวพุทธศตวรรษที่ 21

2) กลุ่มพระธาตุยอดบัวเหลี่ยมฐานทรงปราสาทมีลักษณะซึ่งประกอบ ด้วยฐานสูงสองชั้น ชั้นแรกเป็นฐานสี่เหลี่ยมทำประตูหลอกทั้งสี่ทิศ ฐานชั้นที่ 2 เรียกว่า เรือนธาตุ รูปทรงสี่เหลี่ยม มีซุ้มหลอกเช่นเดียวกับส่วนฐาน รองรับส่วนยอดธาตุรูปบัวเหลี่ยม ทรงเรียวสูง พระธาตุรูปแบบนี้คงมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 21-22

3) กลุ่มพระธาตุทรงปราสาทยอด เป็นพระธาตุทรงสี่เหลี่ยมย่อมุม ประกอบด้วยฐานทรงสี่เหลี่ยมสูง มีเรือนธาตุประดับซุ้มจระนำประดิษฐานพระยืน เหนือเรือนธาตุมีองค์ระฆังนิยมทำองค์ระฆังทรงกลมหรือทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมรับเรือนธาตุ พระธาตุรูปแบบนี้ได้รับอิทธิพลจากเจดีย์ล้านนาผสมผสานกับเจดีย์แบบพื้นเมืองคองนิยมสร้างขึ้นตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมา

4) กลุ่มพระธาตุทรงสี่เหลี่ยมและแปดเหลี่ยม เป็นพระธาตุทรงสี่เหลี่ยม หรือแปดเหลี่ยมย่อมุมผอมสูง ประกอบด้วยฐานสูงย่อมุม เรือนธาตุมีซุ้มจระนำประดิษฐาน พระพุทธรูป ยอดธาตุทำเป็นรูปดอกบัวเหลี่ยม แต่ละด้านประดับยอดธาตุ (เด่นดาว ศิลปานนท์. 2540 : 87-88)

นอกจากนี้ ยังมีผู้ศึกษาและจัดแบ่งสถาปัตยกรรมล้านช้างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ออกเป็น 6 กลุ่มใหญ่ ๆ ตามรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

- 1) กลุ่มสถาปัตยกรรมที่มีเค้าสืบเนื่องมาจากปราสาทก่ออิฐของขอม
- 2) กลุ่มสถาปัตยกรรมพระธาตุศรีสองรัก
- 3) กลุ่มสถาปัตยกรรมปราสาทยอด
- 4) กลุ่มสถาปัตยกรรมพระธาตุก่อขี้าวน้อย
- 5) กลุ่มสถาปัตยกรรมทรงเหลี่ยมและแปดเหลี่ยม
- 6) กลุ่มสถาปัตยกรรมเบ็ดเตล็ด (เชิดเกียรติ กุลบุตร. 2533 : 38)

อย่างไรก็ดี ที่พบบริเวณภาคอีสานตอนล่างมีเพียง 4 กลุ่ม ได้แก่ สถาปัตยกรรมที่

- 1) กลุ่มที่ 2) กลุ่มที่ 3) และกลุ่มที่ 6) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มสถาปัตยกรรมที่มีเค้าสืบเนื่องมาจากปราสาทก่ออิฐของขอม

ลักษณะที่สำคัญของสถาปัตยกรรมนี้ คือ ลักษณะการก่อสร้างที่มีเค้าสืบเนื่อง มาจากปราสาทขอม ซึ่งอาจรวมถึงทั้งที่บูรณปฏิสังขรณ์บนพุทธสถานหรือเทวสถานของเดิม และที่สร้างขึ้นใหม่โดยได้รับเอารูปแบบปราสาทขอมผสมผสานเข้ากับแบบท้องถิ่น เช่น กลุ่มสถาปัตยกรรมที่ก่อ

ซ่อมเสริมขึ้นบนศาสนสถานขอมในเขตจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และ จังหวัดนครราชสีมา เช่น หรือที่สร้างขึ้นเลียนแบบขอมผสมกับแบบท้องถิ่น เช่น ปราสาทเมืองที จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มสถูปแบบพระธาตุศรีสองรัก

ลักษณะสำคัญของสถูปกลุ่มนี้ คือ มีส่วนที่เป็นองค์ระฆัง บางครั้งย่อมุม มีส่วนฐานไม่สูงนัก ลวดลายบัวต่าง ๆ เป็นลักษณะของลาวทั้งสิ้น เช่น พระธาตุวัดบึงเขาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี พระธาตุกุดจอกองค์เล็ก จังหวัดชัยภูมิ

กลุ่มสถูปทรงปราสาทยอด

เป็นสถูปที่มีเรือนธาตุในผังสี่เหลี่ยมทั้งย่อมุมและเพิ่มมุม มีซุ้มจระนำ หลังคาเรือนธาตุประดับด้วยเจดีย์ที่มีองค์ระฆังในผังสี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยม และดังกลม บางที่ทำส่วนยอดซ้อนกันขึ้นไปหลายชั้น อาจได้รับอิทธิพลจากล้านนา สุโขทัย อโยธยา ผสมผสานเข้าด้วยกันกับแบบล้านช้างจนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ

กลุ่มสถูปแบบเบ็ดเตล็ด

เป็นสถูปที่มีรูปลักษณะซึ่งไม่อาจจัดอยู่ในกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้น เช่น พระธาตุกุดจอก จังหวัดชัยภูมิ (เชิดเกียรติ กุลบุตร. 2533 : 38-41)

2.2.5.2 สิม

สิม คือ อาคารอุโบสถของวัด ตั้งอยู่ในเขตพุทธาวาส สิมหรือโบสถ์พื้นบ้าน ในดินแดนภาคอีสานของไทย มีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างไปจากโบสถ์ทางภาคอื่นๆ ที่มักจะได้รับรูปแบบไปจากโบสถ์ทางภาคกลาง อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะโดยทั่วไป แสดงให้เห็นอิทธิพลทางรูปแบบศิลปะจากลาว รูปแบบของสิมอีสานมีอยู่หลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับประเภทของวัด เช่น วัดพระธาตุ ที่เน้นความสำคัญที่องค์เจดีย์ วัดอรัญวาสี เน้นการวิปัสสนา วัดพื้นบ้าน เป็นวัดที่มีโบสถ์พื้นบ้านหรือสิม ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะ ที่แตกต่างไปจากโบสถ์ภาคอื่นๆ สิมอีสานแบ่งออกได้เป็นสิมบกและสิมน้ำ ซึ่งที่พบส่วนใหญ่ เป็นประเภทสิมบกและอาจแบ่งออกตามลักษณะทางสถาปัตยกรรมได้อีก 2 แบบ คือ สิมโปร่งและสิมทึบ

1) สิมโปร่ง มีผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดความยาวประมาณ 3 ช่วงเสา กว้าง 1 ช่วงเสา ผนังโปร่ง ปิดทึบเฉพาะด้านหลังของพระประธาน ส่วนผนังอีก 3 ด้าน ทำเป็นแนวระเปียงเตี้ย ๆ ต่อขึ้นมาจากฐานสิม เรียกฐานแอ่วขัน นิยมก่อผนังด้านข้าง เป็นรูปขั้นบันไดสูงขึ้นไปเข้าหา พระประธาน ด้านหน้าเจาะเป็นช่องบันไดทางขึ้น ภายในมีฐานชุกชี ประดิษฐานพระพุทธรูป พระประธานยาวตลอดความกว้างไม่มีเครื่องตกแต่งอื่น ๆ มีเสาไม้ หรือเสาปูนตั้งบนผนังอาคารรองรับ เครื่องบนหลังคา ซึ่งทำเป็นทรงจั่วชั้นเดียวหรือซ้อนหลายชั้น มักทำปีกนกยื่นแทนกันสาดตลอดทั้งสี่ด้าน หากทำปีกนกกว้างยื่นยาวมาก มักมีเสารับปีกนกไว้โดยรอบ ไม่นิยมใช้คันทวยเหนือกรอบหน้าบันตกแต่งด้วยโอง (ข้อฟ้า) ลายอง และหางหงส์ ที่กึ่งกลางสันหลังคา ประดับข้อฟ้า (ปราสาท) ซึ่งอาจเป็นสัญลักษณ์แทน เขาพระสุเมรุในคัมภีร์ไตรภูมิโลกสันฐาน หน้าบัน(สีหน้า)ตกแต่งด้วยลายดาววัน ลายกระหนก หรือลายเครือเถา มุงหลังคาด้วยแป้นเกล็ด

(กระเบื้องไม้) และกระเบื้องดินขอ

2) สิมทึบ ลักษณะเป็นอาคารหลังเล็กๆขนาดใกล้เคียงกับสิมโปรง แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผังก่อกำหนดทั้ง 4 ด้าน เจาะช่องหน้าต่างด้านละ 1-3 ช่อง มีประตูทางเข้าทางด้านหน้าด้านเดียว ฐานทำเป็นฐานโบกคว่ำ-โบกหงาย (บัวคว่ำ-บัวหงาย) บันไดทางขึ้นอาจมีการตกแต่งด้วยรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น มกร นาค สิงห์ หลังคาทรงจั่วตอนเดียว ด้านหน้าทำเป็นเพิงลาด รองรับด้วยเสาสองต้น บางแห่งทำเป็นหลังคาจั่วลดชั้น ประกอบลวดลายนาคนาคสะดุ้ง มักมีการประดับตกแต่งมากกว่าสิมโปรง คือ นอกจากจะมีช่อฟ้า ใหญ่ ลายอง หางหงส์แล้ว บริเวณใต้หน้าบันยังประดับด้วยลวดลายแกะสลักไม่เรียกว่า “โก่งคิ้ว” หรือ “ฮ้างผึ่ง” แบบพื้นเมือง และมีไม้ค้ำยันรับชายคา เรียกว่า “หูช้าง” หรือ “แขนนาง” มักจำหลักไม้เป็นรูปนาคนาค (เด่นดาว ศิลปานนท์. 2540 : 88-89)

จะเห็นได้ว่าบริเวณอีสานใต้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรมและงานเทศกาลประเพณีที่หลากหลายทั้งยังเป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของโลก เป็นที่สนใจและยอมรับของ นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศซึ่งได้ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมขึ้นมากมายทั้งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับประเทศและระดับนานาชาตินอกจากนี้ในบริเวณอีสานใต้ยังได้ปรากฏศิลปกรรมอีกกลุ่มหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบล้านช้าง และอาจพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งใหม่ได้ เป็นศิลปกรรม ที่สร้างขึ้นภายหลังจากที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของอาณาจักรเขมรโบราณได้เสื่อมลงไปแล้ว ส่วนใหญ่ได้แก่ โบราณสถานประเภท “ปราสาท ฐาน หรือสถูป” ซึ่งที่พบบริเวณอีสานใต้มี 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสถูปที่มีเค้าสืบเนื่องมาจากปราสาทก่ออิฐของขอม กลุ่มสถูปแบบพระธาตุศรีสองรัก กลุ่มสถูปทรงปราสาทยอด และกลุ่มสถูปแบบเบ็ดเตล็ด กับโบราณสถานล้านช้าง อีกประเภทหนึ่งคือ “สิมหรือโบสถ์” มี 2 แบบ คือ สิมโปรงและสิมทึบ ที่พบส่วนใหญ่เป็น ประเภทสิมบก ทั้งที่เป็นทิมโปรงและสิมทึบ

2.3 แนวคิดในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ประเทศไทยนับได้ว่าเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ทั้งในแง่จำนวนและคุณภาพของแหล่ง และการท่องเที่ยว ก็เป็นอุตสาหกรรมที่นำมาซึ่งรายได้เข้าประเทศเป็นจํานวนมหาศาลในแต่ละปี อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้อาจเสื่อมโทรมไปได้ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ทั้งกาลเวลา สภาพดินฟ้าอากาศ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการกระทำของมนุษย์ ดังนั้น เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรหรือ แหล่งท่องเที่ยวไว้ให้คงอยู่ต่อไปนานที่สุด จึงจำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี ซึ่งประกอบด้วย การดำเนินการต่อไปนี้

2.3.1 การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับ

2.3.2 การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

2.3.3 การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว

2.3.4 การควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

2.3.1 การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับ

การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การวิเคราะห์หาจุดเด่นที่มีเอกลักษณ์ของทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจะได้วิเคราะห์ความเหมาะสมต่อการกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีขั้นตอนดังนี้

(1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเริ่มต้นด้วยการสำรวจข้อมูล เกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อประกอบการตัดสินใจ ในการกำหนดทิศทาง การดำเนินงาน โดยการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ว่ามีทรัพยากรการท่องเที่ยวอะไรบ้าง เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทใด และมีสภาพเป็นอย่างไร

ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ได้จากการสำรวจมีคุณลักษณะและความเหมาะสมที่แตกต่าง กันตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงสุด จึงควรได้รับการจัดการ ที่ ถูกวิธี ส่วนแหล่งที่มีศักยภาพน้อย ควรได้รับการพิจารณาในด้านรูปแบบ และการจัดการ ที่ ทำให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว มีระบบการจัดการ ที่สามารถ เชื้อประโยชน์ และตอบสนองความต้องการโดยรวมของประเทศ

(2) ขั้นตอนการประเมินศักยภาพและจัดระดับของทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

การกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยกำหนด ระดับการให้ คะแนน 5-1 จากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ดังตัวอย่างตัวชี้วัด ต่อไปนี้

1) ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ความ เกี่ยวเนื่องของระบบนิเวศในพื้นที่ โอกาสในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น กำหนดให้ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ได้คะแนนเท่ากับ 5 และแหล่งท่องเที่ยว ที่ต้องมีการ ปรับปรุงแก้ไขสภาพของพื้นที่เล็กน้อยเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้คะแนนเท่ากับ 4 เป็นต้น

2) ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาจากสภาพโดยทั่วไปใน 3 ปัจจัย คือ ระบบนิเวศภายในแหล่งท่องเที่ยว ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ และการมีองค์ประกอบ ที่ หลากหลาย เช่น มีโบราณสถานภายในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีความเหมาะสม ของ ทรัพยากรในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้คะแนน 5 เป็นต้น

2.3.2 การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมรวมทั้งสังคม และ วัฒนธรรม จึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่ เพื่อไม่ให้เกิดผล กระทบ ทางลบมากเกินไป เช่น ปัญหาความแออัดความคับคั่ง เสี่ยงรบกวน ชะยะตกค้าง เป็นต้น

ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) หมายถึง ปริมาณของนักท่องเที่ยว รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและระดับการพัฒนา สิ่งอำนวยความสะดวกที่แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะสามารถรองรับได้ โดยไม่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศ และการลดลงของคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือนันทนาการ ที่นักท่องเที่ยวควรจะได้รับจากการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวควรพิจารณาปัจจัยสำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

1) ขีดจำกัดทางสภาพแวดล้อม หมายถึง ขีดความสามารถในการรักษาดุล ระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับจำนวนนักท่องเที่ยวในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งถ้าขาดความสมดุลจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและระบบนิเวศและไม่ทำให้ประสิทธิภาพที่นักท่องเที่ยวจะได้รับลดน้อยลง

2) ขีดจำกัดทางการตลาด หมายถึง ขีดความสามารถในการรองรับตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นความสามารถในการรักษาดุลระหว่างปริมาณนักท่องเที่ยวกับกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่รองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวเชิงจิตวิทยา เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นจนถึงจุดวิกฤต ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกว่า ประสิทธิภาพที่ได้รับด้อยคุณภาพ เช่น รถติดบริเวณทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว เนื่องมา จากถนนแคบและมีรถจำนวนมากที่พักแรมไม่เพียงพอที่จะรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว เป็นต้น

3) ขีดจำกัดของชุมชน หมายถึง ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไป จะเกิดผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น เช่น ความหนาแน่นของพื้นที่ใช้สอยในชุมชน เช่น ในร้านอาหาร ร้านค้า เป็นต้น

2.3.3 การกำหนดเขตการใช้พื้นที่หรือเขตการจัดการในแหล่งท่องเที่ยว

บริเวณแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจำเป็นต้องมีการกำหนดเขตการใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ต่าง ๆ (Zoning) หรือเพื่อการจัดการ (Management Zone) ให้เหมาะสมตามสภาพและขนาดของทรัพยากรที่จะรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น โดยสามารถป้องกันผลกระทบที่จะมีผลต่อระบบนิเวศโดยรวมด้วยโดยมีแนวทางการดำเนินการต่อไปนี้

1) การจัดให้มีเขตบริการหรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Visitor Center) ในแหล่งท่องเที่ยวเขตบริการหรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยวควรจัดอยู่ในบริเวณที่มีความเหมาะสม และเป็นพื้นที่ราบมากพอที่จะจัดสิ่งอำนวยความสะดวกศูนย์บริการนักท่องเที่ยวทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการข้อมูลและความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีการจัดทำโปรแกรมสิ่งความหมาย (Interpretation Programs) อันจะเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษารียนรู้จัดให้มีนิทรรศการแผ่นป้ายบรรยายตามจุด ท่องเที่ยวต่าง ๆ แนะนำและอธิบายเกี่ยวกับระบบนิเวศของสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น ตลอดจนความสำคัญของโบราณสถานต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยว

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวควรตั้งอยู่ในบริเวณที่พบเห็นได้ง่าย โดยมีรูปแบบ ของสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ส่งเสริมและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และสามารถ อ้างอิงตำแหน่งที่ตั้งได้ง่าย เช่น อยู่บนเส้นทางหลักหรืออยู่ใกล้เส้นขอบพื้นที่ ริมแม่น้ำ หรืออยู่ใกล้อนุสาวรีย์ เป็นต้น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวควรเข้าถึงได้สะดวก ทั้งโดยทางเท้า และทางรถยนต์ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ที่จอดรถ ป้ายบอกทาง พื้นที่ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวประกอบด้วย ส่วนให้บริการข่าวสาร และส่วนให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น พื้นที่พักผ่อน พื้นที่ขายของที่ระลึก ห้องน้ำ-ห้องสุขา ห้องบรรยาย ที่รับฝากของและสำนักงาน

2) การจัดเขตกิจกรรมการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยวควรกำหนดไว้ในบริเวณพื้นที่ที่มีความหนาแน่นและไม่เปราะบางจนเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ควรจำกัดอยู่ในเขตที่จะไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อโบราณสถานการจัดเขตกิจกรรม การใช้ประโยชน์ควรมีการควบคุมนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ตลอดจนควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม โดยการออกกฎระเบียบจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว เส้นทาง ระยะเวลา ในการใช้ประโยชน์ รวมทั้งการกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่คอยตรวจตราดูแลพื้นที่ ตลอดเวลาที่เปิดบริการ

3) การจัดเขตสงวนหรือบริเวณพื้นที่ที่มีความเปราะบางด้านนิเวศ พื้นที่ที่มีความเปราะบาง ทางด้านนิเวศควรจัดไว้เป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์ที่จำเป็นต้องมีการควบคุม การใช้ ประโยชน์อย่างเข้มงวด เช่น การควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไป ในเขตพื้นที่โบราณสถาน ที่ยังไม่ได้รับการอนุรักษ์และอาจหักพังได้ง่าย เป็นต้น

2.3.4 การควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

การควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการควบคุม การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมในพื้นที่ การรักษา ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการมีระบบป้องกันและกำจัดมลภาวะที่เหมาะสม ได้แก่ มลภาวะทางเสียงทางอากาศ ทางชีวภาพ ขยะมูลฝอย รวมตลอดถึงมลภาวะ ทางทัศนียภาพ หรือที่บางคนเรียกว่า “ทัศนอุจาด” กล่าวคือทัศนียภาพของสิ่งก่อสร้างใหม่ ที่ขัดแย้งหรือไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม (รสิกา อังกูร. 2547 : 5-9)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แนวคิดในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น คือการที่จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งประกอบด้วยการดำเนินการในหลายด้านด้วยกัน เช่น การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับ เพื่อเป็นการหาจุดเด่น หาเอกลักษณ์ของทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจะได้วิเคราะห์ความเหมาะสม ในการกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวการประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบมากเกินไปการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ใน แหล่งท่องเที่ยว เช่นการจัดให้มีเขตบริการหรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยวควบคุม ไม่ให้นักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม หรือการควบคุมไม่ให้ นักท่องเที่ยวเข้าไปในเขตพื้นที่โบราณสถานที่ยังไม่ได้

รับการอนุรักษ์และอาจหักล้างได้ง่าย การควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น การรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย การมีระบบป้องกันและกำจัดมลภาวะที่เหมาะสม ตลอดจนถึงมลภาวะทางทัศนียภาพ เป็นต้น

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ในการนำมาใช้ เป็นดัชนีชี้วัดทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ ก่อนที่จะวางแผนพัฒนาหรือส่งเสริม สนับสนุนในด้านใดๆ เพื่อให้การดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ และได้รับผลประโยชน์ ตอบแทนอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ ที่ผ่านมามีการศึกษาวิจัยและประเมินศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากปัจจัยหรือองค์ประกอบในหลายๆ ด้าน เช่น

บริษัท มรดกโลก จำกัด (มปพ. : 5-15) ได้ศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานขอม ตามโครงการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมขอมในพื้นที่ภาคอีสานตอนล่าง เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยได้กำหนดปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาจัดทำศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 4 หมวด 30 ปัจจัย ดังนี้

1) การคมนาคมและการสื่อสาร ประกอบด้วย

การคมนาคม มีปัจจัยย่อย 3 ประการ คือ สภาพถนน ความต่อเนื่องในการเดินทาง และระบบคมนาคมท้องถิ่น

การสื่อสาร มีปัจจัยย่อย 3 ประการ คือ มีระบบโทรศัพท์ / โทรศัพท์สาธารณะ มีระบบไปรษณีย์ / ตู้รับจดหมาย และมีระบบอินเทอร์เน็ต

2) สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย

สาธารณูปโภค มีปัจจัยย่อย 3 ประการ คือ ระบบรักษาความปลอดภัย มีระบบไฟฟ้าเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และมีระบบประปาเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกหลัก มีปัจจัยย่อย 3 ประการ คือ มีห้องน้ำสาธารณะ มีร้านอาหารที่ถูกสุขอนามัย และมีที่พักแรมคืนในบริเวณใกล้เคียง

สิ่งอำนวยความสะดวกรอง มีปัจจัยย่อย 3 ประการ คือ การยอมรับบัตรเครดิต มีสถานที่แลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ และมีร้านค้าของที่ระลึกกับของใช้ต่าง ๆ

3) ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการป้องกัน ประกอบด้วย

การควบคุมมลภาวะ มีปัจจัยย่อย 3 ประการ คือ การควบคุมขยะมูลฝอย / ระบบกำจัดขยะมูลฝอย การควบคุมการสิ้นเปลือง / เสีย และการควบคุมอากาศ / กลิ่น

สภาพภูมิทัศน์ มีปัจจัยย่อย 3 ประการ คือ สภาพภูมิไม้ / ความร่มรื่นรอบบริเวณ สภาพแวดล้อมชุมชน / ความเป็นระเบียบ และการติดตั้งสาธารณูปโภคที่ไม่ทำลายภูมิทัศน์

การป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม มีปัจจัยย่อย 3 ประการ คือ มีการศึกษาผลกระทบของสิ่งแวดล้อม มีการวางแผนป้องกันมลภาวะ และมีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม

4) สภาพแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

สภาพแหล่งท่องเที่ยวหลัก มีปัจจัยย่อย 3 ประการ คือ ขนาดของแหล่งท่องเที่ยว สภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยว และความสำคัญทางวิชาการ

สภาพแหล่งท่องเที่ยวรอง มีปัจจัยย่อย 3 ประการ คือ การประชาสัมพันธ์ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีแผนการซ่อมบำรุง / ปฏิสังขรณ์ และมีระบบข้อมูลภายในแหล่งท่องเที่ยว ธรรมศักดิ์ โจนสุนทร (2512. อ้างถึงในบุปผา วงษ์พันธุ์ทา. 2544 : 25 -2 6) ได้แบ่งองค์ประกอบสำคัญที่นำมาใช้เป็นเครื่องชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น 4 ปัจจัย คือ

1) ปัจจัยเชิงใจหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากความสำคัญของสถานที่ตั้ง และลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวขึ้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลาย ๆ ด้าน เช่น ความต้องการทางด้านความสงบพักผ่อน ความสนุกสนานตื่นเต้น การหาประสบการณ์ และความจริง ซึ่งปัจจัยเชิงใจหลักนี้ สามารถแบ่งได้ 3 ชนิด คือ

1.1) ปัจจัยเชิงใจทางธรรมชาติ ได้แก่ หาดทราย ชายทะเล ป่าไม้ น้ำตก เป็นต้น

1.2) ปัจจัยเชิงใจทางประวัติศาสตร์และศาสนา ได้แก่ แหล่งโบราณคดี วัดอนุสาวรีย์ พระราชวัง เป็นต้น

1.3) ปัจจัยเชิงใจทางกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี งานฝีมือ และวิถีการดำรงชีวิต เป็นต้น

2) ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์อันเป็นเอกลักษณ์ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนทำที่พฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ใจผู้ร้าย ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3) ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกได้มาตรฐาน เกี่ยวกับที่พักแรมและอาหารของนักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย ข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น สถานบันเทิง ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

4) ปัจจัยทางโครงสร้างพื้นฐานและเส้นทางคมนาคม ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารโทรคมนาคม

มนัส สุวรรณ (2538. อ้างถึงในบุปผา วงษ์พันธุ์ทา. 2544 : 24 - 25) ได้ประเมินศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวโดยกล่าวว่าต้องพิจารณาจากองค์ประกอบอย่างน้อย 4 ประการ คือ

1) ความปรารถนาของผู้เที่ยว ต้องประเมินความต้องการในแต่ละประเภทและการบริหารการท่องเที่ยวของคนส่วนใหญ่ทั้งในปัจจุบันและอนาคตลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นธรรมชาติ จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยได้ดีกว่าชาวต่างประเทศส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน

โบราณวัตถุ สามารถใช้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ดี

2) ความสามารถในการให้บริการของนักท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญกับปัจจัย ด้านค่าใช้จ่าย เป็นสำคัญ กล่าวคือ แหล่งท่องเที่ยวควรมีการกำหนดค่าธรรมเนียม หรือค่าใช้จ่าย ที่สมเหตุสมผล การตั้งค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการที่สูง จะทำให้นักท่องเที่ยวหันไปสนใจ แหล่งท่องเที่ยวอื่นที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่า เป็นต้น

3) ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในที่ห่างไกลถึงแม้การคมนาคมจะสะดวกหรือแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ใกล้แต่มีความยากลำบากในการเดินทางเข้าถึง ล้วนมีส่วนต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจเกิดความท้อแท้ที่จะเดินทางไปเยี่ยมชมในขณะที่สถานที่เช่นว่านั้นอาจสร้างความท้าทายให้กับนักท่องเที่ยวอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้

4) ความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ซึ่งพิจารณาใน 3 ประเด็น คือ 1) ความสามารถที่จะรับได้ในเชิงกายภาพ คือ แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพทางกายภาพ ที่เอื้ออำนวย ต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ 2) ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม คือ สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป และ 3) ความสามารถที่จะรองรับได้ในเชิงนิเวศ คือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่ และบริเวณใกล้เคียงที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวด้านศาสนสถานหรือโบราณสถาน ที่น่าสนใจ ได้แก่ งานวิจัยของกิติรัตน์ สีนันท์ (2545 : 49) ซึ่งได้ทำการประเมินศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีและแนวทางการพัฒนา พบว่า ในกรณีของวัดแจ้งนั้น โดยสภาพของโบราณสถาน ถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ทั้งนี้เพราะเป็นสถาปัตยกรรมประเภทสิมบ้านที่มีรูปแบบทรวดทรงสวย สง่างาม ให้ความรู้สึกที่สงบ ศักดิ์สิทธิ์ ลวดลายต่าง ๆ ได้ถูกแกะสลักอย่างประณีต มีโครงสร้างและส่วนประกอบที่เป็นแบบอย่างของสถาปัตยกรรมอีสานที่หลงเหลือและหาได้ยากยิ่งในปัจจุบัน สิ่งดังกล่าวเหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้สิมวัดแจ้งมีคุณค่าที่จะเป็นทรัพยากร การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี อย่างไรก็ดี แม้ว่าสิมวัดแจ้ง จะมีคุณค่าในทางสถาปัตยกรรม แต่กิจกรรมบางอย่างของวัด ได้แก่ การจัดกิจกรรม ตลาดนัดชุมชน ก็กลับกลายเป็นอุปสรรคบั่นทอนคุณค่าของตัวโบราณสถานลง กล่าวคือ ทางวัดได้เปิดโอกาสให้พ่อค้าขายสินค้าจำนวนมากมาเปิดตลาดนัดขายสินค้าภายในบริเวณวัดได้ในทุกวันพุธ ตลาดนัดดังกล่าวซึ่งประกอบด้วยผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก ได้เข้ามา รุกล้ำและบดบังภูมิทัศน์ของสิมวัดแจ้งและทำให้บริเวณดังกล่าวสกปรกไปด้วยเศษพลาสติกและสิ่งของเหลือใช้ พร้อมกับเสนอทางออก คือ การย้ายตลาดนัดออกไปจากวัดแจ้ง หรืออย่าง ประณีประนอมที่สุด ก็คือ กันเขตไม่ให้แผงขายสินค้าบุกรุกเข้าไปในเขตโบราณสถาน และจะต้องรักษาความสะอาดให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

รสิกา อังกูร และคณะ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม และภูมิ

ปัญญาท้องถิ่นเป็นการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ ชาวต่างชาติโดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความงดงามในศิลปวัฒนธรรม สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เป็นการเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานการเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น และการเที่ยวชมความงดงามของศิลปหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และยังพบว่า แต่ละท้องถิ่นต่างก็มีศักยภาพและความโดดเด่นในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ทั้งในเรื่องความเป็นมาและความเก่าแก่ของประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ความมีเอกลักษณ์ในวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ความงดงามในศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ขณะเดียวกันยังมีความหลากหลายในเรื่องชาติพันธุ์และมีการรวมกลุ่มของวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งถือเป็นจุดแข็งในการส่งเสริมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมายังพบว่า แต่ละท้องถิ่น ยังมีปัญหาซึ่งเป็นผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนที่ คล้ายคลึงกัน หากแต่มีความละเอียดอ่อนที่แตกต่างกันทั้งนี้เพราะแต่ละท้องถิ่นต่างก็มีลักษณะ เฉพาะทั้งในวิถีการดำเนินชีวิตและลักษณะทางสังคมที่ต่างกัน ปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการปรับปรุงและ พัฒนาการท่องเที่ยว ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวปัญหาด้านบุคลากรใน อุตสาหกรรมการบริการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาด้านการบริหารจัดการในชุมชน ปัญหาการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี และการลดคุณค่าดั้งเดิม ของศิลปวัฒนธรรมพร้อมกับได้เสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยภาพรวมไว้หลายประเด็น ได้แก่ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรม มาเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายอำนาจการบริหารจัดการ แก่ชุมชน และการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม ความชัดเจนของนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น การทบทวนศักยภาพขีดความสามารถและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละ แห่ง การกำหนดมาตรฐานการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว และการเชื่อมโยง แหล่งท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุป ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ในหลายแนวทางด้วยกัน เช่น การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานของ บริษัท มรดกโลก จำกัด ได้กำหนดปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาจัดทำศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 4 หมวดหลัก ประกอบด้วย การคมนาคมและการสื่อสาร สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการป้องกัน และสภาพแหล่งท่องเที่ยวการศึกษา และกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพัฒนาศักยภาพของแหล่ง ท่องเที่ยวของรลิกา อังกูร และคณะ ได้กำหนดระดับการให้คะแนนจากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด โดยพิจารณาจากตัวอย่างตัวชี้วัด ได้แก่ ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว และลักษณะของ แหล่งท่องเที่ยวการศึกษาและแบ่งองค์ประกอบสำคัญ

ที่นำมาใช้เป็นเครื่องชี้ศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยวของธรรมชาติ ไรจนสุนทร โดยแบ่งออกเป็น 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว (ปัจจัยจุดใจทางธรรมชาติ ปัจจัยจุดใจทางประวัติศาสตร์ และศาสนา ปัจจัยจุดใจทางกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น) ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุน และสิ่งอำนวยความสะดวก และปัจจัยทางโครงสร้าง พื้นฐานและเส้นทาง คมนาคม และการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของมนัส สุวรรณ โดยพิจารณาจาก องค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ความปรารถนาของผู้เที่ยวความสามารถในการใช้บริการ ของนักท่องเที่ยว ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึงและความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ทั้ง ในเชิงกายภาพ เชิงสังคม เชิงนิเวศ เป็นต้น

2.5 สรุป

อีสานใต้เป็นส่วนหนึ่งของที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือที่ราบสูงโคราชซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศที่ประกอบไปด้วยเทือกเขาใหญ่น้อย ซึ่งนับได้ว่าเป็นพื้นที่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ จึงก่อให้เกิด แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติขึ้นมากมายทั้งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติและ ระดับประเทศ

วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และงานเทศกาลประเพณีจัดเป็นทรัพยากร การท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่งของอีสานใต้ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะโดยมีภาพลักษณ์บุคลิกของความเรียบง่าย สนุกสนานและเป็นกันเอง งานประเพณีที่เป็นที่รู้จักทั่วไป เช่น งานช้าง จังหวัดสุรินทร์ งานแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี งานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ งานดอกคำءวน จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น นอกจากนี้จากการ ที่บริเวณพื้นที่อีสานใต้ เป็นที่รวมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ทั้งกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร คนไทยเชื้อสายญวณ คนไทยเชื้อสายลาว ทำให้พื้นที่นี้มีความหลากหลายทาง ศิลปวัฒนธรรม ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมได้เป็นอย่างดี เช่น ประเพณีเกี่ยวกับ ช้างของชาวไทยเชื้อสายญวณ การแสดงเรือบั้งไฟ (รำลึก) ของชาวไทยเชื้อสายเขมร การแสดงในงานบุญบั้งไฟของชาวไทยเชื้อสายลาว เป็นต้น

สำหรับในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีอารยธรรมของอีสานนับได้ว่ามีความเก่าแก่แห่งหนึ่งของโลกเป็นที่สนใจและยอมรับของนักประวัติศาสตร์และโบราณคดีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น แหล่งโบราณคดี บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา แหล่งภาพเขียนสีที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอารยธรรมของขอมซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีความรุ่งเรืองสูงสุดชนชาติหนึ่งของ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และของโลกในสมัยโบราณดังปรากฏร่องรอยหลักฐานอารยธรรมขอมจากโบราณสถานจำพวกปราสาทหินและแหล่ง ชุมชนโบราณที่มีอยู่อย่างมากมายในอีสานใต้ ที่สำคัญ เช่น ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มปราสาทตาเมือน และปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น รวมทั้งโบราณวัตถุ ที่มีการค้นพบและจัดแสดง ไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอีกเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ดีในบริเวณอีสานใต้ก็ยังได้ปรากฏศิลปกรรมอีกกลุ่มหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบล้านช้างเป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นภายหลังจากที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของอาณาจักรเขมรโบราณได้เสื่อมลงไปแล้วศิลปกรรมเหล่านี้สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนานิกายหินยาน ส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานในรูปแบบของพระธาตุ (เจดีย์) ที่พบบริเวณ ภาคอีสานตอนล่างมีเพียง 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสถูปที่มีเค้าสืบเนื่องมาจากปราสาทก่ออิฐของขอม กลุ่มสถูปแบบพระธาตุศรีสองรัก กลุ่มสถูปทรงปราสาทยอด และกลุ่มสถูปแบบเบ็ดเตล็ด โบราณสถานล้านช้างอีกประเภทหนึ่งคือ สิม (โบสถ์) มี 2 แบบ คือ สิมโปร่งและสิมทึบ ที่พบส่วนใหญ่ในเขตอีสานใต้เป็นประเภทสิมบกซึ่งได้พบเป็นจำนวนหลายแห่งกระจายกันอยู่ใน หลายพื้นที่ และอาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ หากมีการจัดการที่ดี ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับการประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว และการควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ในหลายแนวทาง เช่น บริษัท มรดกโลก จำกัด (มปพ. : 5-15) ได้ศึกษาศักยภาพ แหล่งโบราณสถานขอมโดยกำหนดปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาจัดทำศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น 4 หมวดหลัก ประกอบด้วย การคมนาคมและการสื่อสาร สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวก ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการป้องกัน และสภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยสิกา อังกูร และคณะ (2547 : 6) ได้ศึกษาและกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพัฒนา ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยกำหนดระดับการให้คะแนน 5-1 จากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด โดยพิจารณาจากตัวอย่างตัวชี้วัด ได้แก่ ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว และลักษณะ ของแหล่งท่องเที่ยว ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2512. อ้างถึงในบุปผา วงษ์พันธุ์ทา. 2544 : 25 - 26) ได้ศึกษาและแบ่งองค์ประกอบสำคัญที่นำมาใช้เป็นเครื่องชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว (ปัจจัยจุดใจทางธรรมชาติ ปัจจัยจุดใจ ทางประวัติศาสตร์และศาสนา ปัจจัยจุดใจทางกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น) ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก และปัจจัยทางโครงสร้างพื้นฐานและเส้นทางคมนาคม มนัส สุวรรณ (2538. อ้างถึงในบุปผา วงษ์พันธุ์ทา. 2544 : 24 - 25) ได้ประเมิน ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ความปรารถนา ของผู้เที่ยว ความสามารถในการใช้บริการของนักท่องเที่ยว ความสะดวกในการเดินทาง และการเข้าถึง และความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ (เชิงกายภาพ เชิงสังคม เชิงนิเวศ) เป็นต้น

ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ ได้นำแนวทางต่าง ๆ ดังกล่าวที่มีผู้ศึกษาไว้ มาปรับปรุง ใช้ในการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม ดังจะกล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

อย่างไรก็ดีในบริเวณอีสานใต้ก็ยังได้ปรากฏศิลปกรรมอีกกลุ่มหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบล้านช้างเป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นภายหลังจากที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของอาณาจักรเขมรโบราณได้เสื่อมลงไปแล้วศิลปกรรมเหล่านี้สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนานิกายหินยาน ส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานในรูปแบบของพระธาตุ (เจดีย์) ที่พบบริเวณ ภาคอีสานตอนล่างมีเพียง 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสถูปที่มีเค้าสืบเนื่องมาจากปราสาทก่ออิฐของขอม กลุ่มสถูปแบบพระธาตุศรีสองรัก กลุ่มสถูปทรงปราสาทยอด และกลุ่มสถูปแบบเบ็ดเตล็ด โบราณสถานล้านช้างอีกประเภทหนึ่งคือ สิม (โบสถ์) มี 2 แบบ คือ สิมโปร่งและสิมทึบ ที่พบส่วนใหญ่ในเขตอีสานใต้เป็นประเภทสิมบกซึ่งได้พบเป็นจำนวนหลายแห่งกระจายกันอยู่ใน หลายพื้นที่ และอาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ หากมีการจัดการที่ดี ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับการประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว และการควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ในหลายแนวทาง เช่น บริษัท มรดกโลก จำกัด (มปพ. : 5-15) ได้ศึกษาศักยภาพ แหล่งโบราณสถานขอมโดยกำหนดปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาจัดทำศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น 4 หมวดหลัก ประกอบด้วย การคมนาคมและการสื่อสาร สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวก ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการป้องกัน และสภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยสิกา อังกูร และคณะ (2547 : 6) ได้ศึกษาและกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพัฒนา ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยกำหนดระดับการให้คะแนน 5-1 จากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด โดยพิจารณาจากตัวอย่างตัวชี้วัด ได้แก่ ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว และลักษณะ ของแหล่งท่องเที่ยว ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2512. อ้างถึงในบุปผา วงษ์พันธุ์ทา. 2544 : 25 - 26) ได้ศึกษาและแบ่งองค์ประกอบสำคัญที่นำมาใช้เป็นเครื่องชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว (ปัจจัยจุดใจทางธรรมชาติ ปัจจัยจุดใจ ทางประวัติศาสตร์และศาสนา ปัจจัยจุดใจทางกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น) ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก และปัจจัยทางโครงสร้างพื้นฐานและเส้นทางคมนาคม มนัส สุวรรณ (2538. อ้างถึงในบุปผา วงษ์พันธุ์ทา. 2544 : 24 - 25) ได้ประเมิน ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ความปรารถนา ของผู้เที่ยว ความสามารถในการใช้บริการของนักท่องเที่ยว ความสะดวกในการเดินทาง และการเข้าถึง และความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ (เชิงกายภาพ เชิงสังคม เชิงนิเวศ) เป็นต้น

ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ ได้นำแนวทางต่าง ๆ ดังกล่าวที่มีผู้ศึกษาไว้ มาปรับปรุง ใช้ในการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม ดังจะกล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

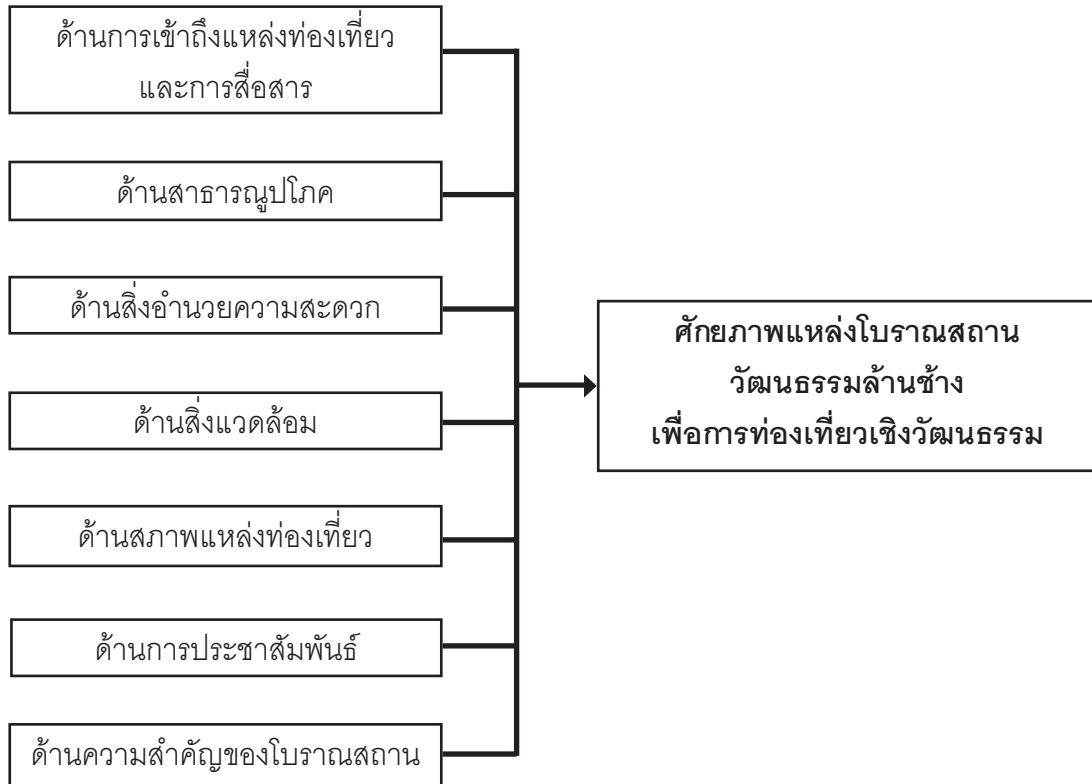
3.1 บทนำ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อตอบคำถามการวิจัยใน 3 ประเด็น คือ

1. แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง
2. แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้มีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. จะมีวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่ม อีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร

3.2 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3.3 ระเบียบและวิธีวิจัย

ในการศึกษาเพื่อตอบคำถามการวิจัยใน 3 ประเด็นข้างต้น มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

3.3.1 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง

ในการศึกษาเพื่อหาตอบเกี่ยวกับจำนวนและที่ตั้งของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ โบราณสถานซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างโดยยึดถือลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรมตามแนวทางที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว เช่น หนังสือเรื่อง “ธาตุอีสาน” และ “ลิมอีสาน” ของวิโรฒ ศรีสุโร บทความเรื่อง “สถาปัตยกรรมท้องถิ่นอีสาน” ของเด่นดาว ศิลปานนท์ วิทยานิพนธ์ประกอบการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “สถาปัตยกรรมล้านช้างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” ของเชิดเกียรติ กุลบุตร เป็นต้น และกำหนดเป็นกรอบแนวทางการศึกษาไว้ดังนี้ คือ ลิม (โบสถ์) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ลิมโปร่ง และ 2) ลิมทึบ และสถูป (ธาตุหรือเจดีย์) แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มสถูปที่มีเค้าสืบเนื่องมาจากปราสาทก่ออิฐของขอม 2) กลุ่มสถูปแบบพระธาตุศรีสองรัก 3) กลุ่มสถูปทรงปราสาทหยอด 4) กลุ่มสถูปแบบเบ็ดเตล็ด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกรายการแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ ซึ่งมีหัวข้อบันทึกประกอบด้วย ชื่อแหล่งโบราณสถาน สถานที่ตั้ง การเดินทางเข้าถึงแหล่ง ลักษณะของโบราณสถาน ความสำคัญของโบราณสถาน และสภาพปัจจุบัน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเอกสารทุติยภูมิต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง เช่น ศึกษาจากอินเทอร์เน็ต หนังสือ งานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง

3.2 ศึกษาข้อมูลภาคสนามของแหล่งโบราณสถานแต่ละแห่ง โดยคณะผู้วิจัยเดินทางไปศึกษาแหล่งโบราณสถานแห่งนั้น และบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกรายการแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกแบบบันทึกรายการแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ นำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง และเขียนบรรยายในลักษณะพรรณนาความ

3.3.2 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้มีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกแหล่งโบราณสถานเพียงจังหวัดละ 1 แห่ง กำหนดเป็นแหล่งโบราณสถานเป้าหมายแต่ละจังหวัด ซึ่งคณะผู้วิจัย ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 ท่าน ได้วิเคราะห์ศักยภาพเบื้องต้น กำหนดเป็นแหล่งโบราณสถานเป้าหมายของแต่ละจังหวัด โดยมีรายละเอียดของการวิเคราะห์ศักยภาพเบื้องต้น และรายชื่อแหล่งโบราณสถานเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

1) ความสำคัญของโบราณสถาน

หลักเกณฑ์ความสำคัญของโบราณสถาน กำหนดระดับคะแนนจากความสามารถในการให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมล้านช้าง โดยแบ่งระดับคะแนน 10 ระดับ ดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับคะแนนความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน ในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

หลักเกณฑ์	ระดับคะแนน
ส่วนประกอบของโบราณสถาน มีเอกสารหรือจารึกต่าง ๆ ที่แสดงถึงความรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือสามารถนำไปเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ อย่างสมบูรณ์	9 – 10
ส่วนประกอบของโบราณสถาน มีเอกสารหรือจารึกต่าง ๆ ที่แสดงถึงความรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือสามารถนำไปเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แต่ไม่สมบูรณ์	7 – 8
แหล่งโบราณสถานสามารถให้ความรู้ เกี่ยวกับความเป็นมาประวัติศาสตร์ โบราณคดี แต่ไม่มีรายละเอียดครบทุกประการ	5 – 6
แหล่งโบราณสถาน แห่งนั้น มีนักวิชาการศึกษา ประวัติความเป็นมา แต่อยู่ระหว่างกำลังศึกษา และสามารถบอกได้อย่างหยابๆ เท่านั้น	3 – 4
แหล่งโบราณสถานแห่งนั้น อยู่ในที่ชำรุดมาก หรือถูกทำลาย จนไม่สามารถ หาข้อมูลต่างๆ ได้มากเพียงพอ ที่จะสันนิษฐานได้	1 – 2

(ปรับจาก : บริษัท มรดกโลก จำกัด. มปป.)

2) การเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน

หลักเกณฑ์การเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน กำหนดระดับคะแนนจากสภาพถนนและความต่อเนื่องในการเดินทาง โดยแบ่งระดับคะแนน 10 ระดับ ดังนี้

ตารางที่ 2 ระดับคะแนนการเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน ในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

หลักเกณฑ์	ระดับคะแนน
แหล่งโบราณสถาน สามารถเดินทางเข้าถึงโดยถนนขนาดใหญ่ มีป้ายบอกเส้นทาง และป้ายแสดงแหล่งท่องเที่ยว และสามารถเดินทางเข้าออกได้หลายเส้นทาง	9 – 10
แหล่งโบราณสถาน สามารถเดินทางเข้าถึงโดยถนนขนาดกลาง มีป้ายบอกเส้นทาง หรือป้ายแสดงแหล่งท่องเที่ยว และสามารถเดินทางเข้าออกได้หลายเส้นทาง	7 – 8
แหล่งโบราณสถาน สามารถเดินทางเข้าถึงโดยถนนขนาดกลาง มีป้ายบอกเส้นทาง หรือแหล่งท่องเที่ยว และสามารถเดินทางเข้าออกได้น้อยกว่า 3 เส้นทาง	5 – 6
แหล่งโบราณสถาน สามารถเดินทางเข้าถึงโดยถนนขนาดเล็ก และสามารถเดินทางเข้าออกได้น้อยกว่า 3 เส้นทาง	3 – 4
แหล่งโบราณสถาน สามารถเดินทางเข้าถึงโดยถนนขนาดเล็ก ใช้งานได้บางฤดูกาล และสามารถเดินทางเข้าออกได้เพียงเส้นทางเดียว	1 – 2

(ปรับจาก : บริษัท มรดกโลก จำกัด. มปป.)

จากการวิเคราะห์ศักยภาพเบื้องต้น คณะผู้วิจัย และผู้เชี่ยวชาญได้ให้คะแนนแหล่งโบราณสถานแต่ละแห่งตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในตารางที่ 3 และ 4 หลังจากนั้นจึงเลือกแหล่งโบราณสถานที่ได้คะแนนสูงสุดของแต่ละจังหวัด กำหนดเป็นแหล่งโบราณสถานเป้าหมายของจังหวัดนั้น โดยมีรายชื่อ ดังนี้

ตารางที่ 3 รายชื่อแหล่งโบราณสถานเป้าหมาย

จังหวัด	ชื่อแหล่งโบราณสถาน	ที่ตั้ง
ชัยภูมิ	พระธาตุหนองสามหมื่น	วัดพระธาตุสามหมื่น บ้านแก้ง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ
นครราชสีมา	สิมวัดศรีสุภณ	วัดศรีสุภณ บ้านทองหลางน้อย ตำบลคอนตาหิน อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา
บุรีรัมย์	สิมวัดท่าเรียบ	วัดท่าเรียบ บ้านหนองหว่าใหญ่ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
สุรินทร์	ปราสาทศีขรภูมิ	บ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
ศรีสะเกษ	ปราสาทบ้านปราสาท	วัดบ้านปราสาท ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ
อุบลราชธานี	สิมวัดแจ้ง	วัดแจ้ง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

จากนั้นจึงศึกษาว่า แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่กำหนดเป็นแหล่งเป้าหมายดังกล่าวมีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโบราณสถานแต่ละแห่ง โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1.1 นักวิชาการ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างซึ่งปฏิบัติงานในหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ภาควิชาประวัติศาสตร์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัด หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรมท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

1.2 ผู้นำชุมชน ได้แก่ บุคคลซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นที่แหล่งโบราณสถานแห่งนั้นตั้งอยู่ เช่น สมาชิกหรือผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกหรือผู้ปฏิบัติงานในเทศบาลตำบล ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หัวหน้าชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข

1.3 นักท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้ที่เคยเข้าไปท่องเที่ยวที่โบราณสถานเป้าหมายของแต่ละจังหวัด

1.4 นักการศึกษา ได้แก่ บุคคลซึ่งปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งโบราณเป้าหมายของแต่ละจังหวัด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัย สร้างขึ้นโดยมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับแนวทางการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางการในการกำหนดข้อคำถาม ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวจากโครงการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมขอมในพื้นที่ภาคอีสานใต้ (บริษัท มรดกโลก, มปป.) เป็นหลัก โดยแบ่งออกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการสื่อสาร ด้านสาธารณูปโภค ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว และด้านความสำคัญของโบราณสถาน

2.2 ศึกษาแนวทางการสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และสร้างข้อคำถามเพื่อให้ครอบคลุมในแต่ละด้านโดยประกอบด้วยข้อคำถามทั้งสิ้น 33 ข้อ

2.3 ตรวจสอบความตรง โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับการเป็นศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการวัดผลประเมินผล จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวน 2 คน (รายชื่อดังภาคผนวก) โดยกำหนดเกณฑ์ความสอดคล้องที่ 0.60 เป็นต้นไป จึงจะนำมาใช้เป็นแบบสอบถามเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ปรากฏผลดังนี้

1) ข้อคำถามที่ใช้ได้ โดยเป็นข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.60 เป็นต้นไป มีจำนวน 27 ข้อคำถาม

2) ข้อคำถามที่ใช้ไม่ได้ โดยเป็นข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้อง ต่ำกว่า 0.60 มีจำนวน 4 ข้อคำถาม

2.4 ปรับปรุงแก้ไข โดยนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ ปรับปรุงแบบสอบถาม ดังนี้

1) เพิ่มข้อคำถามจำนวน 8 ข้อ รวมมีข้อคำถามทั้งสิ้น 35 ข้อ

2) ปรับกรอบศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากเดิม มี 7 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการสื่อสาร ด้านสาธารณูปโภค ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว และด้านความสำคัญของโบราณสถาน เป็นกรอบศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร ด้านสาธารณูปโภค ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านความสำคัญของโบราณสถาน

หลังจากนั้นจึงนำแบบสอบถามที่ปรับแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัดผลการศึกษา ตรวจสอบอีกครั้ง

2.5 ตรวจสอบความเชื่อมั่น โดยนำแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน วัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ปรับปรุงแล้วตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยเลือกแหล่งโบราณสถาน ปราสาทเมืองที ซึ่งเป็นแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในจังหวัด สุรินทร์ นำแบบสอบถามให้ผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายจำนวน 4 กลุ่ม 50 ชุด ตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร Cronbach's Alpha โดยได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.8191 ซึ่งอยู่ในระดับที่ใช้ได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลศักยภาพโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือการสัมภาษณ์เชิงลึก และการตอบแบบสอบถาม ดังต่อไปนี้

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก

คณะผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายบุคลากรทางการศึกษา ผู้นำชุมชน และนักวิชาการ โดยดำเนินการดังนี้

1) ศึกษากลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ของแหล่งโบราณสถานเป้าหมายของแต่ละจังหวัดทั้ง 3 กลุ่ม โดยมุ่งเน้นหน่วยงานที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งโบราณสถาน เช่น สถานศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย ตลอดจนหน่วยงานศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดของแต่ละจังหวัด คณาจารย์ในมหาวิทยาลัย

2) ติดต่อหน่วยงานแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์บุคลากรในหน่วยงานแห่งนั้น

3) คณะผู้วิจัยเดินทางไปเก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มเป้าหมาย ที่หน่วยงานแต่ละแห่ง

3.2 การรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

การรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ศึกษาระยะเวลาที่เหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาจากข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

2) คณะผู้วิจัยเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูล ยังแหล่งโบราณสถาน โดยการแจกแบบสอบถาม และรอรับในทันที

3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในครั้งนี้ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ดังต่อไปนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพดำเนินการโดยการวิเคราะห์ประเด็นความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างและเขียนในลักษณะพรรณนาความ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้ โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ SPSS เพื่อคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ค่าเฉลี่ยจากมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แปลความหมาย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00	หมายความว่า	โบราณสถานมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50	หมายความว่า	โบราณสถานมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50	หมายความว่า	โบราณสถานมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50	หมายความว่า	โบราณสถานมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50	หมายความว่า	โบราณสถานมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับน้อยที่สุด

3.3.3 จะมีวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร

ในการศึกษาเพื่อหาตอบเกี่ยวกับวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยง กับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างต้นแบบในพื้นที่ลาวตอนล่าง ตามที่มีผู้สำรวจหรือศึกษาไว้แล้ว เช่น หนังสือเรื่อง “พุทธศิลป์ลาว” ของ สงวน รอดบุญ “ลาวตอนล่าง” ของสุภชัย สิงห์ยะบุศย์ และคณะ เป็นต้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกรายการแหล่งโบราณสถาน วัฒนธรรมล้านช้าง ซึ่งมีหัวข้อบันทึกประกอบด้วย ชื่อแหล่งโบราณสถาน ที่ตั้ง ลักษณะของโบราณสถาน ความสำคัญของโบราณสถาน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเอกสารทุติยภูมิต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในพื้นที่ลาวตอนล่าง เช่น ศึกษาจากอินเทอร์เน็ต หนังสือ

งานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาหาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแหล่งโบราณสถานล้านช้างที่พบในเขตอีสานใต้ ความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว และเขียนบรรยายในลักษณะพรรณนาความ

3.4 สรุป

การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามการวิจัย 3 ประการ คือ 1) แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง 2) แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้มีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) จะมีวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและ จัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร ประชากรในการศึกษา คือ แหล่งโบราณสถานที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้ และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ ได้แก่ แบบบันทึกรายการแหล่งโบราณสถานฯ แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และแบบสอบถามฯ ดำเนินการวิจัยโดยสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามในแหล่งโบราณสถานพร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว และสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการ บุคลากรทางการศึกษา และผู้นำท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยวิธีการพรรณนาความ และวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยการคำนวณหาความถี่ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงสรุปและอภิปรายผล

บทที่ 4

ผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

4.1 บทนำ

การวิจัยนี้เป็นผลการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อตอบคำถามหลักในการวิจัย 3 ประเด็น คือ

1. แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง
2. แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้มีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. จะมีวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร

4.2 ผลการศึกษา

4.2.1 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง

ผลจากการศึกษาเอกสารและสำรวจภาคสนามในเขตพื้นที่อีสานใต้ ได้พบแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง โดยแยกออกเป็นรายจังหวัด ดังนี้

4.2.1.1 โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในจังหวัดชัยภูมิ พบจำนวน 3 แห่ง ได้แก่

1) พระธาตุหนองสามหมื่น ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุสามหมื่น บ้านแก้ง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ลักษณะเป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐฉาบปูน ยอดมุมไม้สิบสองฐานเจดีย์เป็นฐานเขียงรูปเหลี่ยมผืนผ้า มีบันไดทางขึ้น 3 ด้าน และมีลานประทักษิณรอบถัดขึ้นไปเป็นฐานเขียงซึ่งรองรับฐานขององค์เรือนธาตุซึ่งเป็นฐานบัวลูกแก้ว องค์เรือนธาตุมีซุ้มจระนำอยู่ทั้ง 4 ทิศ ภายในซุ้มจระนำ ด้านทิศเหนือประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางรำพึงเช่นเดียวกับด้านทิศตะวันตก ส่วนซุ้มด้านทิศตะวันออกและทิศใต้นั้นเป็นพระพุทธรูปปางลีลา ลักษณะพุทธศิลป์มีอิทธิพลของศิลปะล้านช้างปะปนอยู่ทั้งส่วนพระพักตร์และเครื่องทรง เนื้อจากองค์เรือนธาตุไปนั้นจะทำย่อเก็จไม้ยี่สิบมีสถูปขนาดเล็กอยู่ทั้ง 4 ทิศ ส่วนยอดเจดีย์มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมตรงกลางป่องออกเล็กน้อย และยอดปลายเรียว สันนิษฐานว่า มีอายุอยู่ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 20-21

2) ธาตุโนนกอก (พระธาตุพิพวย) ตั้งอยู่ที่บ้านพิพวย ตำบลสระโพนทอง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ การเดินทางจากตัวเมืองชัยภูมิ ไปตามถนนสายหนองบัวแดง – เกษตรสมบูรณ์ ประมาณ 9 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยาง จากนั้นแยกทางซ้ายเข้าบ้านพิพวยตามถนนลูกรังอีกประมาณ 2 กิโลเมตร

ลักษณะเป็นธาตุเจดีย์ที่ก่อด้วยอิฐสอปูน ส่วนของฐานและเรือนธาตุมีลักษณะคล้ายบัวคว่ำเหินเรือนธาตุทำเป็นกลีบบัวหงายและส่วนยอดคล้ายกับยอดของพระธาตุพนม เจดีย์ธาตุองค์นี้ยังคงเหลือร่องรอยของการฉาบผิวนอกด้วยปูนให้เห็นอยู่บ้าง เป็นลักษณะของศิลปะลาวประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-20

3) ธาตุหนองจอก (กุดจอก) ตั้งอยู่ที่บ้านยางน้อย ตำบลยางน้อย อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ลักษณะประกอบด้วยเจดีย์ก่ออิฐ 2 องค์ องค์หนึ่งมีเรือนธาตุกลวง ภายในมีพระพุทธรูปหินปูนขนาดใหญ่และพระพุทธรูปหินทรายปางมารวิชัย ยอดเจดีย์พังลงมาเป็นส่วนใหญ่ ธาตุเจดีย์อีกองค์หนึ่งเป็นธาตุก่ออิฐทึบ ตัวเรือนมีลักษณะคล้ายพระธาตุพนม ธาตุเจดีย์องค์นี้มีฐานสูงประมาณ 5 ชั้น เป็นมูมยื่นและลดมูมอย่างสวยงาม ลักษณะของธาตุเจดีย์ทั้งสององค์เป็นสถาปัตยกรรมแบบลาว มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-20

4.2.1.2 โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในจังหวัดนครราชสีมา พบจำนวน 2 แห่ง ได้แก่

1) สิมวัดศรีสุภณ (ทองหลางน้อย) ตั้งอยู่ภายในวัดศรีสุภณ บ้านทองหลางน้อย ตำบลดอนตะหนิน อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา จากอักษรที่เขียนไว้เหนือกรอบประตูทำให้ทราบว่าสิมหลังนี้สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2471 ลักษณะเป็นสิมทึบ หลังคาทรงจั่ว มีคันทวยรับชายคาปีกนกที่ยื่นออกมาโดยรอบ ปัจจุบันหลังคามุงด้วยสังกะสี บริเวณผนังสิมมีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังอย่างสวยงามแบบฝีมือช่างพื้นบ้านเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา ด้านหน้าทางทิศตะวันออกเขียนภาพช้าง 2 เชือกชูดอกบัวหันหน้าเข้าหากัน ด้านตะวันตกเป็นภาพเล่าเรื่องนรกภูมิ ด้านเหนือเป็นภาพนรกภูมิและการเกิดแก่เจ็บตาย ด้านใต้เป็นภาพนรกภูมิและการโปรดสัตว์ เหนือช่องประตู หน้าต่าง ตกแต่งด้วยลายหน้ากาล ภายในประดิษฐานพระประธานแบบศิลปะภาคกลาง และมีจิตรกรรมฝาผนังเล่าเรื่องพุทธประวัติตอนสำคัญ ๆ ตั้งแต่ประสูติ จนกระทั่งปรินิพพาน

2) สิมวัดบ้านชิน ตั้งอยู่ภายในวัดบ้านชิน บ้านชิน อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา ลักษณะเป็นสิมโปร่ง ฐานแอ่นชันก่ออิฐถือปูน ก่อผนังทึบเฉพาะด้านหลังพระประธาน ผนังที่เหลืออีก 3 ด้านเปิดโล่ง โดยผนังด้านข้างช่วงประดิษฐานพระพุทธรูปประธานก่ออิฐสูงเป็นคอกเพื่อบังองค์พระ โครงสร้างส่วนที่เป็นเครื่องไม้ หลังคาทรงจั่วชั้นเดียว ปัจจุบันมุงด้วยสังกะสี มีการต่อเติมมูมยื่นออกมาทางด้านหน้า

4.2.1.3 โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในจังหวัดบุรีรัมย์ พบจำนวน 2 แห่ง ได้แก่

1) สิมวัดท่าเรือ ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดท่าเรือ บ้านหนองหัวใหญ่ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ลักษณะเป็นสิมทึบแบบมีชายคาปีกนก ก่ออิฐถือปูน ฐานแอ่นชัน ด้านหน้าบริเวณทางขึ้นทำมูมยื่นออกมา สองข้างของบันไดทางขึ้นมีปูนปั้นรูปพญานาคฝีมือช่างท้องถิ่น หลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้อง เสาที่รองรับชายคาปีกนกตกแต่งเป็นเสาย่อมุมสิบสอง บริเวณผนังโดยรอบเขียนภาพจิตรกรรมเป็นเรื่องราวในพุทธประวัติ พระมาลัยโปรดสัตว์

และเวสสันดรชาดก สอดแทรกด้วยเรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในสมัยนั้น

2) สิมวัตบรมคังคา ตั้งอยู่ภายในวัดบรมคังคา บ้านแวง ตำบลบ้านแวง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ลักษณะเป็นสิมที่แบบมีชายคาปีกนก ก่ออิฐถือปูน ฐานแอ่นชัน หลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้อง ที่ประตูทางเข้าแกะสลักลวดลายและตัวอักษรบอกถึงผู้สร้างและปีพ.ศ.ที่สร้าง ผนังด้านข้างประตูเขียนลายรูปยักษ์ทวารบาล บริเวณผนังเขียนภาพจิตรกรรมเป็นเรื่องราวของพระมาลัย ที่กรอบประตูตกแต่งด้วยลายนาค

4.2.1.4 โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในจังหวัดสุรินทร์ พบจำนวน 3 แห่ง ได้แก่

1) ปราสาทศีขรภูมิ (ปราสาทระแงง) ตั้งอยู่ที่ บ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ การเดินทางจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออกประมาณ 34 กิโลเมตร ตามเส้นทางสายสุรินทร์-ศีขรภูมิ (ทางหลวงหมายเลข 226) เลี้ยวทางแยกเข้าที่ว่าการอำเภอสีขรภูมิเล็กน้อย จะมีทางแยกซ้ายประมาณ 1 กิโลเมตรถึงที่ตั้งปราสาท

ปราสาทศีขรภูมิประกอบด้วยปรางค์อิฐ 5 หลัง ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ลักษณะเป็นโบราณสถานในวัฒนธรรมเขมร ซึ่งได้รับการซ่อมแซมต่อเติมใหม่เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 โดยกลุ่มชนเชื้อสายลาวหรือกลุ่มชนที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมลาว เนื่องจากที่บริเวณผนังกรอบประตูของปรางค์องค์ทิศตะวันตก มีจารึกอักษรธรรมอีสาน ภาษาไทย – บาลี กล่าวถึงกลุ่มพระเถระผู้ใหญ่และแสนท้าวพระยาาร่วมกันบูรณะโบราณสถานแห่งนี้ (กรมศิลปากร. 2538 : 30)

2) ปราสาทเมืองที ตั้งอยู่ที่บ้านเมืองที ตำบลเมืองที อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออกประมาณ 16 กิโลเมตร ตามเส้นทางสายสุรินทร์-ศีขรภูมิ (ทางหลวงหมายเลข 226) จนถึงบ้านโคกลำดวน (ตรงข้ามที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองที) แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าวัดจอมสุทธาวาส 1 กิโลเมตร ตัวปราสาทตั้งอยู่ภายในวัดทางด้านซ้ายมือของประตูทางเข้า

ปราสาทเมืองทีเป็นปราสาทรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ก่อด้วยอิฐและฉาบปูน 5 หลัง ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ปราสาทหลังกลางมีขนาดใหญ่และสูงกว่าปราสาททองอื่น ๆ โดยมีเรือนธาตุซ้อนกัน 3 ชั้น ตามแบบสถาปัตยกรรมเขมร และมีบันไดขึ้นออกจากเรือนธาตุทั้ง 4 ด้าน ปัจจุบันปราสาทบริวารเหลือเพียง 2 หลัง คือ ที่มุมทิศตะวันตกเฉียงเหนือและมุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ สันนิษฐานว่าปราสาทแห่งนี้น่าจะได้รับการซ่อมแซมใหม่ในราวพุทธศตวรรษที่ 23-24

3) ปราสาทแก้ว ตั้งอยู่ที่บ้านพระปืด ตำบลแระ กิ่งอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์ การเดินทางเข้าสู่แหล่ง เริ่มจากตัวจังหวัดสุรินทร์ไปตามถนนสายสุรินทร์-จอมพระ (ทางหลวงหมายเลข 214) ประมาณ 15 กิโลเมตร ถึงทางแยกเลี้ยวขวาเข้ากิ่งอำเภอลำทะเมนชัยไปอีกประมาณ 4 กิโลเมตร ถึงสี่แยกวัดโพธิ์รัตนวิเวก บ้านลำทะเมนชัย แล้วเลี้ยวขวาไปตามถนนลาดยางจนถึงบ้านแระระยะทาง 4 กิโลเมตร จะมีทางแยกเลี้ยวซ้ายไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร ถึงวัดปราสาทแก้ว

ปราสาทแก้วเป็นโบราณสถานประเภทอุโบสถหรือสิม ศิลปะลาว อายุราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 (ห่างหุ้นส่วนจำกัด ไพรลดดา. 2545 : 4) ลักษณะเป็นสิมโปร่ง สร้างด้วยอิฐสอ ดินและมีศิลาแลงประกอบ แผ่นผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 6.50 เมตร ยาว 14.50 เมตร มีบันไดขึ้นทางด้านทิศตะวันออก คือ ด้านหน้าของอาคาร ส่วนบนบริเวณตอนในสุดของอาคารเป็นปราสาทหรือมณฑปรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม เรียกว่า “อุบมุง” เรือนธาตุคล้ายคลึงกับปราสาทเมืองทีและปราสาทแสรวอ แต่ผนังเรือนธาตุด้านทิศตะวันออกเจาะเป็นซุ้มเพื่อประดิษฐาน “พระปิต” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปหินทรายแดง ขัดสมาธิเพชร พระเศียรเดิมหายไปและสร้างพระเศียรต่อขึ้นใหม่ภายหลัง สันนิษฐานว่า ปราสาทแก้วคงจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 24 หรือราวสมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

4.2.1.5 โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในจังหวัดศรีสะเกษ พบจำนวน 4 แห่ง ได้แก่

1) ธาตุบ้านเมืองจันทร์ ตั้งอยู่บริเวณวัดบ้านเมืองจันทร์ ตำบลเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ โบราณสถานอยู่ในวัดเมืองจันทร์ซึ่งเป็นเมืองโบราณที่มีคูน้ำคันดินรูปวงกลมล้อมรอบ ธาตุบ้านเมืองจันทร์ก่อด้วยอิฐสอปูนมีแผ่นผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม สภาพของส่วนเรือนธาตุและยอดปราสาทยังคงสมบูรณ์เป็นส่วนใหญ่ มีเพียงส่วนฐานที่พังทลายไปเล็กน้อย ตัวเรือนธาตุก่ออิฐทึบ ส่วนยอดเป็นการจำลองส่วนเรือนธาตุให้มีขนาดย่อลงเรียงลดหลั่นกันขึ้นไปสามชั้น บนสุดทำเป็นยอดเรียวกลม ยังคงพบลวดลายปูนปั้นรูปกลีบบัวที่ประดับอยู่บนหัวเสาติดผนังที่รองรับกรอบหน้าบัน

2) ปราสาทบ้านปราสาท (ธาตุบ้านปราสาท) ตั้งอยู่ภายในวัดบ้านปราสาท ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ การเดินทางจากตัวจังหวัดศรีสะเกษโดยใช้เส้นทางศรีสะเกษ - สุรินทร์ สามารถเข้าได้ 2 เส้นทาง คือ เข้าบ้านสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย ระยะทาง 17 กิโลเมตร เข้าจากในตัวอำเภอห้วยทับทันระยะทาง 9 กิโลเมตร

ปราสาทบ้านปราสาทเป็นปราสาท 3 หลัง ที่สร้างขึ้นในศิลปะเขมร ราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ได้รับการดัดแปลงบูรณะปฏิสังขรณ์ในภายหลัง เห็นได้ชัดจากส่วนยอดของปราสาทที่มีรูปแบบต่างไปจากส่วนยอดของปราสาทในศิลปะเขมร ปราสาททั้งสามหลังก่อด้วยอิฐบนฐานศิลาแลงเดียวกัน มีประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออก เรียงกันในแนวเหนือใต้

ที่ปราสาทประธานบนกรอบประตูด้านหน้า ยังคงมีทับหลังแสดงภาพหน้ากาลคายท่อนพวงมาลัย ที่บริเวณเสี้ยวของท่อนพวงมาลัยมีภาพบุคคลยืนอยู่ในซุ้ม ภาพสลักบริเวณเหนือหน้ากาลลบเลือนไปหมดแล้วทำให้ไม่สามารถดูได้ว่าเป็นรูปอะไร มีทับหลังซึ่งเหลือเพียงครึ่งแผ่นชิ้นหนึ่งตกอยู่ที่พื้น จากภาพแกะสลักที่ปรากฏเป็นเรื่องราวกวนเกษียรสมุทร

ปราสาทอีก 2 หลัง ได้รับการดัดแปลงเช่นเดียวกัน โดยการก่ออิฐปิดช่องประตูกลายเป็นผนังทึบทั้งสี่ด้าน ส่วนยอดของปราสาทดัดแปลงเช่นเดียวกัน

ปราสาททั้งสามหลังล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วก่อด้วยศิลาแลง มีซุ้มประตูทางเข้า (โคปุระ) ด้านทิศตะวันออกและทิศใต้

3) สิมวัดโนนผึ่ง ตั้งอยู่ที่บ้านโนนผึ่ง ตำบลโนนสัง อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยเดินทางบนถนนสายกันทรารมย์ – อุบลราชธานี ประมาณ 4 กิโลเมตร วัดจะอยู่ด้านซ้ายมือ ติดกับถนนใหญ่ ประวัติสร้างขึ้นเมื่อพ.ศ. 2360 โดยหลวงพ่อดุสิต กิตติญาโณ เจ้าอาวาสในสมัยนั้น ลักษณะเป็นสิมโปร่ง ขนาด 2 ช่วงเสา มีบันไดขึ้นทางด้านหน้าด้านเดียว ไม่มีกรอบประตู ฐานแอ่นขันก่ออิฐฉาบปูนสูงประมาณ 2 เมตร หลังคาทรงจั่วชั้นเดียว แต่ทำปีกนกยื่นออกมาจากผนังโดยรอบอย่างได้สัดส่วน หากได้รับการบูรณะตามหลักวิชาการจะเป็นตัวอย่างของสิมอีสานที่งดงามแห่งหนึ่ง (วิโรฒ ศรีสุโร. มปป. : 116-117)

4) วัดโสมณวิหาร หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดบ้านลุมพุก” ตั้งอยู่ใกล้ปราสาทตาเล็ง (ปราสาทลุมพุก) ตำบลกันทรารมย์ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นวัดเก่าไม่ปรากฏปีที่สร้าง ภายในวัดมี สิม เก่าแบบลาว ก่ออิฐถือปูน ยกพื้นสูง หน้าบันตกแต่งลายปูนปั้น ผนังเขียนภาพพระบายสี หน้าต่างประดับด้วยลูกมะหวด พระประธานอิทธิพลศิลปะแบบลาว มีหลักเสมาปักไว้ในสิมต่างจากที่อื่นซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่บริเวณแถบนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าภายในวัดยังพบสถูปคู่คล้ายกับพบที่บริเวณผามออีแดงเชิงเขาพระวิหาร วัดบ้านลุมพุกมีความน่าสนใจตรงที่เป็นศาสนสถานทางพุทธศาสนาที่เข้ามามีบทบาทต่อจากศาสนสถานขอมที่ปราสาทตาเล็ง จึงเป็นสถานที่ที่แสดงการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม และมีการรับอิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบลาวที่สมบูรณ์แห่งหนึ่งมาใช้ในชุมชนที่มีวัฒนธรรมเขมร

4.2.1.6 โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในจังหวัดอุบลราชธานี พบจำนวน 5 แห่ง ได้แก่

1) สิมวัดบ้านด้าย ตั้งอยู่ภายในวัดบ้านด้าย ตำบลไร่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ลักษณะเป็นสิมแบบอีสานแท้ มีขนาดกะทัดรัด เรียบง่าย ตัวอาคาร เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ตั้งอยู่บนแอ่นขัน มีบันไดขึ้นตรงหน้าประตูด้านเดียว หน้าต่างด้านข้างต้นละ 1 ช่อง ด้านหลังก่อทึบถึงหน้าจั่ว ผนังก่ออิฐถือปูนด้วยประทาย หลังคาทรงจั่วชั้นเดียว ปลายหางทำเป็นช่อฟ้า (โหง) ใบระกา และหางหงส์ ไม่มีนาคสะดุ้ง หลังคามุงด้วยแป้นไม้ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสังกะสี มีทวยรูปพญานาคอ่อนช้อยแบบอีสานสองแบบ คือ แบบอ้าปาก และแบบหุบปาก ปัจจุบันยังคงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ บริเวณเหนือประตูทางเข้าด้านหน้ามีจารึกอักษรไทยน้อยสี่บรรทัด ด้านซ้ายมีจารึกอีกสิบบรรทัดกล่าวถึงญาครุฑา (เจ้าอาวาส) สมเด็จชาดา ภิกษุ สามเณร พร้อมอุบาสก อุบาสิกา ร่วมกันสร้างสิมหลังนี้ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2417

2) สิมวัดแจ้ง ตั้งอยู่ที่วัดแจ้ง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นสิมเก่าสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2431 โดยเจ้าราชบุตร หนึ่งในอาญาผู้ปกครองเมืองอุบลฯ ในสมัยนั้น เป็นผู้ริเริ่มก่อสร้าง มีญาน่านเพ็ง (หลวงเพ็ง) เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นสิมที่บิ ก่ออิฐถือปูน ขนาดสามห้อง หลังคาชั้นเดียวทรงจั่วสูงมีปีกนกยื่นออกมาทั้งสองข้าง เดิมมุงด้วยแป้นเกล็ด (ไม้) ต่อมาเปลี่ยนเป็นกระเบื้องดินเผา บริเวณมุขทางเข้าด้านหน้ามีเสาสี่ต้นเป็นโครงสร้างรองรับหลังคา แกะสลักลาย

รวงผึ้ง (ฮังผึ้ง) ประดับระหว่างเสาทั้งสามช่วง หน้าบันแกะสลักลายช้างเอราวัณอยู่ระหว่างคชสีห์ 2 ตัว คันทวยและหางหงส์สลักลายพญานาค มีประตูทางเข้าด้านเดียว หน้าต่างด้านละ 3 บาน กรอบหน้าต่างตกแต่งด้วยลายรวงผึ้ง ส่วนกรอบล่างแกะสลักเป็นลายลูกกรง ฐานแอ่นชันเป็นฐานบัว บริเวณสองข้างของบันไดทางขึ้นบันรูปตัวแฆ (จระเข้) ประดับไว้ สิมแห่งนี้ฝีมือการก่อสร้างและลวดลายประดับตกแต่งที่ละเอียด เรียบง่ายและลงตัว สันนิษฐานว่าคงเป็นฝีมือช่างหลวงของเมืองอุบลราชธานีในอดีต ถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นด้านมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี และได้รับการดูแลรักษาอย่างดีในปัจจุบัน จนได้รับพระราชทานเกียรติบัตรในงานนิทรรศการ “สถาปนิก 30” ในฐานะโบราณสถานที่มีการอนุรักษ์ยอดเยี่ยม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. มปป. : 147)

3) สิมวัดบ้านนาควาย ตั้งอยู่ที่วัดบ้านนาควาย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นสิมแบบอีสานแท้ที่หนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี ลักษณะคล้ายสิมวัดบ้านคำแย หลังคาทรงจั่วชั้นเดียว ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ หน้าบันกรุด้วยไม้ ผนังด้านหน้ารอบประตูมีภาพเขียนช่างพื้นบ้านเป็นภาพมารผจญ ภายในมีจิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) เล่าเรื่องพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนกระทั่งเสด็จปรินิพพาน ภาพพระมาลัยโปรดสัตว์ในนรก ภาพวรรณคดีพื้นบ้าน เป็นจิตรกรรมฝีมือช่างพื้นบ้านที่มีความงดงามแห่งหนึ่งที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในเมืองอุบลฯ ปัจจุบันภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในสิมแห่งนี้ได้รับการอนุรักษ์แล้วโดยกรมศิลปากร

4) หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง ตั้งอยู่ที่วัดทุ่งศรีเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตรงกับสมัยของพระพรหมวรราชสุริยวงศ์ เจ้าเมืองอุบลฯคนที่สอง ลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมไทยสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ตั้งอยู่กลางสระน้ำเพื่อป้องกันมดปลวกทำลายพระไตรปิฎก เป็นศิลปะสกุลช่างที่ได้รับอิทธิพลจากไทย พม่าและลาว ตัวอาคารเป็นศิลปะแบบไทยภาคกลาง ฝาผนังเป็นไม้ปะกนขนาด 4 ห้อง บริเวณฝาปะกนแกะสลักเป็นรูปปราศต่าง ๆ ผนังภายในเขียนภาพลงรักปิดทอง ที่บานหน้าต่างและประตูเขียนภาพทวารบาล คันทวยด้านซ้ายและขวาของประตูทางเข้าสลักลายเทพพนม ส่วนคันทวยอื่น ๆ โดยรอบสลักเป็นลายพญานาค หลังคาเป็นชั้นแบบไทยผสมพม่า ประดับช่อฟ้า ใบระกา และแกะสลักลวดลายที่หน้าบันทั้งสองด้าน แบบศิลปะลาวฝีมือชั้นสูงช่างใหญ่ที่ควบคุมการก่อสร้างคือ ญาควาช้าง ซึ่งเป็นพระชาวเวียงจันทร์ (วิโรฒ ศรีสุโร. มปป. : 57)

หอไตรวัดทุ่งศรีเมืองนี้ได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในสามของดีเมืองอุบลในอดีต ดังมีคำกล่าวว่า “พระภูวักกลาง พระบางวัดใต้ หอไตรวัดทุ่ง” จึงนับเป็นโบราณสถานที่สำคัญยิ่งของจังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันหอไตรแห่งนี้ได้รับปรับปรุง ดูแล รักษา และบูรณะซ่อมแซมอย่างดี และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักดีของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังจังหวัดอุบลราชธานี

5) หอไตรวัดบูรพาราม ตั้งอยู่ที่วัดบูรพาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี หอไตรวัดบูรพารามเป็นประเภทหอบก คือ สร้างบนพื้นดิน เป็นอาคารไม้เคียงกัน 2 หลัง แต่ละหลังมี 3 ห้อง เสากลมยกพื้นสูง มีชานเชื่อมทั้งสองอาคาร อาคารหลังทางด้านทิศใต้

มีฝาไม้แบบก้างปลา ไม้พริ้งแกะสลักเป็นลวดลายกระจังลึบบัวรอบอาคารและไม้ลายทำสังห์
รองรับกรอบหน้าต่าง หลังคาทรงจั่วมุงแป้นไม้หน้าบันกรุไม้ลายตาวัน เซึ่งชายมีลายฉลุไม้โดยรอบ

กล่าวโดยสรุป แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้พบจำนวน 19 แห่ง
แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มปราสาทหรือพระธาตุ จำนวน 8 แห่ง ประกอบด้วย พระธาตุหนองสามหมื่น
พระธาตุกุดจอก พระธาตุโนนกกอก (พิพวย) จังหวัดชัยภูมิ ปราสาทศิขรภูมิ ปราสาทเมืองที
ปราสาทแก้ว จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านปราสาท ปราสาทบ้านเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2) กลุ่มสิมหรือโบสถ์ จำนวน 9 แห่ง ประกอบด้วย สิมวัดศรีสุภณ (ทองหลางน้อย) สิม
วัดบ้านชิน จังหวัดนครราชสีมา สิมวัดท่าเรียบ สิมวัดบรมคงคา จังหวัดบุรีรัมย์ สิมวัดโนนผึ่ง
สิมวัดโสภณวิหาร (วัดบ้านลุมพุก) จังหวัดศรีสะเกษ สิมวัดบ้านด้าย สิมวัดบ้านนาควาย
สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี

3) กลุ่มหอไตร จำนวน 2 แห่ง ประกอบด้วย หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง หอไตรวัดบูรพาราม
จังหวัดอุบลราชธานี

ตารางที่ 4 ตารางสรุปแหล่งโบราณสถาน

จังหวัด	ชื่อแหล่ง	ที่ตั้ง
ชัยภูมิ	1.พระธาตุหนองสามหมื่น	บ้านแก้ง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอภูเขียว
	2.ธาตุโนนกกอก (พระธาตุพิพวย)	บ้านพิพวย ตำบลสระโพนทอง อำเภอเกษตรสมบูรณ์
	3.ธาตุหนองจอก (กุดจอก)	บ้านยางน้อย ตำบลยางน้อย อำเภอเกษตรสมบูรณ์
นครราชสีมา	1.สิมวัดศรีสุภณ (ทองหลางน้อย)	วัดศรีสุภณ บ้านทองหลางน้อย ตำบลดอนตะหนิน อำเภอบัวใหญ่
	2.สิมวัดบ้านชิน	วัดบ้านชิน บ้านชิน อำเภอโนนไทย
บุรีรัมย์	1.สิมวัดท่าเรียบ	วัดท่าเรียบ บ้านหนองหัวใหญ่ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์
	2.สิมวัดบรมคงคา	วัดบรมคงคา บ้านแวง ตำบลบ้านแวง อำเภอนาโพธิ์
สุรินทร์	1.ปราสาทศิขรภูมิ (ระแงง)	บ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ
	2.ปราสาทเมืองที	บ้านเมืองที ตำบลเมืองที อำเภอเมือง
	3.ปราสาทแก้ว	บ้านพระปืด ตำบลแร่ กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์

ตารางที่ 4 (ต่อ)

จังหวัด	ชื่อแหล่ง	ที่ตั้ง
ศรีสะเกษ	1.ธาตุบ้านเมืองจันทร์	วัดบ้านเมืองจันทร์ ตำบลเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์
	2.ปราสาทบ้านปราสาท (ธาตุบ้านปราสาท)	วัดบ้านปราสาท ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน
	3.สิมวัดโนนผึ้ง	บ้านโนนผึ้ง ตำบลโนนสัง อำเภอกันทรารมณ
	4.สิมวัดโสภณวิหาร	บ้านลุมพุก ตำบลกันทรารมย์ อำเภอขุขันธ์
อุบลราชธานี	1.สิมวัดบ้านด้าย	วัดบ้านด้าย ตำบลไธ้อย อำเภอเมือง
	2.สิมวัดแจ้ง	วัดแจ้ง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
	3.สิมวัดบ้านนาควาย	วัดบ้านนาควาย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
	4.หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง	วัดทุ่งศรีเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
	5.หอไตรวัดบูรพาราม	วัดบูรพาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง

4.2.2 แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้มีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างจังหวัดละ 1 แห่ง ได้แก่ พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา สิมวัดท่าเรือ จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ และสิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นแหล่งเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 4 กลุ่ม คือ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน นักท่องเที่ยว และบุคลากรทางการศึกษา ของแต่ละแห่ง โดยนักวิชาการ ผู้นำชุมชน และบุคลากรทางการศึกษา ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปรากฏผลการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

4.2.2.1 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ

พระธาตุหนองสามหมื่นกลุ่มจัดอยู่ในกลุ่มสถูปทรงปราสาทยอด ตามการจัดกลุ่มของเจดีย์เกียรติ กุลบุตร (2533 : 38) กล่าวคือเป็นสถูปที่มีเรือนธาตุในผังสี่เหลี่ยมทั้งย่อมุมและเพิ่มมุม มีซุ้มจระนำ หลังคาเรือนธาตุประดับด้วยเจดีย์ที่มีองค์ระฆังในผังสี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยม และผังกลม บางที่ทำส่วนยอดซ้อนกันขึ้นไปหลายชั้น

จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม พระธาตุหนองสามหมื่นมีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต ($\bar{X} = 4.22$) และมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมหรือวันสำคัญในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.20$) สอดคล้องกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของแหล่ง ซึ่งโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักกันค่อนข้างแพร่หลาย นอกจากนั้นที่วัดแห่งนี้ยังมีประเพณี “สงฆ์น้ำพระธาตุ” เป็นงานประจำปีจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งจะมีส่วน ส่งเสริมการท่องเที่ยวโบราณสถานแห่งนี้ได้ในอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคลากรทางการศึกษา ผู้นำชุมชน และนักวิชาการ โดยผู้นำชุมชนยังเห็นว่าตัวสภาพของพระธาตุ และการจัดบริเวณรอบ ๆ ที่มีต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงา และมีการตกแต่งอยู่ตลอดเวลา เป็นส่วนที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เช่นกัน ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุด คือ มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 1.88$) และมีศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง ($\bar{X} = 1.89$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีศักยภาพในระดับปานกลาง โดยมีด้านความสำคัญของโบราณสถานที่มีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) ส่วนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีศักยภาพในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.25$)

4.2.2.2 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา

สิมวัดศรีสุภณ จัดอยู่ในประเภทสิมทึบ ตามการแบ่งกลุ่มของเด่นดาว ศิลปานนท์ (2540: 88-89) จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม สิมวัดศรีสุภณมีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี ($\bar{X} = 4.08$) และสามารถเดินทางเข้า – ออก แหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจากหลายเส้นทาง ($\bar{X} = 3.98$) ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 1.74$) และมีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 1.74$) สอดคล้องกับการสำรวจภาคสนามโดยคณะผู้วิจัย และการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษา และนักวิชาการ โดยผู้นำชุมชนและบุคลากรทางการศึกษาได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของสิมวัดศรีสุภณที่จัดว่าอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง คือ ด้านสาธารณูปโภค เนื่องจากมีระบบไฟฟ้า น้ำประปา ใช้งานได้ตลอดปี และระบบการดูแลรักษาความปลอดภัย เนื่องจากเห็นว่ามียุสสถานี่ตำรวจชุมชนตั้งอยู่ด้านหน้าของวัด ส่วนนักวิชาการให้ความสำคัญด้านศักยภาพของแหล่งที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งภาพจิตรกรรมฝีมือช่างพื้นบ้านอีสานแท้ที่เหลืออยู่น้อยมากในจังหวัดนครราชสีมา

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีศักยภาพในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านสาธารณูปโภค ที่มีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$) และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกกับการด้านการประชาสัมพันธ์ มีศักยภาพในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.22$ กับ 1.85 ตามลำดับ)

4.2.2.3 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดท่าเรียบ จังหวัดบุรีรัมย์

สิมวัดท่าเรียบ จัดอยู่ในประเภทสิมทึบ ตามการแบ่งกลุ่มของเด่นดาว ศิลปานนท์ (2540 : 88-89) จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม สิมวัดท่าเรียบมีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.67$) และมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.50$) ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตามศูนย์การค้าท่องเที่ยวหรือโรงแรม ($\bar{X} = 1.88$) และมีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้โดยเฉพาะ กับมีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 1.97$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีศักยภาพในระดับปานกลาง ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกกับการด้านการประชาสัมพันธ์ มีศักยภาพในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.29$ และ 1.97 ตามลำดับ) ซึ่งข้อคิดเห็นดังกล่าวของนักท่องเที่ยวสอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้นำชุมชน นักวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษา นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนมีความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการคมนาคมที่มีความสะดวก พื้นผิวถนนเรียบ ใช้งานได้ตลอดทั้งปี ในขณะที่นักวิชาการกลับมีความเห็นขัดแย้งว่าการคมนาคมมายังแหล่งไม่ค่อยสะดวก เนื่องจากถนนหนทาง ค่อนข้าง

ชำรุด และไม่มีป้ายบอกทาง

4.2.2.4 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

ปราสาทศีขรภูมิ จัดอยู่ในกลุ่มสถูปที่มีเค้าสืบเนื่องมาจากปราสาทก่ออิฐของขอม ตามการจัดกลุ่มของเชิดเกียรติ กุลบุตร (2533 : 38) ลักษณะที่สำคัญของสถูปกลุ่มนี้ คือ เป็นการก่อสร้างโดยบูรณปฏิสังขรณ์บนพุทธสถานหรือเทวสถานของเดิมซึ่งเป็นปราสาทก่ออิฐของขอม

จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมปราสาทศีขรภูมิมีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต ($\bar{X} = 4.25$) และมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.23$) ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 2.64$) และมีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกต้องลักษณะ ($\bar{X} = 2.95$)

และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีศักยภาพในระดับปานกลาง มี 3 ด้านที่เหลือมีศักยภาพในระดับมาก โดยด้านความสำคัญของโบราณสถาน มีศักยภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.10$) ซึ่งสอดคล้องกับประวัติการก่อสร้างที่มีความเก่าแก่ถึงพุทธศตวรรษที่ 17 ในศิลปะแบบนครวัด เพื่อเป็นเทวาลัยในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย ก่อนที่จะถูกดัดแปลงเป็นวัดในพุทธศาสนาเถรวาทในราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 (บริษัท มรดกโลก จำกัด. มปป. : 3-19)

ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีศักยภาพน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.99$) นอกจากนี้ นักวิชาการ และผู้นำชุมชน แสดงความคิดเห็นว่านอกจากจะต้องปรับปรุงด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแล้ว ยังต้องควบคุมมลภาวะทางเสียง เนื่องจากมีรถยนต์พาหนะแล่นไป – มา โดยตลอด

อย่างไรก็ดี จากการสำรวจโดยคณะผู้วิจัยได้พบว่าโบราณสถานแห่งนี้ได้รับการดูแลเป็นอย่างดีโดยกรมศิลปากร ตัวปราสาทจึงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ สภาพภูมิทัศน์โดยรอบมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สวยงาม มีการจัดทำป้ายคำบรรยายให้ความรู้แก่ผู้เข้าชม ที่จอดรถสะดวกสามารถรองรับรถทัศนอาชญาขนาดใหญ่ได้ มีบริการห้องสุขา และมีอาคารจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองจัดไว้เป็นสัดส่วน

4.2.2.5 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

ปราสาทบ้านปราสาท จัดอยู่ในกลุ่มสถูปที่มีเค้าสืบเนื่องมาจากปราสาทก่ออิฐของขอม ตามการจัดกลุ่มของเชิดเกียรติ กุลบุตร (2533 : 38) ลักษณะที่สำคัญของสถูปกลุ่มนี้ คือ เป็นการก่อสร้างโดยบูรณปฏิสังขรณ์บนพุทธสถานหรือเทวสถานของเดิมซึ่งเป็นปราสาทก่ออิฐของขอม

จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม ปราสาทบ้านปราสาทมีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.81$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.05$) และรอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีหมู่บ้านขนาดใหญ่ ใช้เป็นร่มเงา ทำให้ร่มรื่นและมีการตกแต่งอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.71$) สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี ($\bar{X} = 3.71$) สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มบุคลากรทางการศึกษา กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มนักวิชาการ และ

การสำรวจโดยคณะผู้วิจัยที่พบว่า มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่บริเวณโดยรอบ ทำให้บรรยากาศโดยทั่วไปร่มรื่น ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 1.76$) และที่ทำการไปรษณีย์อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถให้บริการครอบคลุมทุกประเภท ($\bar{X} = 1.84$)

และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความสำคัญของโบราณสถานมีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ที่ได้พบว่ามีป้ายคำบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ปราสาทแห่งนี้ยังปรากฏอยู่ในแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวที่จัดทำโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยด้วย

ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการประชาสัมพันธ์มีศักยภาพในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.16$ และ 2.18 ตามลำดับ) และด้านที่เหลือนี้อาจมีศักยภาพในระดับปานกลาง

4.2.2.6 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี

สิมวัดแจ้ง จัดอยู่ในประเภทสิมทึบ ตามการแบ่งกลุ่มของเด่นดาว ศิลปานนท์ (2540 : 88-89) จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม สิมวัดแจ้งมีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสารประจำทาง ($\bar{X} = 4.07$) และสามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจากหลายเส้นทาง ($\bar{X} = 4.02$) ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีเว็บไซต์ เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ ($\bar{X} = 2.57$) และมีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 2.72$)

และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร และด้านความสำคัญของโบราณสถานมีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$ และ 3.54 ตามลำดับ) สอดคล้องกับสภาพที่ตั้งของแหล่งซึ่งอยู่ในเขตตัวเมืองอุบลราชธานี สามารถเดินทางเข้าถึงได้ในหลายทิศทาง รวมทั้งผลการวิจัยของกิตติรัตน์ สืบพันธ์ (2545 : 49) ซึ่งได้ทำการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีและพบว่า ในกรณีของวัดแจ้งนั้น โดยสภาพของโบราณสถานถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ทั้งนี้เพราะเป็นสถาปัตยกรรมประเภทสิมพื้นบ้านที่มีรูปแบบทรวดทรงสวย สง่างาม ลวดลายต่างๆ ได้ถูกแกะสลักอย่างประณีต มีโครงสร้างและส่วนประกอบที่เป็นแบบอย่างของสถาปัตยกรรมอีสานที่หลงเหลือและหาได้ยากในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งดังกล่าวส่งเสริมให้สิมวัดแจ้งมีคุณค่าที่จะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี

สำหรับปัจจัยด้านที่เหลือนี้อาจมีศักยภาพในระดับปานกลาง โดยมีศักยภาพด้านการประชาสัมพันธ์น้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.90$) นอกจากนี้ นักวิชาการและผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่ตั้งของสิมวัดแจ้ง ซึ่งตั้งอยู่ในตัวเมือง ส่งผลต่อมลภาวะทางเสียง เนื่องจากมีรถผ่านเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ จากการสำรวจภาคสนามโดยคณะผู้วิจัยได้พบว่า วัดนี้ยังขาดการดูแลรักษา ภูมิสถาปัตยกรรมเท่าที่ควร การทิ้งและกำจัดขยะไม่เป็นที่ รวมทั้งมีการปล่อยให้รถรับจ้างเข้ามา จอดพักอย่างไม่เป็นระเบียบ

4.2.3 จะมีวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร

จากการสำรวจภาคสนาม ทำให้ได้พบข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งว่าโบราณสถานที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างในพื้นที่อีสานใต้ส่วนใหญ่มีขนาดค่อนข้างเล็กและกระจายกันอยู่ในพื้นที่กว้าง การสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯลฯ รวมทั้งการเชื่อมโยงกับแหล่งวัฒนธรรมต้นแบบในประเทศลาว โดยเฉพาะกับลาวตอนใต้ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับภาคอีสานตอนล่างของไทย ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลเอกสารพบว่า มีแหล่งโบราณสถานหลายแห่งที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น ปราสาทวัดภู และวัดภูอาสา ในแขวงจำปาสัก พระธาตุพนมจำลอง หอไตรบ้านหนองลำจัง และพระธาตุอิงฮัง ในแขวงสะหวันนะเขต เป็นต้น

ปราสาทวัดภูตั้งอยู่ในพื้นที่แขวงจำปาสัก ห่างจากเมืองปากเซลงไปทางใต้ประมาณ 40 กิโลเมตรเศษ โบราณสถานแห่งนี้เป็นศาสนสถานที่สำคัญของลาวมาตั้งแต่บรรพกาล เดิมเป็นเทวาลัยในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย ต่อมาได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นพุทธสถานโดยประดิษฐานพระพุทธรูปไว้แทนที่คิ่วลิ่งค์ คล้ายกับการดัดแปลงเทวสถานให้เป็นพุทธสถานที่พบหลายแห่งในอีสานใต้ เช่น ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านปราสาท และปราสาทบ้านเมืองจันทร์ ในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น ส่วนวัดภูอาสา ตั้งอยู่ที่ภูเกียดโง้ง เขตเมืองประทุมพอน สร้างโดยชาวลาวที่เลื่อมใสศรัทธาในภิกษุ “สา” หรือที่รู้จักกันในชื่อ “สาเกียดโง้ง” ซึ่งเป็นผู้นำต่อต้านการปกครองของราชอาณาจักรสยามที่มีต่อราชอาณาจักรลาวในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จนกรุงเทพฯต้องส่งกำลังไปปราบปรามและจับพระสาเกียดโง้งประหารชีวิต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมความเชื่อที่คล้ายคลึงกันและความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวมานี้ อาจนำมาเป็นปัจจัยเชื่อมโยงให้เกิดการท่องเที่ยวระหว่างทั้ง 2 ประเทศได้เป็นอย่างดี

พระธาตุพนมจำลอง ตั้งอยู่ระหว่างบ้านดงท่ากับบ้านดงโน เขตเมืองอุทุมพอน แขวงเมืองสะหวันนะเขต พระธาตุแห่งนี้มีลักษณะเป็นพระธาตุทรงปราสาทยอดบัวในผังสี่เหลี่ยมรูปทรงคล้ายพระธาตุพนมองค์เดิมก่อนที่จะถูกบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่โดยกรมศิลปากร ส่วนหอไตรบ้านหนองลำจังตั้งอยู่ที่วัดบ้านหนองลำจังหรือวัดจันทะนะสาโล ในหมู่บ้านหนองลำจัง เมืองจำพอน มีลักษณะเป็นหอไตรที่ตั้งอยู่กลางสระน้ำ หลังคาทำซ้อนกันลดหลั่นกันขึ้นไปหลายชั้น รูปทรงคล้ายกับหอไตรวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งโบราณสถานทั้งกล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์และการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมซึ่งกันและกันในอดีต ที่อาจนำมาใช้เป็นสิ่งเชื่อมโยงทางศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวระหว่างไทย-ลาวได้

สำหรับพระธาตุอิงฮังตั้งอยู่ที่บ้านธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี ลักษณะเป็นเจดีย์แบบลาว ล้านช้าง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป 3 ชั้น ยอดพระธาตุเป็นรูปสี่เหลี่ยม ลักษณะคล้ายกับปราสาทบิรวารของปราสาทเมืองที จังหวัดสุรินทร์

พระธาตุอิงฮังเป็นพระธาตุสำคัญของแขวงสะหวันนะเขตและประเทศลาว และเป็น 1 ใน 15 แห่ง ที่รัฐบาลลาวกำหนดให้เป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นพระธาตุที่ประชาชนชาวลาวและชาวอีสานของไทยให้ความเคารพศรัทธากับพระธาตุหลวงของเวียงจันทน์ และพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยทุก ๆ ปีจะมีงานบุญซึ่งจะจัดขึ้น 3 ครั้ง และจะมีชาวลาว และชาวไทยอีสานเดินทางมาร่วมงานจำนวนมาก เช่นเดียวกับปราสาทวัดภูที่จะมีการจัดงานนมัสการขึ้นในทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 (วันมาฆบูชา) และงานบุญนมัสการวัดภูอาสาหรืองานบุญขึ้นภูอาสา ในช่วงเดือน 6 ซึ่งจะมีผู้เข้าร่วมงานจำนวนมาก

ดังนั้น หากสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเหล่านี้เข้าด้วยกัน ก็น่าจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนล่างเพิ่มมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน อาจใช้ยุทธศาสตร์เบื้องต้นดังนี้

1. ใช้ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ที่ครั้งหนึ่งเคยมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาร่วมกัน เป็นตัวเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกันเข้าด้วยกัน
2. ใช้แหล่งโบราณสถานที่มีลักษณะร่วมกันทางศิลปะ ซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรม ล้านช้างแบบเดียวกันเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน
3. ใช้ลักษณะทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่ใกล้เคียงกัน เชื่อมโยงพื้นที่อีสานใต้ และลาวตอนล่างเข้าด้วยกัน

สำหรับการจัดเส้นทางท่องเที่ยวอาจผสมผสานระหว่างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นและเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการท่องเที่ยวไม่ให้ซ้ำซากจำเจ โดยเริ่มจากพระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ - สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา - สิมวัดท่าเรือ จังหวัดบุรีรัมย์ - ปราสาทเมืองที ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ - ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ - สิม วัดแจ้ง เขื่อนสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี - ปราสาทวัดภู น้ำตกคอนพะเพ็ง น้ำตกหลิไผ่ แขวงจำปาสัก ใช้เวลาในการเดินทางท่องเที่ยวประมาณ 4 วัน 3 คืน โดยอาจจัดเป็นโปรแกรมการเดินทาง ดังนี้

วันแรกของการเดินทาง (เริ่มต้นจากจังหวัดชัยภูมิ)

- 07.00 น. ออกเดินทางจากที่พักในจังหวัดชัยภูมิ ไปตามทางหลวงหมายเลข 201 แยกซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 228 มุ่งสู่อำเภอภูเขียว
- 08.30 น. ถึงอำเภอภูเขียว ชมพระธาตุหนองสามหมื่น
- 09.30 น. เดินทางย้อนกลับมาทางจังหวัดชัยภูมิ แล้วเดินทางต่อไปอำเภอบัวใหญ่

- จังหวัดนครราชสีมาตามทางหลวงหมายเลข 202
(ชัยภูมิ-แก้งสนามนาง-บัวใหญ่)
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่อำเภอบัวใหญ่
- 13.00 น. เดินทางเข้าชมสิมเก่าและจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสุภณ
- 14.00 น. ออกเดินทางจากอำเภอบัวใหญ่ไปทางอำเภอประทาย-พุทไธสง
ด้วยทางหลวงหมายเลข 202 จากนั้นแยกซ้ายเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข
2332 ไปยังอำเภอนาโพธิ์
- 15.00 น. ชมสิมเก่าและจิตรกรรมฝาผนังวัดท่าเรือ และชมผลิตภัณฑ์ใหม่
พื้นเมือง
- 16.00 น. เดินทางย้อนกลับสู่ทางหลวงหมายเลข 202 เดินทางต่อถึงอำเภอ
พุทไธสง เข้าสู่จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเส้นทางพุทไธสง-คูเมือง-บุรีรัมย์
- 17.30 น. ถึงจังหวัดบุรีรัมย์ เข้าที่พัก รับประทานอาหารเย็น และพักผ่อนตาม
อัธยาศัย

วันที่สองของการเดินทาง

- 07.00 น. ออกเดินทางจากจังหวัดบุรีรัมย์ไปยังจังหวัดสุรินทร์ด้วยทางหลวง
หมายเลข 226 ผ่านจังหวัดสุรินทร์ออกไปทางอำเภอศีขรภูมิ
- 08.00 น. แวะชมปราสาทเมืองที จากนั้นเดินทางต่อไปยังอำเภอศีขรภูมิ
- 09.00 น. ถึงอำเภอศีขรภูมิ ชมปราสาทศีขรภูมิ ซื่อของที่ระลึก สินค้าพื้นเมือง
- 10.00 น. ออกเดินทางต่อไปยังด้วยทางหลวงหมายเลข 226
- 10.30 น. ถึงอำเภอห้วยทับทัน เข้าชมปราสาทบ้านปราสาท
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่อำเภอห้วยทับทัน
- 13.00 น. เดินทางต่อไปยังจังหวัดศรีสะเกษ
- 13.30 น. ถึงจังหวัดศรีสะเกษ แวะชมวัดพระธาตุเรืองรอง จากนั้นเดินทาง
ต่อไปยังจังหวัดอุบลราชธานี
- 15.00 น. ถึงจังหวัดอุบลราชธานี ชมหอไตรวัดทุ่งศรีเมือง สิมวัดแจ้ง
- 17.30 น. เดินทางเข้าที่พัก รับประทานอาหารเย็น และพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สามของการเดินทาง

- 07.00 น. เดินทางออกจากจังหวัดอุบลราชธานีไปยังด่านช่องเม็ก เพื่อเดินทาง
เข้าไปยังประเทศลาว
- 08.00 น. ถึงด่านช่องเม็ก ทำเรื่องผ่านแดน (ระหว่างนี้สามารถเดินเที่ยวชมหรือ
เลือกซื้อสินค้าชายแดนได้ตามอัธยาศัย)
- 10.00 น. เดินทางออกจากด่าน เดินทางไปยังแขวงจำปาสัก
- 11.00 น. ถึงเมืองปากเซ แวะเลือกซื้อเลือกชมสินค้าที่ตลาดดาวเรือง
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

- 13.00 น. ออกเดินทางต่อไปยังเมืองจำปาสัก
 14.30 น. ถึงเมืองจำปาสัก ชมอาคารสถาปัตยกรรมเก่าสมัยฝรั่งเศส ปราสาทวัดภู
 16.30 น. เดินทางกลับมายังเมืองปากเซ
 18.00 น. ถึงเมืองปากเซ เข้าที่พัก รับประทานอาหารเย็น และพักผ่อนตาม
 ออัยาศัย

วันที่สี่ของการเดินทาง

- 07.00 น. เดินทางออกจากเมืองปากเซ
 09.00 น. เดินทางถึงและชมน้ำตกคอนพะเพ็ง
 10.30 น. เดินทางต่อไปยังน้ำตกหลี่ผี
 12.00 น. แวะชมและรับประทานอาหารกลางวันบริเวณน้ำตก
 14.00 น. ออกเดินทางกลับมายังด่านช่องเม็ก
 17.00 น. ถึงด่านช่องเม็ก ทำเรื่องผ่านแดน
 17.30 น. เดินทางออกจากด่านกลับเข้าสู่ประเทศไทย

4.3 อภิปรายผล

บริเวณพื้นที่อีสานใต้ได้พบโบราณสถานกลุ่มหนึ่งซึ่งมีลักษณะรูปแบบทางศิลปะที่แสดงให้เห็นถึงการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมแบบล้านช้างในประเทศลาว โบราณสถานเหล่านี้อาจพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้หากได้รับการจัดการที่ดีพอ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันแหล่งศิลปกรรมดังกล่าวยังคงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวน้อย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะขาดข้อมูลของแหล่งศิลปกรรมเหล่านี้ รวมทั้งขาดการศึกษาศักยภาพเพื่อส่งเสริมพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหากปล่อยไว้ อาจทำให้สูญเสียโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นเป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยว การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อเติมเต็มข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอีกแง่มุมหนึ่ง และเพื่อเสนอทางเลือกเพิ่มขึ้นสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งแหล่งโบราณสถานนั้น ๆ ตั้งอยู่ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ ที่อาจนำผลของการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาหรือบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเหล่านี้ เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนใต้ได้มากขึ้นในโอกาสต่อไป

ทั้งนี้ ผลการศึกษาได้พบแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 3 กลุ่ม ประกอบด้วยพระธาตุหรือปราสาท สิม (โบสถ์) และหอไตร รวม 19 แห่ง เป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในจังหวัดชัยภูมิ 3 แห่ง จังหวัดนครราชสีมา 2 แห่ง จังหวัดบุรีรัมย์ 2 แห่ง จังหวัดสุรินทร์ 3 แห่ง จังหวัดศรีสะเกษ 4 แห่ง และจังหวัดอุบลราชธานี 5 แห่ง และผลการศึกษาโบราณสถานเป้าหมายจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา สิมวัดท่าเรือ

จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ และสิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน ส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์

อย่างไรก็ดี แม้ผลจากการศึกษาจะแสดงให้เห็นว่า โบราณสถานส่วนใหญ่มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง แต่จากการที่ได้พบว่าศักยภาพข้อที่ค่อนข้างสูงของแหล่งโบราณสถานเหล่านี้มักเป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน เช่น มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต หรือมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น นั้น ถือเป็นจุดเด่นที่อาจนำมาใช้เป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี หากข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างด้อยในด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านค้าที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็ก ศูนย์อาหารที่ถูกสุขลักษณะ ที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์ เช่น มีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ ฯลฯ ได้รับการแก้ไขและพัฒนาปรับปรุงโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมทั้งควรมีการบูรณาการการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม เช่น ปราสาทวัดภู วัดภูอาสา พระธาตุพนมจำลอง และพระธาตุอิงฮัง เป็นต้น เข้าเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองประเทศ อันจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

4.4 สรุปและข้อเสนอแนะ

4.4.1 สรุป

การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามการวิจัยใน 3 ประเด็น คือ 1) แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง 2) แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้มีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและ 3) จะมีวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและ จัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร

ผลจากการศึกษา ได้พบแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง และผลการศึกษาโบราณสถานเป้าหมายจำนวน 6 แห่ง พบว่าส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อได้พบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน ส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก

สำหรับนักท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ สำหรับการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนอาจทำได้โดยอาศัยความเกี่ยวข้องความสัมพันธ์ของแหล่งโบราณสถานไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้านในการเชื่อมเส้นทางท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน

4.4.2 ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าโดยสภาพและความสำคัญของตัวโบราณสถานรวมทั้ง ประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานนั้น สามารถที่จะนำมาใช้เป็นจุดขายได้ หากแต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อส่งเสริมให้โบราณสถานมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการเพื่อพัฒนา ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

4.4.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) รัฐบาลควรให้ความสำคัญสนับสนุนส่งเสริมด้านการลงทุนพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานวัฒนธรรมล้ำค่าในภาคอีสานตอนล่างให้มากขึ้น เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า เป็นข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดสำหรับการจัดการการท่องเที่ยว

2) รัฐบาลและหน่วยงานปกครองท้องถิ่นควรร่วมมือกันในการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม จารีต วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไว้ และส่งเสริมสนับสนุนมิให้ถูกกลืนหายไปกับกระแสวัฒนธรรมตะวันตก อันจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

ภาคอีสานตอนล่างเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ค่อนข้างหลากหลาย เช่น ไทยเบ็งหรือไทยโคราช ไทยเชื้อสายลาว ไทยเชื้อสายเขมร และไทยเชื้อสายกวยหรือส่วย เป็นต้น ทำให้พื้นที่นี้มีวัฒนธรรมประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันออกไป บางอย่างเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดทั่วไป เช่น ประเพณีการบวช ประเพณีสงกรานต์ หากบางประเพณีก็มีความเกี่ยวข้อง กับโบราณสถานโดยตรง เช่น ประเพณี “สงฆ์น้ำพระธาตุ” ซึ่งเป็นงานประจำปีของวัดพระธาตุหนองสามหมื่นที่จัดขึ้นทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นต้น ซึ่งอาจนำมาใช้ในการส่งเสริมสนับสนุน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ในอีกทางหนึ่ง

3) รัฐบาลควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการกับแหล่งท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศกัมพูชา และประเทศลาว เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ให้มากขึ้น ทั้งนี้ โดยอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมของพื้นที่อีสานใต้ที่มีความสัมพันธ์กัน ทั้งกับวัฒนธรรมขอมในประเทศกัมพูชาและวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว เป็นตัวเชื่อม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

4.4.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนนหนทางที่สะดวกต่อการเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน มีระบบ

ไฟส่องสว่างรอบบริเวณ มีระบบน้ำประปาหรือระบบน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา มีห้องสุขาให้บริการอย่างเพียงพอ มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกสุขลักษณะ มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม มีการจัดตั้งร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้มีการส่งเสริมให้มีการจัดทำของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมืองจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการนำรายได้เข้าสู่ชุมชนในอีกทางหนึ่ง เป็นต้น

2) จังหวัดหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำโครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบ เช่น จัดทำเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม เป็นต้น

การประชาสัมพันธ์ต้องสามารถทำให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ว่ามีความเป็นมาหรือความสำคัญอย่างไร สามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยวิธีใดบ้าง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินหรือไม่ เป็นต้น ทั้งนี้ อาจอำนวยความสะดวกกับนักท่องเที่ยวโดยจัดพิมพ์เป็นภาษาต่างประเทศที่สำคัญ ๆ 4 - 5 ภาษา เช่น ไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น

3) ส่งเสริมให้มีการจัดทำ Homestay ตามชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ โดยการร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

4) กรมศิลปากรและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือกันพัฒนาโบราณสถานต่าง ๆ โดยบูรณาการปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพดี นำท่องเที่ยวหาความรู้และความเพลิดเพลิน รักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมโดยรอบ มีการปรับปรุง ดูแลรักษาสภาพภูมิทัศน์ให้มีความร่มรื่น และป้องกันมิให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า "ทัศนอุจาด" แก่โบราณสถาน อันจะทำให้ตัวโบราณสถานดูย่ยคุณค่าความงามลง รวมทั้งร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นให้สามารถทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำนักท่องเที่ยวชมและให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานในท้องถิ่นนั้น ๆ

4.4.2.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพิจารณาคัดเลือกแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างจังหวัดละ 1 แห่ง เป็นแหล่งโบราณสถานเป้าหมายในการประเมินศักยภาพ ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่สมบูรณ์ 100 เปอร์เซ็นต์ หากสามารถศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานทั้งหมดครบทุกแห่ง จะทำให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องสมบูรณ์ และสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการพัฒนาและบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) ควรมีการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวด้านอื่น ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯลฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวรองประกอบแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นและเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการท่องเที่ยวไม่ให้ซ้ำซากจำเจ

3) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาเส้นทางที่เหมาะสมสำหรับการจัดการท่องเที่ยว โดยอาจศึกษาในหลาย ๆ เส้นทาง เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจแตกต่างกัน และยังเป็น การรองรับนักท่องเที่ยวที่มีจุดเริ่มต้นของการเดินทางต่างกัน โดยเชื่อมโยงพื้นที่ศึกษาเข้ากับ ภาควิชาต่างๆ ของประเทศเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนถ่ายเทนักท่องเที่ยวระหว่างกัน

4) ควรมีการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ในพื้นที่อื่นของประเทศ รวมทั้งกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อการเชื่อมโยงและบูรณาการการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวระหว่างอนุภูมิภาคอีสานใต้กับพื้นที่โดยรอบสามารถเชื่อมโยงกันได้ทั้งจากภาค กลาง พื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ภาคอีสานตอนบน รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศกัมพูชา และประเทศลาว

บทที่ 5

บทสรุป

5.1 บทนำ

เนื้อหาในบทนี้เป็นการสรุปผลการวิจัย ซึ่งจะเป็นการสรุปในประเด็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักการและเหตุผล
2. การศึกษาทบทวนวรรณกรรม
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. ผลการวิจัย
5. ข้อเสนอแนะ
6. สรุป

5.2 หลักการและเหตุผล

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การท่องเที่ยวมีบทบาทอย่างมากต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศที่สำคัญ เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศ ในลำดับต้นๆ ทั้งยังก่อให้เกิดการกระจายโอกาสและรายได้ลงไปสู่ชุมชนในระดับรากหญ้า ได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว และตรงจุดกว่าอุตสาหกรรมอื่นๆ

บริเวณอีสานใต้ นับเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ โดยเฉพาะอารยธรรมของอาณาจักรขอมโบราณ ดังปรากฏร่องรอยหลักฐานทางศิลปกรรมให้เห็นจำนวนมากทั้งที่สร้างขึ้นในรูปแบบของเทวสถานในศาสนาฮินดูและพุทธสถานนิกายมหายาน ซึ่งปัจจุบันได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของพื้นที่ และเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไปของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

อย่างไรก็ดี บริเวณอีสานใต้ยังได้ปรากฏศิลปกรรมกลุ่มหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบล้านช้าง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของประเทศลาวและบางส่วนของภาคอีสานในประเทศไทย เป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นภายหลังจากที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของอาณาจักรขอมโบราณได้เสื่อมลงไปแล้ว ศิลปกรรมเหล่านี้สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนานิกายหินยาน ส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานในรูปแบบของพระธาตุ (เจดีย์) และสิม (โบสถ์) ซึ่งได้พบเป็นจำนวนมากหลายแห่งกระจายกันอยู่ในหลายพื้นที่ แต่ปัจจุบันแหล่งศิลปกรรมดังกล่าวยังคงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวน้อย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะขาดข้อมูลของแหล่งศิลปกรรมเหล่านี้ รวมทั้งขาดการศึกษาศักยภาพเพื่อส่งเสริมพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นการเติมเต็มข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอีกแง่มุมหนึ่ง ที่อาจนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาแหล่งโบราณสถานเหล่านี้เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้เข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนใต้ได้มากยิ่งขึ้น

5.3 การศึกษาทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า อีสานใต้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และงานเทศกาล ประเพณี ที่หลากหลาย ทั้งยังเป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของโลก เป็นที่สนใจและยอมรับของ นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมขึ้นมากมาย ทั้งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับประเทศและระดับนานาชาติ นอกจากนี้ในบริเวณอีสานใต้ยังได้ปรากฏศิลปกรรม อีกกลุ่มหนึ่ง อาจพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งใหม่ได้ ได้แก่ โบราณสถานประเภท “ปราสาทหรือธาตุ” และ “สิมหรือโบสถ์” ที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างจากประเทศลาว

อย่างไรก็ตาม ในการจะพัฒนาส่งเสริมให้โบราณสถานดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนได้นั้น จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งจะต้องดำเนินการในหลายด้าน เช่น การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับการประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว การควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ คือ การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ในหลายแนวทางด้วยกัน เช่น การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานของมณฑลของ บริษัท มรดกโลก จำกัด ได้กำหนดปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาจัดทำ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 4 หมวดหลัก ประกอบด้วย การคมนาคมและการสื่อสาร สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการป้องกัน และสภาพแหล่งท่องเที่ยว การศึกษาและกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพัฒนา ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของรรลิกา อังกฤษ และคณะ ได้กำหนดระดับการให้คะแนนจากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด โดยพิจารณาจาก ตัวอย่างตัวชี้วัด ได้แก่ ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว และลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว การศึกษาและแบ่งองค์ประกอบสำคัญที่นำมาใช้เป็นเครื่องชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร โดยแบ่งออกเป็น 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยเชิงใจหลักของการท่องเที่ยว (ปัจจัยเชิงใจทางธรรมชาติ ปัจจัยเชิงใจทางประวัติศาสตร์และศาสนา ปัจจัยเชิงใจทางกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น) ปัจจัยประกอบปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก และปัจจัยทางโครงสร้างพื้นฐาน และเส้นทางคมนาคม และการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของมนัส สุวรรณ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ความปรารถนาของผู้เที่ยว ความสามารถในการใช้บริการของนักท่องเที่ยว ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึง และความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ทั้งในเชิงกายภาพ เชิงสังคม เชิงนิเวศ เป็นต้น

5.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามการวิจัยใน 3 ประเด็น คือ 1) แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง 2) แหล่งโบราณสถาน

วัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้มีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) จะมีวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร ประชากรในการศึกษา คือ แหล่งโบราณสถานที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้ และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ ได้แก่ แบบบันทึกการแหล่งโบราณสถานฯ แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และแบบสอบถามฯ ที่ปรับปรุงจากแนวทางการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ ดำเนินการวิจัยโดยสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามในแหล่งโบราณสถานพร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว และสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการ บุคลากรทางการศึกษา และผู้นำท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการพรรณนาความ และวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยการคำนวณหาความถี่ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงสรุปและอภิปรายผล

5.5 ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาเอกสารและสำรวจภาคสนามในเขตพื้นที่อีสานใต้ ได้พบแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพระธาตุหรือปราสาท 8 แห่ง กลุ่มสิม (โบสถ์) 9 แห่ง และกลุ่มหอไตร 2 แห่ง โดยแยกออกเป็นรายจังหวัด ดังนี้

จังหวัดชัยภูมิ พบจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) พระธาตุหนองสามหมื่น 2) ธาตุโนนกอก (พระธาตุพืพวย) และ 3) ธาตุหนองจอก (กุดจอก)

จังหวัดนครราชสีมา พบจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) สิมวัดศรีสุภณ (ทองหลางน้อย) และ 2) สิมวัดบ้านชิน

จังหวัดบุรีรัมย์ พบจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) สิมวัดท่าเรียบ และ 2) สิมวัดบรมคงคา

จังหวัดสุรินทร์ พบจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) ปราสาทศีขรภูมิ 2) ปราสาทแก้ว และ 3) ปราสาทเมืองที

จังหวัดศรีสะเกษ พบจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) ธาตุบ้านเมืองจันทร์ 2) ปราสาทบ้านปราสาท (ธาตุบ้านปราสาท) 3) สิมวัดโนนผึ่ง และ 4) สิมวัดโสภณวิหาร (วัดบ้านลุมพุก)

จังหวัดอุบลราชธานี พบจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ 1) สิมวัดบ้านตาแย 2) สิมวัดแจ้ง 3) สิมวัดบ้านนาควาย 4) หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง และ 5) หอไตรวัดบูรพาราม

ส่วนการศึกษาศักยภาพของแหล่งโบราณสถาน คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกแหล่งโบราณสถานเป้าหมายจังหวัดละ 1 แห่ง ได้แก่

- 1) พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ
- 2) สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา
- 3) สิมวัดท่าเรียบ จังหวัดบุรีรัมย์

- 4) ปราสาทศิขรมุมิ จังหวัดสุรินทร์
- 5) ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
- 6) สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี

โดยผลจากการศึกษาพบว่า โบราณสถานที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ ส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน เช่น มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต หรือมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านค้าที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็ก ศูนย์อาหารที่ถูกสุขลักษณะ ที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์ เช่น มีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ

สำหรับวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน อาจทำได้โดยอาศัยความเกี่ยวข้องความสัมพันธ์ของแหล่งโบราณสถานไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้าน ในการเชื่อมเส้นทางท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะกับพื้นที่ของประเทศไทยตอนล่าง ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลเอกสารพบว่ามีแหล่งโบราณสถานหลายแห่งที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ เช่น ปราสาทวัดภู และวัดภูอาสา ในแขวงจำปาสัก พระธาตุพนมจำลอง หอไตรบ้านหนองลำจัง และพระธาตุอิงฮัง ในแขวงสะหวันนะเขต เป็นต้น

5.6 อภิปรายผล

โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่พบในบริเวณพื้นที่อีสานใต้จากการศึกษานี้ ถือว่ามีความเป็นไปได้ที่จะสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งการที่แหล่งศิลปกรรมดังกล่าวได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวน้อย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะขาดข้อมูลของแหล่งศิลปกรรมเหล่านี้ รวมทั้งขาดการศึกษาศักยภาพเพื่อส่งเสริมพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหากปล่อยให้ขาดโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นเป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยว การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อเติมเต็มข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอีกแง่มุมหนึ่ง และเพื่อเสนอทางเลือกเพิ่มขึ้นสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งแหล่งโบราณสถานนั้น ๆ ตั้งอยู่ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ ที่อาจนำผลของการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาหรือบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเหล่านี้ เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนใต้ได้มากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ ผลการศึกษาได้พบแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง เป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในจังหวัดชัยภูมิ 3 แห่ง

จังหวัดนครราชสีมา 2 แห่ง จังหวัดบุรีรัมย์ 2 แห่ง จังหวัดสุรินทร์ 3 แห่ง จังหวัดศรีสะเกษ 4 แห่ง และจังหวัดอุบลราชธานี 5 แห่ง และผลการศึกษาโบราณสถานเป้าหมายจำนวน 6 แห่ง พบว่าส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน ส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์

อย่างไรก็ดี แม้ผลจากการศึกษาจะแสดงให้เห็นว่า โบราณสถานส่วนใหญ่มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง แต่จากการที่ได้พบว่าศักยภาพข้อที่ค่อนข้างสูงของแหล่งโบราณสถานเหล่านี้มักเป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถานนั้น ถือเป็นจุดเด่นที่อาจนำมาใช้เป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี หากข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างด้อยในด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ ได้รับการแก้ไขและพัฒนาปรับปรุงโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ จากการสำรวจภาคสนามยังพบว่าโบราณสถานส่วนใหญ่มีขนาดค่อนข้างเล็กและกระจายกันอยู่ในพื้นที่กว้าง การสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงควรจะต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯลฯ รวมทั้งการเชื่อมโยงกับแหล่งวัฒนธรรมต้นแบบในประเทศลาว โดยเฉพาะกับลาวตอนล่างซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับภาคอีสานตอนล่างของไทย และมีแหล่งโบราณสถานหลายแห่งที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น ปราสาทวัดภู วัดภูอาสา ในแขวงจำปาสัก พระธาตุพนมจำลอง หอไตรวัดหนองลำจังหัน พระธาตุอิงฮัง ในแขวงสะหวันนะเขต เป็นต้น

สำหรับการจัดเส้นทางท่องเที่ยวอาจผสมผสานระหว่างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นและเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการท่องเที่ยวไม่ให้ซ้ำซากจำเจ โดยเริ่มจากปราสาทหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ - สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา - สิมวัดท่าเรือ จังหวัดบุรีรัมย์ - หมู่บ้านช้าง ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ - ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ - สิมวัดแจ้ง หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี - ปราสาทวัดภู น้ำตกคอนพะเพ็ง วัดภูอาสา แขวงจำปาสัก ใช้เวลาในการเดินทางท่องเที่ยวประมาณ 5 วัน 4 คืน

5.7 ข้อเสนอแนะ

จากผลจากการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าโดยสภาพและความสำคัญของตัวโบราณสถานรวมทั้งประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานนั้น สามารถที่จะนำมาใช้เป็นจุดขายได้ หากแต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อส่งเสริมให้โบราณสถานมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการเพื่อพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

5.7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) รัฐบาลควรให้ความสำคัญสนับสนุนส่งเสริมด้านการลงทุนพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในภาคอีสานตอนล่างให้มากขึ้น เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า เป็นข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดสำหรับการจัดการการท่องเที่ยว

2) รัฐบาลและหน่วยงานปกครองท้องถิ่นควรร่วมมือกันในการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมจารีต วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไว้ และส่งเสริมสนับสนุนมิให้ถูกกลืนหายไปกับกระแสวัฒนธรรมตะวันตก อันจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

ภาคอีสานตอนล่างเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ค่อนข้างหลากหลาย เช่น ไทยเบิ้งหรือไทยโคราช ไทยเชื้อสายลาว ไทยเชื้อสายเขมร และไทยเชื้อสายกูยหรือส่วย เป็นต้น ทำให้พื้นที่นี้มีวัฒนธรรมประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันออกไป บางอย่างเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดทั่วไป เช่น ประเพณีการบวช ประเพณีสงกรานต์ หากบางประเพณีก็มีความเกี่ยวข้องกับโบราณสถานโดยตรง เช่น ประเพณี “สงฆ์น้ำพระธาตุ” ซึ่งเป็นงานประจำปีของวัดพระธาตุหนองสามหมื่นที่จัดขึ้นทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นต้น ซึ่งอาจนำมาใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อีกทางหนึ่ง

3) รัฐบาลควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการกับแหล่งท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศกัมพูชา และประเทศลาว เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ให้มากขึ้น ทั้งนี้ โดยอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมของพื้นที่อีสานใต้ที่มีความสัมพันธ์กันทั้งกับวัฒนธรรมขอมในประเทศกัมพูชาและวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว เป็นตัวเชื่อมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

โดยการวิจัยนี้สามารถเชื่อมโยงได้กับทั้งสองประเทศ กล่าวคือ การเชื่อมโยงกับประเทศกัมพูชาอาจกระทำได้โดยการศึกษาความสัมพันธ์จากแหล่งโบราณสถานประเภทปราสาทหรือธาตุกลุ่มที่มีเค้าสืบเนื่องมาจากปราสาทก่ออิฐของขอม ที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านศาสนาและความเชื่อรวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่อาจนำมาใช้เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้

สำหรับความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประเทศลาวยังเห็นได้ชัดเจนจากลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรมที่มีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก รวมทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกันทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันแต่อดีต สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้โดยง่าย ซึ่งการเชื่อมโยงนี้อาจทำได้โดยการสำรวจและศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องเนื่องสัมพันธ์กันกับแหล่งท่องเที่ยวในอีสานใต้ ไม่ว่าจะเป็นด้านรูปแบบทางศิลปกรรม ประวัติการก่อสร้าง การมีตำนานหรือประวัติศาสตร์ร่วมกัน ฯลฯ เพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน การพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างกัน การพัฒนาจุดผ่านแดน รวมทั้งการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

5.7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นโดยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนนหนทางที่สะดวกต่อการเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน มีระบบไฟส่องสว่างรอบบริเวณ มีระบบน้ำประปาหรือระบบน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา มีห้องสุขาให้บริการอย่างเพียงพอ มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกลักษณะ มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม มีการจัดตั้งร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้มีการส่งเสริมให้มีการจัดทำของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมืองจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการนำรายได้เข้าสู่ชุมชนในอีกทางหนึ่ง เป็นต้น

2) จังหวัดหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำโครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบ เช่น จัดทำเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม เป็นต้น

การประชาสัมพันธ์ต้องสามารถทำให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ว่ามีความเป็นมาหรือความสำคัญอย่างไร สามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยวิธีใดบ้าง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินหรือไม่ เป็นต้น ทั้งนี้ อาจอำนวยความสะดวกกับนักท่องเที่ยวโดยจัดพิมพ์เป็นภาษาต่างประเทศที่สำคัญ ๆ 4 - 5 ภาษา เช่น ไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น

3) ส่งเสริมให้มีการจัดทำ Homestay ตามชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ โดยการร่วมมือและสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

4) กรมศิลปากรและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือกันพัฒนาโบราณสถานต่าง ๆ โดยบูรณะปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพดี นำท่องเที่ยวหาความรู้และความเพลิดเพลิน รักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมโดยรอบ มีการปรับปรุง ดูแลรักษาสภาพภูมิทัศน์ให้มีความร่มรื่น และป้องกันมิให้เกิดสิ่งเรียกว่า "ทัศนอุจาด" แก่โบราณสถาน อันจะทำให้ตัวโบราณสถานด้อยคุณค่าความงามลง รวมทั้งร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นให้สามารถทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำนักท่องเที่ยวชมและให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานในท้องถิ่นนั้น ๆ

5.7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพิจารณาคัดเลือกแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างจังหวัดละ 1 แห่ง เป็นแหล่งโบราณสถานเป้าหมายในการประเมินศักยภาพ ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่สมบูรณ์ 100 เปอร์เซ็นต์ หากสามารถศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานทั้งหมดครบทุกแห่ง จะทำให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องสมบูรณ์ และสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการพัฒนาและบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) ควรมีการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวด้านอื่น ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรม ฯลฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวรองประกอบแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นและเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการท่องเที่ยวไม่ให้ซ้ำซากจำเจ

3) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาเส้นทางที่เหมาะสมสำหรับการจัดการท่องเที่ยว โดยอาจศึกษาในหลาย ๆ เส้นทาง เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจแตกต่างกัน และยังเป็นการรองรับนักท่องเที่ยวที่มีจุดเริ่มต้นของการเดินทางต่างกัน โดยเชื่อมโยงพื้นที่ศึกษาเข้ากับภาคต่างๆ ของประเทศเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนถ่ายเทนักท่องเที่ยวระหว่างกัน

4) ควรมีการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในพื้นที่อื่นของประเทศ รวมทั้งกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อการเชื่อมโยงและบูรณาการการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวระหว่างอนุภูมิภาคอีสานใต้กับพื้นที่โดยรอบสามารถเชื่อมโยงกันได้จากภาคกลาง พื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ภาคอีสานตอนบน รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศกัมพูชา และประเทศลาว

5.8 สรุป

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาที่ผ่านมาได้บ่งชี้ให้เห็นว่า มีความเป็นไปได้ที่จะจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ 6 จังหวัดภาคอีสานตอนล่างในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรมสายล้านช้าง เนื่องจากโดยตัวของแหล่งโบราณสถานเองมีศักยภาพค่อนข้างสูง หากแต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงข้อด้อยต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมศักยภาพให้มากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว กับทั้งยังมีความเป็นไปได้สูงที่จะสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของอีสานใต้เข้ากับแหล่งท่องเที่ยวในต่างประเทศโดยเฉพาะกับลาวตอนล่าง ด้วยเหตุที่พื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้มีความเกี่ยวข้องของสัมพันธ์ใกล้ชิดติดกันมาแต่อดีต ทั้งทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกันหรือมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหลายแห่งที่สามารถนำมาเชื่อมโยงถึงกันได้

บรรณานุกรม

- กิติรัตน์ สืบพันธ์. (2545). การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัด
อุบลราชธานีและแนวทางการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี : เอกสารอัด
สำเนา.
- กรมศิลปากร. (2538). **ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย เล่ม 4 จังหวัดสุรินทร์**.
กรุงเทพฯ : อาร์ทโปรเกรส.
- กรมศิลปากร. (2536). **พัฒนาการอารยธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์,
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 ก). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และ
ภูมิปัญญา จังหวัดชัยภูมิ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 ข). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และ
ภูมิปัญญา จังหวัดนครราชสีมา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 ค). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และ
ภูมิปัญญาจังหวัดบุรีรัมย์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 ง). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และ
ภูมิปัญญาจังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 จ). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และ
ภูมิปัญญา จังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 ฉ). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และ
ภูมิปัญญา จังหวัดอุบลราชธานี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2545). **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการแผนปฏิบัติการ
พัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ
อุบลราชธานี**. เสนอโดยบริษัท เทสโก้ จำกัด และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (มปป.). **คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพประเภท
วัด เล่มที่ 3 วัดในภาคอีสาน**. มปป.
- เชิดเกียรติ กุลบุตร. (2533). **สถูปแบบล้านช้างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย**
วิทยานิพนธ์ประกอบการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร : เอกสารอัดสำเนา.
- เด่นดาว ศิลปานนท์. (2540) “สถาปัตยกรรมท้องถิ่นอีสาน” **เอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรม
พื้นถิ่น**. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคฟอร์แมต (ไทยแลนด์).

- บุปผา วงษ์พันธุ์ทา. (2544). **การประเมินศักยภาพและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : เอกสารอัดสำเนา.
- บริษัท มรดกโลก จำกัด. (มปป.). **โครงการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมขอมนในพื้นที่ภาคอีสานตอนล่าง (ชัยภูมิ, นครราชสีมา, บุรีรัมย์, สุรินทร์, ศรีสะเกษ)**. มปป.
- รศิกา อังกูร, นवलลออ แสงสุข, วรชัย วิริยารมย์ และอินทรา นาคพัตร. (2547). **การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น**. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิโรฒ ศรีสุโร. (มปป.). **ธาตุอีสาน**. มปป.
- _____. (มปป.). **ส้มอีสาน**. มปป.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ และคณะ. (มปป.). **ลาวตอนล่าง**. กรุงเทพฯ : บริษัท ดรีม แคชเชอร์ กราฟฟิค จำกัด.
- สงวน รอดบุญ. (2545). **พุทธศิลป์ลาว**. กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์เดียนตุลา จำกัด.

ภาคผนวก ก.

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยว

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยคณะผู้วิจัยเลือกแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง จังหวัดละ 1 แห่ง และเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 4 กลุ่ม คือ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน นักท่องเที่ยว และบุคลากรทางการศึกษา ของแต่ละแห่ง โดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ แห่งละ 150 ฉบับ และรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง ซึ่งจะนำเสนอข้อมูลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- 1. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ
- 2. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา
- 3. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
- 4. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
- 5. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี
- 6. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดท่าเรือ จังหวัดบุรีรัมย์

ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ

1. ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถานพระธาตุหนองสามหมื่น จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้องและการไปยังแหล่งโบราณสถาน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	65	47.45
หญิง	72	52.55
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	44	32.12
ปริญญาตรี	79	57.66
สูงกว่าปริญญาตรี	14	10.22

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	30	21.90
30 – 40 ปี	44	32.12
41 – 50 ปี	45	32.85
มากกว่า 50 ปี	18	13.14
สถานภาพที่เกี่ยวข้อง		
นักวิชาการ	26	18.98
นักท่องเที่ยว	13	9.49
ผู้นำชุมชน	41	29.93
บุคลากรทางการศึกษา	57	41.61
การไปยังแหล่งโบราณสถาน		
รู้จักแต่ไม่เคยไป	4	2.92
เคยไป 1 – 2 ครั้ง	29	21.17
เคยไป 3 – 5 ครั้ง	31	22.63
เคยไปมากกว่า 5 ครั้ง	73	53.28
รวม	137	100.00

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง(ร้อยละ 52.55) วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 57.66) มีอายุ 41 – 50 ปี (ร้อยละ 32.85) เป็นบุคลากรทางการศึกษา (ร้อยละ 41.61) และเคยไปยังแหล่งโบราณสถานพระธาตุหนองสามหมื่น มากกว่า 5 ครั้ง (ร้อยละ 53.28)

2. ศักยภาพแหล่งโบราณสถานพระธาตุหนองสามหมื่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แสดงความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งโบราณสถานพระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ ในด้านต่าง ๆ ดังตารางที่ 6 - 7

ตารางที่ 6 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน พระธาตุหนองสามหมื่น จำแนกเป็นรายชื่อ

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 137)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี	3.37	1.12	ปานกลาง
2. มีเครื่องหมาย ป้ายสัญญาณจราจรบอกเส้นทาง ป้ายบอกระยะทางถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.35	1.12	ปานกลาง
3. สามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจากหลายเส้นทาง	3.06	1.05	ปานกลาง
4. สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสารประจำทาง	2.80	1.41	ปานกลาง
5. มีรถรับจ้างไม่ประจำทางให้บริการไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก	2.63	1.42	ปานกลาง
6. บริการโทรศัพท์สาธารณะชนิดหยอดเหรียญ ใช้บัตร หรือมีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่	2.72	1.38	ปานกลาง
7. ที่ทำการไปรษณีย์อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถให้บริการครอบคลุมทุกประเภท	1.90	1.10	น้อย
8. มีระบบรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวทั้งภายในแหล่งท่องเที่ยวและบริการใกล้เคียง	2.66	1.21	ปานกลาง
9. มีไฟฟ้าใช้ตลอดเวลา และไฟฟ้าสว่างรอบบริเวณ	3.58	1.03	มาก
10. มีระบบน้ำประปา หรือระบบน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา	3.47	1.01	ปานกลาง
11. มีบริการห้องสุขา ให้บริการอย่างเพียงพอ	3.34	1.09	ปานกลาง
12. มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกต้องลักษณะ	1.94	1.01	น้อย
13. มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม	2.21	1.09	น้อย
14. มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว	1.88	1.05	น้อย
15. มีศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง	1.89	0.96	น้อย
16. มีระบบการจัดเก็บ ทำลายขยะมูลฝอยที่ดี	2.85	1.03	ปานกลาง

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 137)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
17. ควบคุมเกี่ยวกับการสัมผัสและเสียง เช่น การห้าม ยวดยานขนาดใหญ่เข้าใกล้แหล่งท่องเที่ยว	2.93	1.23	ปานกลาง
18. กำหนดมาตรการในการควบคุมมลภาวะที่ส่งผลกระทบ ต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น ฝุ่นละออง อากาศเสีย และ กลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ	2.75	1.17	ปานกลาง
19. ชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีจิตสำนึก ในการป้องกันปัญหา มลภาวะและสิ่งแวดล้อม	3.31	1.04	ปานกลาง
20. ชุมชนรอบข้างมีความเป็นระเบียบ สะอาด พร้อมให้การ สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว	3.46	0.96	ปานกลาง
21. รอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีภูมิทัศน์ขนาดใหญ่ ใช้เป็นร่มเงา ทำให้ร่มรื่นและมีการตกแต่งอยู่เสมอ	4.00	1.04	มาก
22. มีการจัดพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถรองรับ นักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก	3.61	1.17	มาก
23. โบราณสถานได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ สามารถเห็นเค้าโครง หรือรูปแบบเมื่อสมัยแรกสร้าง	3.85	0.98	มาก
24. โบราณสถาน ได้รับการอนุรักษ์ให้อยู่ในสภาพดั้งเดิมมากที่สุด โดยไม่มีการดัดแปลงโครงสร้าง หรือการประดับตกแต่ง	3.81	1.02	มาก
25. หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนวางแผนซ่อมบำรุงรักษา เพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยว	3.42	1.00	ปานกลาง
26. มีระบบการจัดการ การจัดเก็บและจัดแสดงเกี่ยวกับ รายละเอียดของโบราณสถานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับ แหล่งท่องเที่ยว	3.21	1.01	ปานกลาง
27. มีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ อยู่ใกล้เคียง	2.47	1.04	ปานกลาง
28. ดำเนินการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ	2.77	1.10	ปานกลาง
29. มีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้น โดยเฉพาะ	2.09	1.11	น้อย
30. มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว	2.57	1.03	ปานกลาง
31. มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตาม ศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม	2.25	1.18	น้อย

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 137)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
32. มีรูปแบบทางศิลปะฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	3.81	1.03	มาก
33. มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต	4.22	0.84	มาก
34. มีความเกี่ยวข้องกับนิทาน หรือตำนานพื้นบ้านที่สำคัญ	4.19	0.89	มาก
35. มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น	4.20	0.93	มาก
รวม	2.82	0.68	ปานกลาง

จากตารางที่ 6 พบว่า โดยภาพรวมแล้วพระธาตุหนองสามหมื่นมีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรก คือ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต ($\bar{X} = 4.22$) และมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมหรือวันสำคัญในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.20$) ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยวมีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 1.88$) และมีศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง ($\bar{X} = 1.89$)

ตารางที่ 7 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน พระธาตุหนองสามหมื่น จำแนกเป็นรายด้าน

ด้าน	ระดับศักยภาพ (n=137)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร	2.83	0.86	ปานกลาง
2. ด้านสาธารณูปโภค	3.23	0.91	ปานกลาง
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	2.25	0.74	น้อย
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.22	0.82	ปานกลาง
5. ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว	3.39	0.73	ปานกลาง
6. ด้านการประชาสัมพันธ์	2.42	0.92	ปานกลาง
7. ด้านความสำคัญของโบราณสถาน	4.11	0.76	มาก
รวม	2.82	0.68	ปานกลาง

จากตารางที่ 7 พบว่าโดยภาพรวมแล้ว แหล่งโบราณสถานพระธาตุหนองสามหมื่น มีศักยภาพในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 2.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มี ศักยภาพในระดับปานกลาง โดยมีด้านความสำคัญของโบราณสถานที่มีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) ส่วนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีศักยภาพในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.25$)

ศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา

1. ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัดศรีสุภณ จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	61	72.62
หญิง	23	27.38
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	28	33.33
ปริญญาตรี	38	45.24
สูงกว่าปริญญาตรี	18	21.43
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	5	5.95
30 – 40 ปี	17	20.24
41 – 50 ปี	33	39.29
มากกว่า 50 ปี	29	34.52
สถานภาพที่เกี่ยวข้อง		
นักวิชาการ	16	19.05
นักท่องเที่ยว	18	21.43
ผู้นำชุมชน	21	25.00
บุคลากรทางการศึกษา	29	34.52
การไปยังแหล่งโบราณสถาน		
รู้จักแต่ไม่เคยไป	4	4.76
เคยไป 1 – 2 ครั้ง	46	54.76
เคยไป 3 – 5 ครั้ง	10	11.90
เคยไปมากกว่า 5 ครั้ง	24	28.57
รวม	84	100.00

จากตารางที่ 8 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 72.62) วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 45.24) มีอายุ 41 - 50 (ร้อยละ 39.29) เป็นบุคลากร

ทางการศึกษา (ร้อยละ 34.52) และเคยไปยังแหล่งโบราณสถานสิมวัดศรีสุภณ 1 – 2 ครั้ง (ร้อยละ 54.76)

2. ศักยภาพแหล่งโบราณสถานสิมวัดศรีสุภณ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แสดงความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งโบราณสถานสิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา ในด้านต่าง ๆ ดังตารางที่ 9 - 10

ตารางที่ 9 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดศรีสุภณ จำแนกเป็นรายชื่อ

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 84)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี	4.08	0.98	มาก
2. มีเครื่องหมาย ป้ายสัญญาณจราจรบอกเส้นทาง ป้ายบอกระยะทางถึงแหล่งท่องเที่ยว	2.39	1.22	น้อย
3. สามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจาก หลายเส้นทาง	3.98	0.97	มาก
4. สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสาร ประจำทาง	3.49	1.14	ปานกลาง
5. มีรถรับจ้างไม่ประจำทางให้บริการไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยสะดวก	3.17	1.17	ปานกลาง
6. บริการโทรศัพท์สาธารณะชนิดหยอดเหรียญ ใช้บัตร หรือ มีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่	2.86	1.47	ปานกลาง
7. ที่ทำการไปรษณีย์อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถ ให้บริการครอบคลุมทุกประเภท	2.55	1.31	ปานกลาง
8. มีระบบรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวทั้งภายใน แหล่งท่องเที่ยวและบริการใกล้เคียง	3.00	1.26	ปานกลาง
9. มีไฟฟ้าใช้ตลอดเวลา และไฟฟ้าสว่างรอบบริเวณ	3.88	1.09	มาก
10. มีระบบน้ำประปา หรือระบบน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา	3.93	1.03	มาก
11. มีบริการห้องสุขา ให้บริการอย่างเพียงพอ	3.48	1.23	ปานกลาง
12. มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกต้องลักษณะ	2.18	1.09	น้อย
13. มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและ สิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม	1.85	1.15	น้อย
14. มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับ บริการนักท่องเที่ยว	1.74	1.10	น้อย

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n =84)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
15. มีศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง	1.88	1.09	น้อย
16. มีระบบการจัดเก็บ ทำลายขยะมูลฝอยที่ดี	2.70	1.07	ปานกลาง
17. ควบคุมเกี่ยวกับการสัมผัสเชื้อและเสียง เช่น การห้าม ยวดยานขนาดใหญ่เข้าใกล้แหล่งท่องเที่ยว	2.51	1.31	ปานกลาง
18. กำหนดมาตรการในการควบคุมมลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น ฝุ่นละออง อากาศเสีย และกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ	2.40	1.12	น้อย
19. ชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีจิตสำนึก ในการป้องกันปัญหา มลภาวะและสิ่งแวดล้อม	3.06	1.22	ปานกลาง
20. ชุมชนรอบข้างมีความเป็นระเบียบ สะอาด พร้อมให้การ สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว	3.20	0.98	ปานกลาง
21. รอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีภูมิทัศน์ขนาดใหญ่ ใช้เป็นร่มเงา ทำให้ร่มรื่นและมีการตกแต่งอยู่เสมอ	3.42	1.24	ปานกลาง
22. มีการจัดพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถรองรับ นักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก	2.74	1.11	ปานกลาง
23. โบราณสถานได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ สามารถเห็น เค้าโครงหรือรูปแบบเมื่อสมัยแรกสร้าง	3.06	1.02	ปานกลาง
24. โบราณสถาน ได้รับการอนุรักษ์ ให้อยู่ในสภาพดั้งเดิมมากที่สุด โดยไม่มีการดัดแปลงโครงสร้าง หรือการประดับตกแต่ง	3.40	0.93	ปานกลาง
25. หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนวางแผนซ่อมบำรุงรักษา เพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยว	2.70	0.93	ปานกลาง
26. มีระบบการจัดหา การจัดเก็บและจัดแสดงเกี่ยวกับ รายละเอียดของโบราณสถานที่เหมาะสมและสอดคล้อง กับแหล่งท่องเที่ยว	2.39	1.14	น้อย
27. มีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ อยู่ใกล้เคียง	2.57	1.16	ปานกลาง
28. ดำเนินการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ	2.11	1.12	น้อย
29. มีเว็บไซต์ เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้น โดยเฉพาะ	1.79	1.11	น้อย
30. มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว	1.74	1.04	น้อย

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n =84)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
31. มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม	1.75	1.06	น้อย
32. มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	3.20	1.35	ปานกลาง
33. มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต	3.33	1.19	ปานกลาง
34. มีความเกี่ยวพันกับนิทาน หรือตำนานพื้นบ้านที่สำคัญ	2.86	1.28	ปานกลาง
35. มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น	3.44	1.34	ปานกลาง
รวม	2.82	0.68	ปานกลาง

จากตารางที่ 9 พบว่า โดยภาพรวมแล้วสมิวัดศรีสุภณมีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี ($\bar{X} = 4.08$) และ สามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจากหลายเส้นทาง ($\bar{X} = 3.98$) ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ($X=1.74$) และมีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 1.74$)

ตารางที่ 10 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดศรีสุภณ จำแนกเป็นรายด้าน

ด้าน	ระดับศักยภาพ (n =84)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร	3.22	0.77	ปานกลาง
2. ด้านสาธารณูปโภค	3.60	0.85	มาก
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	2.22	0.90	น้อย
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	2.88	0.94	ปานกลาง
5. ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว	2.81	0.88	ปานกลาง
6. ด้านการประชาสัมพันธ์	1.85	1.00	น้อย
7. ด้านความสำคัญของโบราณสถาน	3.21	1.21	ปานกลาง
รวม	2.82	0.68	ปานกลาง

จากตารางที่ 10 พบว่าโดยภาพรวมแล้ว แหล่งโบราณสถานสิมวัดศรีสุภณ มีศักยภาพในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 2.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่ มีศักยภาพในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านสาธารณูปโภค ที่มีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$) และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกกับด้านการประชาสัมพันธ์ มีศักยภาพในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.22$ กับ 1.85 ตามลำดับ)

ศักยภาพแหล่งโบราณสถานสิมวัดท่าเรียบ จังหวัดบุรีรัมย์

1. ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน
สิมวัดท่าเรียบ จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง
และการไปยังแหล่งโบราณสถาน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	45	52.33
หญิง	41	47.67
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	26	30.23
ปริญญาตรี	45	52.33
สูงกว่าปริญญาตรี	15	17.44
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	10	11.63
30 – 40 ปี	33	38.37
41 – 50 ปี	26	30.23
มากกว่า 50 ปี	17	19.77
สถานภาพที่เกี่ยวข้อง		
นักวิชาการ	15	17.44
นักท่องเที่ยว	19	22.09
ผู้นำชุมชน	22	25.58
บุคลากรทางการศึกษา	30	34.88
การไปยังแหล่งโบราณสถาน		
รู้จักแต่ไม่เคยไป	16	18.60
เคยไป 1 – 2 ครั้ง	16	18.60
เคยไป 3 – 5 ครั้ง	15	17.44
เคยไปมากกว่า 5 ครั้ง	39	45.35
รวม	86	100.00

จากตารางที่ 11 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 52.33) วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 52.33) มีอายุต่ำกว่า 30 - 40 ปี (ร้อยละ 38.37)

เป็นบุคลากรทางการศึกษา (ร้อยละ 34.88) และเคยไปยังแหล่งโบราณสถานสิมวัดท่าเรือมากกว่า 5 ครั้ง (ร้อยละ 45.35)

2. ศักยภาพแหล่งโบราณสถานสิมวัดท่าเรือ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แสดงความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งโบราณสถานสิมวัดท่าเรือ จังหวัดบุรีรัมย์ ในด้านต่าง ๆ ดังตารางที่ 12 – 13

ตารางที่ 12 ศักยภาพแหล่งโบราณสถานสิมวัดท่าเรือ จำแนกเป็นรายชื่อ

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 86)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี	3.23	1.19	ปานกลาง
2. มีเครื่องหมาย ป้ายสัญญาณจราจรบอกเส้นทาง ป้ายบอกระยะทางถึงแหล่งท่องเที่ยว	2.79	1.52	ปานกลาง
3. สามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจาก หลายเส้นทาง	3.40	1.19	ปานกลาง
4. สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสาร ประจำทาง	2.21	1.21	น้อย
5. มีรถรับจ้างไม่ประจำทางให้บริการไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยสะดวก	2.73	1.21	ปานกลาง
6. บริการโทรศัพท์สาธารณะชนิดหยอดเหรียญ ใช้บัตร หรือ มีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่	2.93	1.37	ปานกลาง
7. ที่ทำการไปรษณีย์อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถ ให้บริการครอบคลุมทุกประเภท	2.16	1.08	น้อย
8. มีระบบรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวทั้งภายใน แหล่งท่องเที่ยวและบริการใกล้เคียง	2.42	1.18	น้อย
9. มีไฟฟ้าใช้ตลอดเวลา และไฟฟ้าสว่างรอบบริเวณ	3.37	1.14	ปานกลาง
10. มีระบบน้ำประปา หรือระบบน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา	3.41	1.16	ปานกลาง
11. มีบริการห้องสุขา ให้บริการอย่างเพียงพอ	3.38	1.16	ปานกลาง
12. มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกสุขลักษณะ	2.14	1.04	น้อย
13. มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและ สิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม	1.97	1.12	น้อย

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n =86)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
14. มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว	1.99	1.23	น้อย
15. มีศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง	1.95	1.17	น้อย
16. มีระบบการจัดเก็บ ทำลายขยะมูลฝอยที่ดี	2.62	1.13	ปานกลาง
17. ควบคุมเกี่ยวกับการสันตะเทียนและเสียง เช่น การห้ามยวดยานขนาดใหญ่เข้าใกล้แหล่งท่องเที่ยว	2.36	1.19	น้อย
18. กำหนดมาตรการในการควบคุมมลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น ฝุ่นละออง อากาศเสีย และกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ	2.40	1.18	น้อย
19. ชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีจิตสำนึก ในการป้องกันปัญหามลภาวะและสิ่งแวดล้อม	3.08	0.92	ปานกลาง
20. ชุมชนรอบข้างมีความเป็นระเบียบ สะอาด พร้อมให้การสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว	2.85	1.10	ปานกลาง
21. รอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีภูมิทัศน์ขนาดใหญ่ใช้เป็นร่มเงา ทำให้ร่มรื่นและมีการตกแต่งอยู่เสมอ	3.16	1.02	ปานกลาง
22. มีการจัดพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก	2.85	1.11	ปานกลาง
23. โบราณสถานได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ สามารถเห็นเค้าโครง หรือรูปแบบเมื่อสมัยแรกสร้าง	3.35	1.04	ปานกลาง
24. โบราณสถาน ได้รับการอนุรักษ์ ให้อยู่ในสภาพดั้งเดิมมากที่สุด โดยไม่มีการดัดแปลงโครงสร้าง หรือการประดับตกแต่ง	3.37	1.14	ปานกลาง
25. หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนวางแผนซ่อมบำรุงรักษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	2.53	1.20	ปานกลาง
26. มีระบบการจัดหา การจัดเก็บและจัดแสดงเกี่ยวกับรายละเอียดของโบราณสถานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว	2.24	1.20	น้อย
27. มีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ อยู่ใกล้เคียง	2.26	1.19	น้อย
28. ดำเนินการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ	2.07	1.24	น้อย

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 86)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
29. มีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้น โดยเฉพาะ	1.97	1.31	น้อย
30. มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว	1.98	1.26	น้อย
31. มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการ ตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม	1.88	1.23	น้อย
32. มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็น เอกลักษณ์ของท้องถิ่น	3.67	1.17	มาก
33. มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต	3.26	1.28	ปานกลาง
34. มีความเกี่ยวข้องกับนิทาน หรือตำนานพื้นบ้านที่สำคัญ	3.30	1.31	ปานกลาง
35. มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น	3.50	1.26	มาก
รวม	2.71	0.74	ปานกลาง

จากตารางที่ 12 พบว่า โดยภาพรวมแล้วลิมวัดท่าเรือมีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.67$) และมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.50$) ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม ($\bar{X} = 1.88$) และ มีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ กับ มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 1.97$)

ตารางที่ 13 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดท่าเรียบ จำแนกเป็นรายด้าน

ด้าน	ระดับศักยภาพ (n =86)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร	2.78	1.00	ปานกลาง
2. ด้านสาธารณูปโภค	3.07	0.90	ปานกลาง
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	2.29	0.92	น้อย
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	2.74	0.88	ปานกลาง
5. ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว	2.77	0.87	ปานกลาง
6. ด้านการประชาสัมพันธ์	1.97	1.23	น้อย
7. ด้านความสำคัญของโบราณสถาน	3.43	1.08	ปานกลาง
รวม	2.71	0.74	ปานกลาง

จากตารางที่ 13 พบว่าโดยภาพรวมแล้ว แหล่งโบราณสถานสิมวัดท่าเรียบ มีศักยภาพในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีศักยภาพในระดับปานกลาง ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก กับ ด้านการประชาสัมพันธ์ มีศักยภาพในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.29$ และ 1.97 ตามลำดับ)

ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

คณะผู้วิจัยส่งแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 150 ชุด ได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 113 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 75.33 โดยมีข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศีขรภูมิ เป็นการวิเคราะห์จำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน ดังรายละเอียดในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศีขรภูมิ จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	45	39.82
หญิง	68	60.18
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	30	26.55
ปริญญาตรี	66	58.41
สูงกว่าปริญญาตรี	17	15.04
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	40	35.40
30 – 40 ปี	23	20.35
41 – 50 ปี	33	29.20
มากกว่า 50 ปี	17	15.04
รู้จักแต่ไม่เคยไป	5	4.42
เคยไป 1 – 2 ครั้ง	46	40.71
สถานภาพที่เกี่ยวข้อง		
นักวิชาการ	31	27.43
นักท่องเที่ยว	22	19.47
ผู้นำชุมชน	23	20.35
บุคลากรทางการศึกษา	37	32.74

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
การไปยังแหล่งโบราณสถาน		
รู้จักแต่ไม่เคยไป	5	4.42
เคยไป 1 – 2 ครั้ง	46	40.71
เคยไป 3 – 5 ครั้ง	14	12.39
เคยไปมากกว่า 5 ครั้ง	48	42.48
รวม	113	100.00

จากตารางที่ 14 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 60.18) วุฒิมัธยมศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 58.41) มีอายุต่ำกว่า 30 ปี (ร้อยละ 35.40) เป็นบุคลากรทางการศึกษา (ร้อยละ 32.74) และเคยไปยังแหล่งโบราณสถานปราสาทศีขรภูมิ มากกว่า 5 ครั้ง (ร้อยละ 42.48)

2. ศักยภาพแหล่งโบราณสถานปราสาทศีขรภูมิ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแสดงความความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งโบราณสถานปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ในด้านต่าง ๆ ดังตารางที่ 15 – 16

ตารางที่ 15 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศีขรภูมิ จำแนกเป็นรายชื่อ

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 113)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี	3.92	0.85	มาก
2. มีเครื่องหมาย ป้ายสัญญาณจราจรบอกเส้นทาง ป้ายบอกระยะทางถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.73	0.77	มาก
3. สามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจาก หลายเส้นทาง	3.90	0.82	มาก
4. สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสาร ประจำทาง	3.52	1.05	มาก
5. มีรถรับจ้างไม่ประจำทางให้บริการไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยสะดวก	3.26	1.05	ปานกลาง

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 113)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
6. บริการโทรศัพท์สาธารณะชนิดหยอดเหรียญ ใ้บัตร หรือ มีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่	3.47	1.07	ปานกลาง
7. ที่ทำการไปรษณีย์อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถให้บริการครอบคลุมทุกประเภท	3.04	1.04	ปานกลาง
8. มีระบบรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งภายในแหล่งท่องเที่ยวและบริการใกล้เคียง	3.26	1.01	ปานกลาง
9. มีไฟฟ้าใช้ตลอดเวลา และไฟฟ้าสว่างรอบบริเวณ	3.58	0.98	มาก
10. มีระบบน้ำประปา หรือระบบน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา	3.45	0.89	ปานกลาง
11. มีบริการห้องสุขา ให้บริการอย่างเพียงพอ	3.34	0.98	มาก
12. มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกสุขลักษณะ	2.95	1.01	มาก
13. มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและ สิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม	2.64	1.02	มาก
14. มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับ บริการนักท่องเที่ยว	3.07	1.05	ปานกลาง
15. มีศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง	2.96	1.02	ปานกลาง
16. มีระบบการจัดเก็บ ทำลายขยะมูลฝอยที่ดี	3.42	0.93	ปานกลาง
17. ควบคุมเกี่ยวกับการสันตะเทียนและเสียง เช่น การห้าม ยวดยานขนาดใหญ่เข้าใกล้แหล่งท่องเที่ยว	3.22	1.11	ปานกลาง
18. กำหนดมาตรการในการควบคุมมลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น ฝุ่นละออง อากาศเสีย และกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ	3.32	0.98	มาก
19. ชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีจิตสำนึก ในการป้องกันปัญหามลภาวะและสิ่งแวดล้อม	3.65	0.95	ปานกลาง
20. ชุมชนรอบข้างมีความเป็นระเบียบ สะอาด พร้อมให้การสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว	3.74	0.93	ปานกลาง
21. รอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีภูมิทัศน์ขนาดใหญ่ ใช้เป็นร่มเงา ทำให้ร่มรื่นและมีการตกแต่งอยู่เสมอ	3.83	0.81	ปานกลาง
22. มีการจัดพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถรองรับ นักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก	3.73	0.85	ปานกลาง

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 113)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
23. โบราณสถานได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ สามารถเห็นเค้าโครงหรือรูปแบบเมื่อสมัยแรกสร้าง	3.93	0.87	มาก
24. โบราณสถาน ได้รับการอนุรักษ์ ให้อยู่ในสภาพดั้งเดิมมากที่สุด โดยไม่มีการดัดแปลงโครงสร้าง หรือการประดับตกแต่ง	3.96	0.81	มาก
25. หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนวางแผนซ่อมบำรุงรักษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	3.80	0.98	มาก
26. มีระบบการจัดการ การจัดเก็บและจัดแสดงเกี่ยวกับรายละเอียดของโบราณสถานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว	3.58	1.05	มาก
27. มีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ อยู่ใกล้เคียง	3.12	0.92	ปานกลาง
28. ดำเนินการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ	3.60	0.94	มาก
29. มีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้น โดยเฉพาะ	3.45	1.09	ปานกลาง
30. มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว	3.46	1.00	ปานกลาง
31. มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการ ตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม	3.39	1.01	ปานกลาง
32. มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	4.02	0.89	มาก
33. มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต	4.25	0.84	มาก
34. มีความเกี่ยวข้องกับนิทาน หรือตำนานพื้นบ้านที่สำคัญ	3.87	0.87	มาก
35. มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น	4.23	0.82	มาก
รวม	3.53	0.61	มาก

จากตารางที่ 15 พบว่า โดยภาพรวมแล้วปราสาทศีขรภูมิมีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรก คือ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต ($\bar{X} = 4.25$) และมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.23$) ส่วนข้อที่มี

ศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 2.64$) และ มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกต้องลักษณะ ($\bar{X} = 2.95$)

ตารางที่ 16 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศีขรภูมิ จำแนกเป็นรายด้าน

ด้าน	ระดับศักยภาพ (n = 113)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร	3.55	0.67	มาก
2. ด้านสาธารณูปโภค	3.43	0.86	ปานกลาง
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	2.99	0.85	ปานกลาง
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.53	0.76	มาก
5. ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว	3.68	0.66	มาก
6. ด้านการประชาสัมพันธ์	3.48	0.92	ปานกลาง
7. ด้านความสำคัญของโบราณสถาน	4.10	0.70	มาก
รวม	3.53	0.61	มาก

จากตารางที่ 16 พบว่าโดยภาพรวมแล้ว แหล่งโบราณสถานปราสาทศีขรภูมิ มีศักยภาพในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีศักยภาพในระดับปานกลาง มี 3 ด้าน ที่เหลือมีศักยภาพในระดับมาก โดยด้านความสำคัญของโบราณสถาน มีศักยภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.10$) และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีศักยภาพน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.99$)

ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

คณะผู้วิจัยส่งแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 150 ชุด ได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 87 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 58.00 โดยมีข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท เป็นการวิเคราะห์จำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน ดังรายละเอียดในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	46	52.87
หญิง	41	47.13
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	33	37.93
ปริญญาตรี	42	48.28
สูงกว่าปริญญาตรี	12	13.79
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	32	36.78
30 – 40 ปี	26	29.89
41 – 50 ปี	23	26.44
มากกว่า 50 ปี	6	6.90
สถานภาพที่เกี่ยวข้อง		
นักวิชาการ	21	24.14
นักท่องเที่ยว	19	21.84
ผู้นำชุมชน	20	22.99
บุคลากรทางการศึกษา	27	31.03

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
การไปยังแหล่งโบราณสถาน		
รู้จักแต่ไม่เคยไป	2	2.30
เคยไป 1 – 2 ครั้ง	22	25.29
เคยไป 3 – 5 ครั้ง	15	17.24
เคยไปมากกว่า 5 ครั้ง	48	55.17
รวม	87	100

จากตารางที่ 17 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 52.87) วุฒิมัธยมศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 48.28) มีอายุต่ำกว่า 30 ปี (ร้อยละ 36.78) เป็นบุคลากรทางการศึกษา (ร้อยละ 31.03) และเคยไปยังแหล่งโบราณสถานปราสาทบ้านปราสาทมากกว่า 5 ครั้ง (ร้อยละ 55.17)

2. ศักยภาพแหล่งโบราณสถานปราสาทบ้านปราสาท เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แสดงความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งโบราณสถานปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านต่าง ๆ ดังตารางที่ 18 - 19

ตารางที่ 18 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จำแนกเป็นรายชื่อ

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 87)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี	3.71	0.83	มาก
2. มีเครื่องหมาย ป้ายสัญญาณจราจรบอกเส้นทาง ป้ายบอกระยะทางถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.09	1.00	ปานกลาง
3. สามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจาก หลายเส้นทาง	3.56	0.96	มาก
4. สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสาร ประจำทาง	2.21	1.18	น้อย

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 87)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
5. มีรถรับจ้างไม่ประจำทางให้บริการไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก	2.46	1.26	น้อย
6. บริการโทรศัพท์สาธารณะชนิดหยอดเหรียญ ใช้บัตรหรือมีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่	2.64	1.07	ปานกลาง
7. ที่ทำการไปรษณีย์อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถให้บริการครอบคลุมทุกประเภท	1.84	0.99	น้อย
8. มีระบบรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวทั้งภายในแหล่งท่องเที่ยวและบริการใกล้เคียง	2.24	1.01	น้อย
9. มีไฟฟ้าใช้ตลอดเวลา และไฟฟ้าสว่างรอบบริเวณ	3.08	1.06	ปานกลาง
10. มีระบบน้ำประปา หรือระบบน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา	2.93	1.02	ปานกลาง
11. มีบริการห้องสุขา ให้บริการอย่างเพียงพอ	3.18	1.07	ปานกลาง
12. มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกต้องลักษณะ	1.95	0.94	น้อย
13. มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม	1.87	1.04	น้อย
14. มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว	1.76	1.12	น้อย
15. มีศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง	2.03	1.08	น้อย
16. มีระบบการจัดเก็บ ทำลายขยะมูลฝอยที่ดี	2.74	1.05	ปานกลาง
17. ควบคุมเกี่ยวกับการสิ้นเปลืองและเสียง เช่น การห้ามยวดยานขนาดใหญ่เข้าใกล้แหล่งท่องเที่ยว	2.67	1.17	ปานกลาง
18. กำหนดมาตรการในการควบคุมมลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น ฝุ่นละออง อากาศเสีย และกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ	2.60	1.18	ปานกลาง
19. ชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีจิตสำนึก ในการป้องกันปัญหามลภาวะและสิ่งแวดล้อม	3.41	0.93	ปานกลาง
20. ชุมชนรอบข้างมีความเป็นระเบียบ สะอาด พร้อมให้การสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว	3.17	0.90	ปานกลาง
21. รอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีภูมิทัศน์ขนาดใหญ่ใช้เป็นร่มเงา ทำให้ร่มรื่นและมีการตกแต่งอยู่เสมอ	3.71	0.83	มาก

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 87)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
22. มีการจัดพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก	3.00	0.95	ปานกลาง
23. โบราณสถานได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ สามารถเห็นเค้าโครงหรือรูปแบบเมื่อสมัยแรกสร้าง	3.26	1.09	ปานกลาง
24. โบราณสถาน ได้รับการอนุรักษ์ ให้อยู่ในสภาพดั้งเดิมมากที่สุด โดยไม่มีการดัดแปลงโครงสร้าง หรือการประดับตกแต่ง	3.63	0.95	มาก
25. หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนวางแผนซ่อมบำรุงรักษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	3.01	1.06	ปานกลาง
26. มีระบบการจัดการ การจัดเก็บและจัดแสดงเกี่ยวกับรายละเอียดของโบราณสถานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว	2.75	0.94	ปานกลาง
27. มีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ อยู่ใกล้เคียง	2.67	1.15	ปานกลาง
28. ดำเนินการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ	2.45	0.97	น้อย
29. มีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ	1.93	1.02	น้อย
30. มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว	2.20	0.91	น้อย
31. มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม	2.13	1.01	น้อย
32. มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	3.36	1.03	ปานกลาง
33. มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต	3.82	0.93	มาก
34. มีความเกี่ยวข้องกับนิทาน หรือตำนานพื้นบ้านที่สำคัญ	3.37	1.00	ปานกลาง
35. มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น	4.05	0.79	มาก
รวม	2.81	0.58	ปานกลาง

จากตารางที่ 18 พบว่า โดยภาพรวมแล้วปราสาทบ้านปราสาทมีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.81$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรก คือ มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมหรือวันสำคัญในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.05$) และรอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีหมู่บ้านขนาดใหญ่ ใช้เป็นร่วมเงา ทำให้ร่มรื่นและมีการตกแต่งอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.71$) สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี ($\bar{X} = 3.71$) ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 1.76$) และที่ทำการโปรแกรมนักท่องเที่ยวในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวสามารถ ให้บริการครอบคลุมทุกประเภท ($\bar{X} = 1.84$)

ตารางที่ 19 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จำแนกเป็นรายด้าน

ด้าน	ระดับศักยภาพ (n = 87)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร	2.79	0.64	ปานกลาง
2. ด้านสาธารณูปโภค	2.75	0.82	ปานกลาง
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	2.16	0.84	น้อย
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.05	0.79	ปานกลาง
5. ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว	3.05	0.75	ปานกลาง
6. ด้านการประชาสัมพันธ์	2.18	0.82	น้อย
7. ด้านความสำคัญของโบราณสถาน	3.65	0.73	มาก
รวม	2.81	0.58	ปานกลาง

จากตารางที่ 19 พบว่า โดยภาพรวมแล้ว แหล่งโบราณสถานปราสาทบ้านปราสาทมีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.81$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความสำคัญของโบราณสถานมีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการประชาสัมพันธ์มีศักยภาพในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.16$ และ 2.18 ตามลำดับ) ด้านที่เหลือมีศักยภาพในระดับปานกลาง

ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี

คณะผู้วิจัยส่งแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 150 ชุด ได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 89 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 59.33 โดยมีข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง เป็นการวิเคราะห์จำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน ดังรายละเอียดในตารางที่ 20

ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุ สถานภาพที่เกี่ยวข้อง และการไปยังแหล่งโบราณสถาน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	44	49.4
หญิง	45	50.6
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	19	21.3
ปริญญาตรี	57	64.0
สูงกว่าปริญญาตรี	13	14.6
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	16	18.0
30 – 40 ปี	25	28.1
41 – 50 ปี	29	32.6
มากกว่า 50 ปี	19	21.3
สถานภาพที่เกี่ยวข้อง		
นักวิชาการ	19	21.3
นักท่องเที่ยว	25	28.1
ผู้นำชุมชน	16	18.0
บุคลากรทางการศึกษา	29	32.6

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
การไปยังแหล่งโบราณสถาน		
รู้จักแต่ไม่เคยไป	11	12.4
เคยไป 1 – 2 ครั้ง	28	31.5
เคยไป 3 – 5 ครั้ง	13	14.6
เคยไปมากกว่า 5 ครั้ง	37	41.6
รวม	89	100.00

จากตารางที่ 20 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 50.6) วุฒิมัธยมศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 64.0) มีอายุต่ำกว่า 41- 50 ปี (ร้อยละ 32.6) เป็นบุคลากรทางการศึกษา (ร้อยละ 32.6) และเคยไปยังแหล่งโบราณสถานสิมวัดแจ้ง มากกว่า 5 ครั้ง (ร้อยละ 41.6)

2. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แสดงความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านต่าง ๆ ดังตารางที่ 21 - 22

ตารางที่ 21 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จำแนกเป็นรายข้อ

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 89)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี	3.94	0.91	มาก
2. มีเครื่องหมาย ป้ายสัญญาณจราจรบอกเส้นทาง ป้ายบอกระยะทางถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.00	1.20	ปานกลาง
3. สามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจาก หลายเส้นทาง	4.02	0.89	มาก
4. สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสาร ประจำทาง	4.07	1.11	มาก
5. มีรถรับจ้างไม่ประจำทางให้บริการไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยสะดวก	3.91	1.01	มาก

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 89)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
6. บริการโทรศัพท์สาธารณะชนิดหยอดเหรียญ ใช้บัตรหรือมีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่	3.57	1.25	มาก
7. ที่ทำการไปรษณีย์อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถให้บริการครอบคลุมทุกประเภท	3.21	1.36	ปานกลาง
8. มีระบบรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวทั้งภายในแหล่งท่องเที่ยวและบริการใกล้เคียง	2.94	1.07	ปานกลาง
9. มีไฟฟ้าใช้ตลอดเวลา และไฟฟ้าสว่างรอบบริเวณ	3.45	1.17	ปานกลาง
10. มีระบบน้ำประปา หรือระบบน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา	3.39	1.07	ปานกลาง
11. มีบริการห้องสุขา ให้บริการอย่างเพียงพอ	3.22	1.05	ปานกลาง
12. มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกสุขลักษณะ	3.12	1.03	ปานกลาง
13. มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม	3.36	1.17	ปานกลาง
14. มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว	2.72	1.28	ปานกลาง
15. มีศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง	3.10	1.20	ปานกลาง
16. มีระบบการจัดเก็บ ทำลายขยะมูลฝอยที่ดี	3.06	1.10	ปานกลาง
17. ควบคุมเกี่ยวกับการสันตะเทียนและเสียง เช่น การห้ามยวดยานขนาดใหญ่เข้าใกล้แหล่งท่องเที่ยว	2.78	1.20	ปานกลาง
18. กำหนดมาตรการในการควบคุมมลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น ฝุ่นละออง อากาศเสีย และกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ	2.82	1.14	ปานกลาง
19. ชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีจิตสำนึก ในการป้องกันปัญหามลภาวะและสิ่งแวดล้อม	3.06	0.99	ปานกลาง
20. ชุมชนรอบข้างมีความเป็นระเบียบ สะอาด พร้อมให้การสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว	3.47	0.89	ปานกลาง
21. รอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีภูมิทัศน์ขนาดใหญ่ ใช้เป็นร่มเงา ทำให้ร่มรื่นและมีการตกแต่งอยู่เสมอ	3.62	0.99	มาก
22. มีการจัดพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก	3.46	0.94	ปานกลาง

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ข้อ	ระดับศักยภาพ (n = 89)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
23. โบราณสถานได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ สามารถเห็นเค้าโครงหรือรูปแบบเมื่อสมัยแรกสร้าง	3.67	1.11	มาก
24. โบราณสถานได้รับการอนุรักษ์ ให้อยู่ในสภาพดั้งเดิมมากที่สุด โดยไม่มีการดัดแปลงโครงสร้างหรือการประดับตกแต่ง	3.82	0.94	มาก
25. หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนวางแผนซ่อมบำรุงรักษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	3.26	0.94	ปานกลาง
26. มีระบบการจัดหา การจัดเก็บและจัดแสดงเกี่ยวกับรายละเอียดของโบราณสถานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว	2.93	1.03	ปานกลาง
27. มีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ อยู่ใกล้เคียง	3.49	0.10	ปานกลาง
28. ดำเนินการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ	2.96	1.08	ปานกลาง
29. มีเว็บไซต์ เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ	2.57	1.12	ปานกลาง
30. มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว	3.01	1.12	ปานกลาง
31. มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม	3.04	1.20	ปานกลาง
32. มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	3.75	0.97	มาก
33. มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต	3.72	1.01	มาก
34. มีความเกี่ยวข้องกับนิทาน หรือตำนานพื้นบ้านที่สำคัญ	3.11	1.10	ปานกลาง
35. มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น	3.60	1.02	มาก
รวม	3.32	0.64	ปานกลาง

จากตารางที่ 21 พบว่า โดยภาพรวมแล้ว สิมวัดแจ้ง มีศักยภาพในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสารประจำทาง ($\bar{X} = 4.07$) และสามารถเดินทางเข้า-ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจากหลายเส้นทาง ($\bar{X} = 4.02$) ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ ($\bar{X} = 2.57$) และ มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 2.72$)

ตารางที่ 22 ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จำแนกเป็นรายด้าน

ด้าน	ระดับศักยภาพ (n = 89)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร	3.68	0.81	มาก
2. ด้านสาธารณูปโภค	3.26	0.97	ปานกลาง
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.11	0.93	ปานกลาง
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.13	0.85	ปานกลาง
5. ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว	3.44	0.74	ปานกลาง
6. ด้านการประชาสัมพันธ์	2.90	1.01	ปานกลาง
7. ด้านความสำคัญของโบราณสถาน	3.54	0.80	มาก
รวม	3.32	0.64	ปานกลาง

จากตารางที่ 22 พบว่า โดยภาพรวมแล้ว แหล่งโบราณสถานสิมวัดแจ้ง มีศักยภาพในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร และ ด้านความสำคัญของโบราณสถานมีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$ และ 3.54 ตามลำดับ) ที่เหลือมีศักยภาพในระดับปานกลาง โดยมีศักยภาพด้านการประชาสัมพันธ์ น้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.90$)

ภาคผนวก ข.

สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก
โดยบุคลากรทางการศึกษา ผู้นำชุมชน และนักวิชาการ

**สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก
โดยบุคลากรทางการศึกษา ผู้นำชุมชน และนักวิชาการ**

1. พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ

1.1 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ โดยบุคลากรทางการศึกษา

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับพระธาตุหนองสามหมื่น โดย บุคลากรทางการศึกษาเห็นว่าพระธาตุหนองสามหมื่น มีจุดเด่นในความสัมพันธ์กับประเพณี และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น มีประวัติศาสตร์ ความเป็นมาอันยาวนานซึ่งเป็นตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาเกี่ยวกับหนองสามหมื่น และตัวพระธาตุ นอกจากนี้ตัวพระธาตุหนองสามหมื่น ก็อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ และมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ใกล้ ๆ เป็นจำนวนมากสามารถเดินทางท่องเที่ยวต่อไปได้ แต่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำ เช่น ร้านอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ห้องสุขา ที่พักแรม และร้านขายของขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว

1.2 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ โดยผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนเห็นว่า พระธาตุหนองสามหมื่น เป็นแหล่งโบราณสถานที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ซึ่งเป็นตำนานพื้นบ้านซึ่งเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป และชาวบ้านให้ความเคารพสักการะ ตัวพระธาตุก็ได้รับการบูรณะเพื่อให้มีความสมบูรณ์ สวยงาม มีขอบเขตที่ชัดเจน ต้นไม้ร่มรื่น บริเวณกว้างขวาง มีระบบน้ำประปาหมู่บ้าน และมีไฟฟ้าส่องสว่างโดยตลอดแต่ยังขาดในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักแรม ร้านขายของ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งน่าจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ ที่ทำการไปรษณีย์ ตั้งอยู่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยว

1.3 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ โดยนักวิชาการ

นักวิชาการ เห็นว่า ปราสาทหนองสามหมื่น มีจุดเด่นที่ตัวพระธาตุ เพราะสภาพของตัวพระธาตุมีความสมบูรณ์ อธิบายลักษณะทางวัฒนธรรมล้านช้างได้อย่างเด่นชัด มีขอบเขตของพระธาตุที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับตำนานพื้นบ้านที่สำคัญของชาวอีสาน ทำให้ประชาชนมีความเคารพ ศรัทธา รอบบริเวณพระธาตุมีหมู่บ้านขนาดใหญ่ ใช้เป็นร่วมเงา ทำให้ร่มรื่นและมีการตกแต่งอยู่เสมอ สภาพถนนเป็นถนนลาดยาง ซึ่งมีความสะดวกพอสมควร แต่ยังขาดปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวในส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ร้านขายของ ที่ทำการไปรษณีย์ ที่พักแรม ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว น่าจะมีให้มากกว่านี้ เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านอินเทอร์เน็ต เพื่อการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ผ่านสถานที่สำคัญต่าง ๆ

2. สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา

2.1 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา โดยบุคลากรทางการศึกษา

บุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของสิมวัดศรีสุภณ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า สิมวัดศรีสุภณมีศักยภาพที่เด่นในด้าน การคมนาคม เข้า – ออก ได้สะดวกจากหลายเส้นทาง นอกจากนี้สภาพถนนที่เข้าถึง ก็มีสภาพที่เรียบ สามารถใช้งานได้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ในด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ น้ำประปา ไฟฟ้า ตลอดจนระบบรักษาความปลอดภัยก็ดี เพราะมีสถานีตำรวจชุมชน ตั้งอยู่ในบริเวณนั้น ส่วนศักยภาพที่ถือว่ายังเป็นจุดด้อย และควรปรับปรุงคือ ด้านการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากสิมดังกล่าวมีคุณค่า และความสวยงาม แต่มีคนรู้จักน้อย อยากให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง ทั้งทางอินเทอร์เน็ต และแผ่นพับต่าง ๆ

2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตใกล้เคียงกับวัดศรีสุภณ แสดงความคิดเห็นต่อศักยภาพของสิมวัดศรีสุภณ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า สิมวัดศรีสุภณ มีศักยภาพที่เด่นในด้านสภาพของการคมนาคมที่เข้า – ออก ได้หลายเส้นทาง พื้นผิวถนนใช้งานได้ตลอดทั้งปี มีไฟฟ้า น้ำประปาใช้ตลอด บริเวณแหล่งโบราณสถานมีต้นไม้ขนาดใหญ่เพื่อใช้เป็นร่มเงา และเป็นแหล่งปฏิบัติศาสนกิจของประชาชนในชุมชน แต่สิมดังกล่าวแต่เดิมมีความสวยงามมากกว่านี้ ปัจจุบันสีจางลงไปบ้างแล้ว แต่ยังคงมีความสวยงามอยู่ จึงอยากให้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้คนได้รู้จักและมาท่องเที่ยวให้มากขึ้น และทำเครื่องหมายสัญลักษณ์บอกระยะทาง จัดทำป้ายบอกชื่อวัดและสิม ตามถนนสายมิตรภาพด้วย

2.3 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา โดยนักวิชาการ

นักวิชาการ มีความเห็นว่า สิมวัดศรีสุภณ (ทองหลางน้อย) มีความสำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งภาพจิตรกรรมฝีมือช่างพื้นบ้านอีสานแท้ที่เหลืออยู่น้อยมากในจังหวัดนครราชสีมา และมีความสวยงาม แต่สภาพของแหล่งในปัจจุบันค่อนข้างทรุดโทรมขาดการดูแลรักษา และการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอาจทำได้ยาก เนื่องจากที่ตั้งของแหล่งค่อนข้างไกลจากเส้นทางหลัก และขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว

3. สิมวัดท่าเรือ จังหวัดบุรีรัมย์

3.1 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดท่าเรือ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยบุคลากรทางการศึกษา

บุคลากรทางการศึกษา ในเขตใกล้เคียงกับสิมวัดท่าเรือ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของสิมวัดท่าเรือ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่า สิม

วัดท่าเรือมีจุดเด่น ในด้านความสำคัญของลิม เนื่องจากเป็นลิมที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ประชาชนใกล้เคียงให้ความสำคัญ เป็นแหล่งประกอบศาสนกิจของชุมชน ตลอดจนรูปแบบของลิมก็เป็นเอกลักษณ์ มีความสวยงาม ชุมชนพร้อมให้การสนับสนุนในการท่องเที่ยว และบริเวณวัดก็มีต้นไม้ขนาดใหญ่ให้ความร่มรื่น แต่สิ่งที่ยังต้องปรับปรุง ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ ซึ่งแม้ว่า ลิมดังกล่าวเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีความสวยงาม และคงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม แต่มีคนจำนวนน้อยที่รู้จัก นอกจากนี้ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสุขา ที่พักแรม ร้านอาหาร หรือไปรษณีย์โทรเลข ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นแก่นักท่องเที่ยว

3.2 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ลิมวัดท่าเรือ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขชุมชน ในเขตใกล้เคียง แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของลิมวัดท่าเรือ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่า ลิมวัดท่าเรือในปัจจุบัน มีการคมนาคมที่สะดวก พื้นผิวถนนเรียบ ใช้งานได้ตลอดทั้งปี มีไฟฟ้า น้ำสะอาดใช้ นอกจากนี้ตัวลิมก็มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน ที่มีความสวยงาม ได้รับการอนุรักษ์ให้อยู่ในสภาพดั้งเดิม แต่ควรปรับปรุงในด้าน การประชาสัมพันธ์ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ เพราะที่ผ่านมา มีคนรู้จักน้อย อยากให้มีคนมาเที่ยวชมมากกว่านี้ นอกจากนี้ควรมีการสนับสนุนในด้านที่พักให้นักท่องเที่ยว จัดทำร้านอาหาร และมีร้านค้าเพื่อจำหน่ายสินค้าให้นักท่องเที่ยว

3.3 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ลิมวัดท่าเรือ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยนักวิชาการ

นักวิชาการ มีความเห็นว่าลิมวัดท่าเรือมีความสำคัญมากทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม เนื่องจากมีจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงให้เห็นถึงฝีมือช่างท้องถิ่น และสะท้อนเรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี แต่ข้อด้อยคือการคมนาคมยังแหล่งไม่ค่อยสะดวก เนื่องจากถนนหนทางค่อนข้างชำรุด และไม่มีป้ายบอกทาง รวมทั้งขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ทำให้มีคนรู้จักและเดินทางไปเที่ยวชมน้อย

4. ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

4.1 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ โดยบุคลากรทางการศึกษา

บุคลากรทางการศึกษาที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เห็นว่า ปราสาทศีขรภูมิ มีจุดเด่นในด้าน มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต ทำให้ประชาชนในชุมชนให้ความสำคัญ และมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณสถานโดยตลอด และตัวปราสาทมีความสมบูรณ์ ได้รับการอนุรักษ์ และจัดบริเวณสามารถรองรับท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก สามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยสะดวก แต่ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่างเช่น ที่พักแรม เพราะในชุมชนไม่มีโรงแรม หรือที่พัก ร้าน

อาหารที่ถูกสุขลักษณะ และศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยว

4.2 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ โดยผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชน ในบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เห็นว่า ปราสาทศิขรภูมิ ได้รับการบูรณะ และจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความร่มรื่น สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก ตัวปราสาทมีความสมบูรณ์ มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ประชาชนเห็นความสำคัญและมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณสถานโดยตลอด แต่มีจุดที่ต้องปรับปรุงเกี่ยวกับมลภาวะด้านเสียงจากยวดยานพาหนะ ร้านอาหารบริเวณใกล้เคียงที่พักแรม สำหรับนักท่องเที่ยว

4.3 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ โดยนักวิชาการ

นักวิชาการ เห็นว่า ปราสาทศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ จุดเด่นในด้านความเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีสภาพของแหล่งโบราณสถานที่สมบูรณ์ ได้รับการบูรณะ ปฏิสังขรณ์ และจัดทำเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีการจัดบริเวณ ได้รับการดูแลเป็นอย่างดี สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ถือว่าเป็นแหล่งที่มีการคมนาคมสะดวก เนื่องจากตั้งอยู่ในตัวอำเภอ แต่สิ่งที่ยังต้องปรับปรุงได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งยังขาดปัจจัยที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว เช่น ที่พักแรม ร้านค้าที่ถูกสุขลักษณะ และการควบคุมมลภาวะทางเสียง

5. ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

5.1 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัด ศรีสะเกษ โดยบุคลากรทางการศึกษา

จากการประชุมบุคลากรทางการศึกษา พบว่า ปราสาทบ้านปราสาท เป็นแหล่งโบราณสถานที่มีศักยภาพดีในด้านความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน โดยเฉพาะชุมชน โรงเรียนจะให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมในแหล่งโบราณสถานทุกครั้ง นอกจากนี้ถนนที่เข้าไปยังแหล่งโบราณสถานก็มีสภาพถนนที่เรียบ ใช้งานได้ตลอดทั้งปี แต่ศักยภาพที่อ่อน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งยังไม่มีเลย

5.2 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัด ศรีสะเกษ โดยผู้นำชุมชน

จากการประชุมผู้นำชุมชน พบว่า ปราสาทบ้านปราสาท เป็นแหล่งโบราณสถานที่มีความสำคัญในด้านความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นให้ความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น และมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต ส่วนศักยภาพที่เห็นว่ายังอยู่ในระดับที่ต่ำ คือด้าน

สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสุขา ที่พัก ร้านขายของ ร้านอาหาร ซึ่งในชุมชนยังไม่มี นอกจากนี้ในด้านการประชาสัมพันธ์ก็เห็นว่ายังไม่มี การประชาสัมพันธ์เท่าที่ควร

5.3 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัด ศรีสะเกษ โดยนักวิชาการ

จากการประชุมกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ส่วนใหญ่ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นของปราสาทบ้านปราสาท ในด้านความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน มากที่สุด โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับ ความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น และประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต รองลงมาได้แก่ ด้านสภาพของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งยังสมบูรณ์ มีสภาพบริเวณที่ร่มรื่น และมีบริเวณกว้างขวางเพียงพอในการเข้าชม ส่วนที่ยังเป็นจุดด้อยของการท่องเที่ยวปราสาทบ้านปราสาท ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสุขา ที่พัก ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร และด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งยังขาดการประชาสัมพันธ์ทั้งทางเว็บไซต์ และรูปแบบอื่นๆ

6. สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี

6.1 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง โดยบุคลากรทางการศึกษา

จากการประชุมกลุ่มบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษาใกล้เคียงกับ สิมวัดแจ้ง พบว่า บุคลากรทางการศึกษา กล่าวถึงจุดเด่นของสิมวัดแจ้ง ในด้านการคมนาคม และการเข้าถึง ซึ่งสามารถเข้าออกได้หลายเส้นทาง สามารถเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง และไม่ประจำทางได้โดยสะดวก ตลอดจนการสื่อสารในรูปของโทรศัพท์สาธารณะ สัญญาณโทรศัพท์มือถือ และไปรษณีย์ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณที่สามารถเดินทางไปใช้บริการได้โดยสะดวก นอกจากนี้ในด้านสภาพของสิมวัดแจ้ง ก็มีความสวยงาม อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์และมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ส่วนที่เป็นจุดด้อย ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ โดยเห็นว่ามีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ น้อย

6.2 การวิเคราะห์ศักยภาพวัฒนธรรมล้านช้าง สิมวัดแจ้ง โดยผู้นำชุมชน

จากการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนที่ใกล้เคียงกับแหล่งโบราณสถานสิมวัดแจ้ง ซึ่งได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้นำชุมชนในเขตใกล้เคียงกับ สิมวัดแจ้ง ซึ่งจากการประชุมกลุ่มพบว่า สิมวัดแจ้งตั้งอยู่ภายในตัวเมืองซึ่งทำให้การคมนาคม เดินทางไปมาได้จากหลายทิศทาง มีสาธารณูปโภคครบถ้วนเช่น ไปรษณีย์ โทรศัพท์ ระบบน้ำประปา ระบบไฟฟ้า ที่พัก ประกอบกับตัวสถาปัตยกรรมสิมวัดแจ้งเอง ก็มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และมีความสวยงาม จนได้รับรางวัลระดับประเทศ น่าจะมีส่วนที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม แต่สิ่งที่ยังเป็นข้อด้อยของสิมวัดแจ้ง ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ เพราะบางคนในชุมชนยังไม่ทราบเลยว่า สิมวัดแจ้งมีความสำคัญอย่างไร นอกจากนี้ในการประชาสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต หรือแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับก็น้อย นอกจากนี้การที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองก็ทำให้มีเสียงอึกทึก รบกวนไม่สงบ ส่งผลต่อมลภาวะในด้านเสียงและฝุ่นละออง และป้ายบอกระยะทางถึงตัววัด ยังมีน้อยอยู่

6.3 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง สิมวัดแจ้ง โดยนักวิชาการ

จากการประชุมกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งทำงานหรือมีบทบาทต่อสมิวัดแจ้ง พบว่า นักวิชาการเห็นว่า จุดเด่นของสมิวัดแจ้งคือด้านสภาพและความสำคัญของโบราณสถาน เนื่องจากเป็นแหล่งโบราณสถานที่อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ มีความสวยงามอยู่ในตัว มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและตั้งอยู่ในเขตเมือง ทำให้มีการคมนาคมสะดวก ตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งอำนวยความสะดวกหลายประการ เช่น ไปรษณีย์ โทรศัพท์ น้ำประปา ไฟฟ้า แต่ยังขาดการจัดระบบในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น การจัดที่พัก การจัดห้องสุขา ร้านอาหาร หรือร้านค้าของที่ระลึก ตลอดจนบริเวณดังกล่าวมีรั้วพังกว้าง ทำให้เกิดเสียงดังรบกวน นอกจากนี้ในด้านการประชาสัมพันธ์ ยังถือว่าการประชาสัมพันธ์แหล่งโบราณสถานดังกล่าวน้อยมาก

ภาคผนวก ค.

ภาพประกอบแหล่งโบราณสถาน
จากการดำเนินการวิจัยภาคสนาม

ภาพที่ 2 วัดพระธาตุหนองสามหมื่น อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

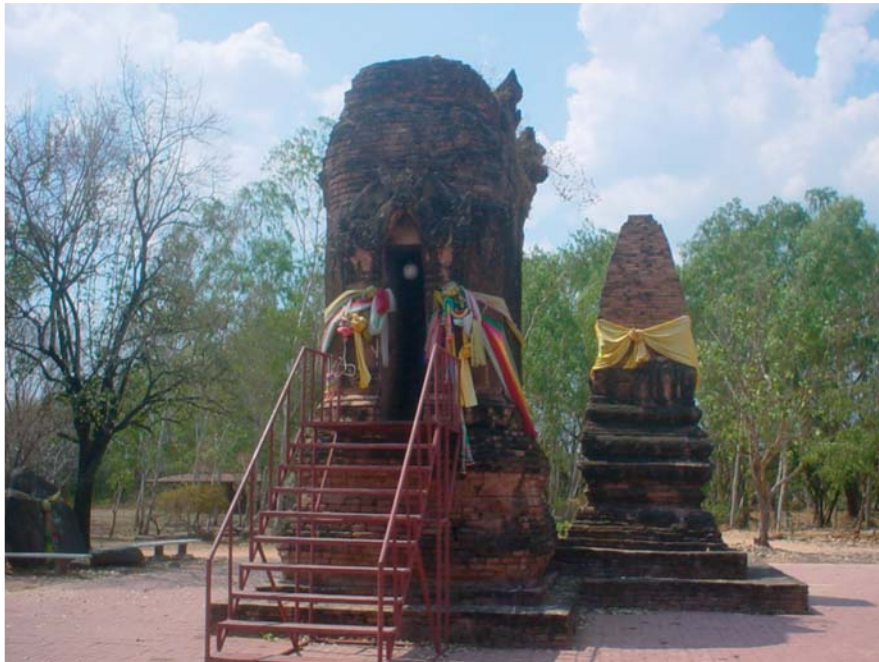
ภาพที่ 3 นรกรรมิวัดพระธาตุหนองสามหมื่น

ภาพที่ 4 ธาตุพีพวย (ธาตุโนนกกอก) อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ภาพที่ 5 พระธาตุพีพวย (ธาตุโนนกกอก)

ภาพที่ 6 ธาตุकुุดจอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ภาพที่ 7 พระพุทธรูปด้านในธาตุกุุดจอก

ภาพที่ 8 สิมวัดศรีสุทนต์ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 9 จิตรกรรมภายนอกสิมวัดศรีสุทนต์

ภาพที่ 10 สิมวัดบ้านชิน อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 11 สิมวัดบ้านชิน

ภาพที่ 12 สิมวัดท่าเรียบ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 13 จิตรกรรมฝาผนังภายนอกสิมวัดท่าเรียบ

ภาพที่ 14 สิมวัดบรมคงคา อำเภอหนองโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 15 ภาพปูนดำแล้วเขียนสียักษ์วัดบรมคงคา

ภาพที่ 16 ปราสาทศีขรภูมิ อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 17 ทับหลังปราสาทศีขรภูมิ

ภาพที่ 18 ปราสาทเมืองที อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 19 ปราสาทเมืองที อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 20 ภายในปราสาทแก้ว กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 21 สภาพภายนอกปราสาทแก้ว

ภาพที่ 22 ธาตุบ้านเมืองจันทร์ กิ่งอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 23 ธาตุบ้านเมืองจันทร์

ภาพที่ 24 ปราสาทบ้านปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 25 บริเวณรอบปราสาทบ้านปราสาท

ภาพที่ 26 ด้านหลังสิมวัดโนนผึ้ง อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 27 ด้านหน้าสิมวัดโนนผึ้ง

ภาพที่ 28 สิมวัดบ้านลุ่มพุก อำเภออุทุมพร จัหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 29 ด้านข้างสิมวัดบ้านลุ่มพุก

ภาพที่ 30 ด้านหน้าสิมวัดบ้านดําแย อำเภอมะนัง จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพที่ 31 ด้านข้างสิมวัดบ้านดําแย

ภาพที่ 32 ด้านหน้าสิมวัดแจ้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพที่ 33 สภาพรอบบริเวณสิมวัดแจ้ง

ภาพที่ 34 หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพที่ 35 ภายในหอไตรวัดทุ่งศรีเมือง

ภาพที่ 36 หอไตรวัดบูรพาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพที่ 37 ด้านข้างหอไตรวัดบูรพาราม

ภาพที่ 38 จิตรกรรมฝาผนังภายในสิมวัดบ้านนาควาย อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี

ภาคผนวก ง.

ตัวอย่างแบบสอบถาม

แบบสอบถาม

เรื่อง

ศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

.....
ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

1. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานล้านช้างในเขตอีสานใต้ ตามการรับรู้ของนักวิชาการ นักท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ สำหรับคำตอบในแต่ละข้อของแบบสอบถามไม่มีข้อถูกหรือผิด กรุณาตอบตามความเป็นจริง โดยคำตอบในแต่ละข้อจะถือเป็นความลับ คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ที่จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานล้านช้าง ในเขตอีสานใต้ ต่อไป

2. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของแหล่งโบราณสถาน ล้านช้างในเขตอีสานใต้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร ด้านสาธารณูปโภค ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านความสำคัญของโบราณสถาน

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย / ลงใน ☐ และเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. วุฒิการศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี
3. อายุ ☐ ต่ำกว่า 30 ปี ☐ 30 – 40 ปี
☐ 41 -50 ปี ☐ มากกว่า 50 ปี
4. สถานภาพที่เกี่ยวข้อง ☐ นักวิชาการ ☐ นักท่องเที่ยว
☐ ผู้นำชุมชน ☐ บุคลากรทางการศึกษา
5. การไปยังแหล่งโบราณสถาน ☐ รู้จัก แต่ไม่เคยไป ☐ เคยไป 1 – 2 ครั้ง
☐ เคยไป 3 - 5 ครั้ง ☐ เคยไปมากกว่า 5 ครั้ง

ตอนที่ 2 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานล้านช้างในเขตอีสานใต้

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย / ลงในช่อง “ระดับศักยภาพ” โดย

- 5 หมายถึง โบราณสถานแห่งนั้นมีศักยภาพตามที่กำหนดในระดับ **มากที่สุด**
- 4 หมายถึง โบราณสถานแห่งนั้นมีศักยภาพตามที่กำหนดในระดับ **มาก**
- 3 หมายถึง โบราณสถานแห่งนั้นมีศักยภาพตามที่กำหนดในระดับ **ปานกลาง**
- 2 หมายถึง โบราณสถานแห่งนั้นมีศักยภาพตามที่กำหนดในระดับ **น้อย**
- 1 หมายถึง โบราณสถานแห่งนั้นมีศักยภาพตามที่กำหนดในระดับ **น้อยที่สุด**

รายการ	5	4	3	2	1
ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร					
1. สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี					
2. มีเครื่องหมาย ป้ายสัญญาณจราจรบอกเส้นทาง ป้ายบอกระยะทางถึงแหล่งท่องเที่ยว					
3. สามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจากหลายเส้นทาง					

รายการ	5	4	3	2	1
<u>ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร (ต่อ)</u>					
4. สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสารประจำทาง					
5. มีรถรับจ้างไม่ประจำทางให้บริการไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก					
6. บริการโทรศัพท์สาธารณะชนิดหยอดเหรียญ ใช้บัตรหรือมีสัญญาณ โทรศัพท์เคลื่อนที่					
7. ที่ทำการไปรษณีย์อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวสามารถให้บริการครอบคลุมทุกประเภท					
<u>ด้านสาธารณูปโภค</u>					
8. มีระบบรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวทั้งภายในแหล่งท่องเที่ยวและ บริการใกล้เคียง					
9. มีไฟฟ้าใช้ตลอดเวลา และไฟฟ้าสว่างรอบบริเวณ					
10. มีระบบน้ำประปา หรือระบบน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา					
<u>ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก</u>					
11. มีบริการห้องสุขา ให้บริการอย่างเพียงพอ					
12. มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกสุขลักษณะ					
13. มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม					
14. มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว					
15. มีศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง					
<u>ด้านสิ่งแวดล้อม</u>					
16. มีระบบการจัดเก็บ ทำลายขยะมูลฝอยที่ดี					
17. ควบคุมเกี่ยวกับการสิ้นสະเหື່ອນและเสียง เช่น การห้ามยวดยานขนาดใหญ่เข้าใกล้แหล่งท่องเที่ยว					
18. กำหนดมาตรการในการควบคุมมลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น ฝุ่นละออง อากาศเสีย และกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ					

รายการ	5	4	3	2	1
<u>ด้านสิ่งแวดล้อม (ต่อ)</u>					
19. ชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีจิตสำนึก ในการป้องกันปัญหามลภาวะและ สิ่งแวดล้อม					
20. ชุมชนรอบข้างมีความเป็นระเบียบ สะอาด พร้อมให้การสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว					
21. รอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีหมู่ไม้ขนาดใหญ่ ใช้เป็นร่มเงา ทำให้ร่มรื่น และมีการตกแต่งอยู่เสมอ					
<u>ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว</u>					
22. มีการจัดพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก					
23. โบราณสถานได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ สามารถเห็นเค้าโครงหรือรูปแบบเมื่อสมัยแรกสร้าง					
24. โบราณสถาน ได้รับการอนุรักษ์ ให้อยู่ในสภาพดั้งเดิมมากที่สุด โดยไม่มีการดัดแปลงโครงสร้าง หรือการประดับตกแต่ง					
25. หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนวางแผนซ่อมบำรุงรักษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว					
26. มีระบบการจัดหา การจัดเก็บและจัดแสดงเกี่ยวกับรายละเอียดของ โบราณสถานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว					
27. มีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ อยู่ใกล้เคียง					
<u>ด้านการประชาสัมพันธ์</u>					
28. ดำเนินการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ					
29. มีเว็บไซต์ เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ					
30. มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว					
31. มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม					

รายการ	5	4	3	2	1
ด้านความสำคัญของโบราณสถาน					
32. มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น					
33. มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต					
34. มีความเกี่ยวข้องกับนิทาน หรือตำนานพื้นบ้านที่สำคัญ					
35. มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญ ในท้องถิ่น					

ภาคผนวก จ.

บทความวิจัย

ศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง
ในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

A study of the Potential of Lan-Chang culture Sites
in lower I-san for cultural tourism

กฤษฎา พิณศรี
พนา จินดาศรี
อลงกต เพชรศรีสุก
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ รวมทั้งแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืน

ผลจากการศึกษา ได้พบแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง ส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อได้พบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน เช่น มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต หรือมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ แสดงให้เห็นว่าโดยสภาพและความสำคัญของตัวโบราณสถานรวมทั้งประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานนั้น สามารถที่จะนำมาใช้เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ หากแต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อส่งเสริมให้โบราณสถานมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งและบูรณะโบราณสถานให้อยู่ในสภาพดี การบูรณาการการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไว้ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไป

ABSTRACT

The purpose of research aimed to examine to study quality sources of ancient remains cultural Lan Chang in the south Isan for cultural tourism including the way how to support strong cultural development and cultural tourism in the south Isan as endurance.

The result of research was found that the quality sources of ancient remains cultural Lan Chang in the south Isan would manage for cultural tourism, there were 19 places. The overall results of studies were significantly quality at the middle. When the researcher had divided in the case of an individual aspect, it had found that the value quality of ancient remains cultural sources were the important point of places such as art style, artist skills, local particular symbols, long history, historical

important relations, cultures or local holy days. The less value quality of ancient remains cultural sources were inconvenient transportation and lack of information. Therefore, the most value quality of ancient remains cultural sources including tradition, culture or local holy days related to those ancient remains. These can focus as highlight promotion. Moreover, government need to restore those important being tourist places such as public convenience, alternative information, decorating landscape or environment, restoring important ancient remains places, preserving value local believes. These would be caused by value local attractive ancient remains places for tourists as endurance.

บทนำ

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การท่องเที่ยวมีบทบาทอย่างมากต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศที่สำคัญ เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศในลำดับต้นๆ ทั้งยังก่อให้เกิดการกระจายโอกาสและรายได้ลงไปสู่ชุมชนในระดับรากหญ้าได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว และตรงจุดกว่าอุตสาหกรรมอื่นๆ

อีสานได้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรมและงานเทศกาลประเพณีที่หลากหลายน่าสนใจ ทั้งยังเป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของโลกเป็นที่สนใจและยอมรับของนักประวัติศาสตร์และโบราณคดีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะอารยธรรมของอาณาจักรขอมโบราณ ดังที่ได้ปรากฏร่องรอยหลักฐานทางศิลปกรรมให้เห็นจำนวนมากทั้งที่สร้างขึ้นในรูปแบบของเทวสถานในศาสนาฮินดูและพุทธสถานนิกายมหายาน ซึ่งปัจจุบันได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของพื้นที่ และเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไปของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

อย่างไรก็ดี จากการศึกษายังได้พบว่าบริเวณอีสานใต้ยังมีศิลปกรรมอีกกลุ่มหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบล้านช้าง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของประเทศลาวและบางส่วนของภาคอีสานในประเทศไทย เป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นภายหลังจากที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของอาณาจักรขอมโบราณได้เสื่อมลงไปแล้ว ศิลปกรรมเหล่านี้สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนานิกายหินยาน ส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานในรูปแบบของพระธาตุ (เจดีย์) และสิม (โบสถ์) และได้พบเป็นจำนวนหลายแห่งกระจายกันอยู่ในหลายพื้นที่ แต่ปัจจุบันแหล่งศิลปกรรมดังกล่าวยังคงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวน้อย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะขาดข้อมูลของแหล่งศิลปกรรมเหล่านี้ นอกจากนั้น ในการจะพัฒนาส่งเสริมให้โบราณสถานดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนได้ จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งจะต้องดำเนินการในหลายด้าน รวมถึงทั้งการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นข้อมูลแนวทางในการพัฒนาแหล่งโบราณสถานให้มีศักยภาพมากเพียงพอต่อการจัดการท่องเที่ยวและเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีผู้ทำการศึกษาวิจัยเอาไว้

การวิจัยนี้จึงเกิดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ รวมทั้งแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืน โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ถือเป็นการเติมเต็มข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอีกแง่มุมหนึ่ง ที่อาจนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาแหล่งโบราณสถานเหล่านี้เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้เข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนใต้ได้มากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. สำรวจแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้
2. ศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้
3. เสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้ สุขความยั่งยืน โดย เชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามการวิจัย 3 ประการ คือ 1) แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ที่สำคัญมีจำนวนกี่แห่ง ที่ใดบ้าง 2) แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้มีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) จะมีวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สุขความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไร

1. ในการศึกษาเพื่อหาตอบเกี่ยวกับจำนวนและที่ตั้งของแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ

1.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ โบราณสถานซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างโดยยึดถือลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรมตามแนวทางที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกรายการแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.3.1 ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเอกสารทุติยภูมิต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง

1.3.2 ศึกษาข้อมูลภาคสนามของแหล่งโบราณสถานแต่ละแห่ง โดยคณะผู้วิจัยเดินทางไปศึกษาแหล่งโบราณสถานแห่งนั้นและบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกรายการแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกแบบบันทึกรายการแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ นำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง และเขียนบรรยายในลักษณะพรรณนาความ

2. ในการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกแหล่งโบราณสถานเพียงจังหวัดละ 1 แห่ง กำหนดเป็นแหล่งโบราณสถานเป้าหมายแต่ละจังหวัด ซึ่งคณะผู้วิจัย ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 ท่าน ได้วิเคราะห์ศักยภาพเบื้องต้น กำหนดเป็นแหล่งโบราณสถานเป้าหมายของแต่ละจังหวัด โดยมีรายละเอียดของการวิเคราะห์ศักยภาพเบื้องต้น และรายชื่อแหล่งโบราณสถานเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

2.1 ความสำคัญของโบราณสถาน

หลักเกณฑ์ความสำคัญของโบราณสถาน กำหนดระดับคะแนนจากความสามารถในการ

ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมล้านช้าง

2.2 การเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน

หลักเกณฑ์การเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน กำหนดระดับคะแนนจากสภาพถนนและความต่อเนื่องในการเดินทาง

การวิเคราะห์ศักยภาพเบื้องต้น คณะผู้วิจัย และผู้เชี่ยวชาญได้ให้คะแนนแหล่งโบราณสถานแต่ละแห่งตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด หลังจากนั้นจึงเลือกแหล่งโบราณสถานที่ได้คะแนนสูงสุดของแต่ละจังหวัด กำหนดเป็นแหล่งโบราณสถานเป้าหมายของจังหวัดนั้น ๆ

จากนั้นจึงศึกษาว่าแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่กำหนดเป็นแหล่งเป้าหมายดังกล่าวมีศักยภาพมากน้อยเพียงใดสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1) กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ เป็นกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโบราณสถานแต่ละแห่ง โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1.1) นักวิชาการ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง ซึ่งปฏิบัติงานในหน่วยงานต่าง ๆ

1.2) ผู้นำชุมชน ได้แก่ บุคคลซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นที่แหล่งโบราณสถานแห่งนั้นตั้งอยู่

1.3) นักท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้ที่เคยเข้าไปท่องเที่ยวที่โบราณสถานเป้าหมายของแต่ละจังหวัด

1.4) นักการศึกษา ได้แก่ บุคคลซึ่งปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งโบราณเป้าหมายของแต่ละจังหวัด

2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ เป็นแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

2.1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับแนวทางการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางการในการกำหนดข้อคำถาม โดยแบ่งออกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการสื่อสาร ด้านสาธารณูปโภค ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว และด้านความสำคัญของโบราณสถาน

2.2) ศึกษาแนวทางการสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และสร้างข้อคำถามเพื่อให้ครอบคลุมในแต่ละด้าน โดยประกอบด้วยข้อคำถามทั้งสิ้น 33 ข้อ

2.3) ตรวจสอบความตรง โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับการเป็นศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการวัดผลประเมินผล จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวน 2 คน โดยกำหนดเกณฑ์ความสอดคล้องที่ 0.60 เป็นต้นไป จึงจะนำมาใช้เป็นแบบสอบถามเพื่อการวิจัยในครั้งนี้

2.4) ปรับปรุงแก้ไข โดยนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ ปรับปรุงแบบสอบถาม ดังนี้

2.4.1) เพิ่มข้อคำถามจำนวน 8 ข้อ รวมมีข้อคำถามทั้งสิ้น 35 ข้อ

2.4.2) ปรับกรอบศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากเดิม มี 7 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการสื่อสาร ด้านสาธารณูปโภค ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว และด้านความสำคัญของโบราณสถาน เป็นกรอบศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร ด้านสาธารณูปโภค

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านความสำคัญของโบราณสถาน

2.5) ตรวจสอบความเชื่อมั่น โดยนำแบบสอบถามศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ปรับปรุงแล้วตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยเลือกแหล่งโบราณสถานปราสาทเมืองที ซึ่งเป็นแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในจังหวัดสุรินทร์ นำแบบสอบถามให้ผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายจำนวน 4 กลุ่ม 50 ชุด ตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร Cronbach's Alpha โดยได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.8191 ซึ่งอยู่ในระดับที่ใช้ได้

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลศักยภาพโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการตอบแบบสอบถาม

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในครั้งนี้ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ดังต่อไปนี้

4.1) การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพดำเนินการโดยการวิเคราะห์ประเด็นความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้าง และเขียนในลักษณะพรรณนาความ

4.2) การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้ โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ SPSS เพื่อคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3. ในการศึกษาเพื่อหาตอบเกี่ยวกับวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการ ท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างต้นแบบในพื้นที่ลาวตอนล่าง ตามที่มีผู้สำรวจหรือศึกษาไว้แล้ว

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกรายการแหล่งโบราณสถาน วัฒนธรรมล้านช้าง ซึ่งมีหัวข้อบันทึกประกอบด้วย ชื่อแหล่งโบราณสถาน ที่ตั้ง ลักษณะของโบราณสถาน ความสำคัญของโบราณสถาน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเอกสารทุติยภูมิต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในพื้นที่ลาวตอนล่าง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาหาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแหล่งโบราณสถานล้านช้างที่พบในเขตอีสานใต้ ความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว และเขียนบรรยายในลักษณะพรรณนาความ

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาเอกสารและสำรวจภาคสนามในเขตพื้นที่อีสานใต้ ได้พบแหล่งโบราณสถาน วัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพระธาตุหรือปราสาท 8 แห่ง กลุ่มสิม (โบสถ์) 9 แห่ง และกลุ่มหอไตร 2 แห่ง โดยแยกออกเป็นรายจังหวัด ดังนี้

1. จังหวัดชัยภูมิ พบจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) พระธาตุหนองสามหมื่น 2) ธาตุโนนกอก (พระธาตุพิมาย) และ 3) ธาตุหนองจอก (กุศจอก)
2. จังหวัดนครราชสีมา พบจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) สิมวัดศรีสุภณ (ทองหลางน้อย) และ 2) สิมวัดบ้านชิน
3. จังหวัดบุรีรัมย์ พบจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) สิมวัดท่าเรียบ และ 2) สิมวัดบรมคงคา
4. จังหวัดสุรินทร์ พบจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) ปราสาทศีขรภูมิ (ปราสาทระแงง) 2) ปราสาทเมืองที และ 3) ปราสาทแก้ว
5. จังหวัดศรีสะเกษ พบจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) ธาตุบ้านเมืองจันทร์ 2) ปราสาทบ้านปราสาท (ธาตุบ้านปราสาท) 3) สิมวัดโนนผึ่ง และ 4) สิมวัดโสภณวิหาร (วัดบ้านลุมพุก)
6. จังหวัดอุบลราชธานี พบจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ 1) สิมวัดบ้านตำแย 2) สิมวัดแจ้ง 3) สิมวัดบ้านนาควาย 4) หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง และ 5) หอไตรวัดบูรพาราม

ส่วนการศึกษาศักยภาพของแหล่งโบราณสถาน คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกแหล่งโบราณสถานเป้าหมาย จังหวัดละ 1 แห่ง ได้แก่ 1) พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ 2) สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา 3) สิมวัดท่าเรียบ จังหวัดบุรีรัมย์ 4) ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 5) ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ 6) สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี ปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

1. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน พระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ

โดยภาพรวม พระธาตุหนองสามหมื่นมีศักยภาพในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต และมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น สอดคล้องกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของแหล่ง ซึ่งโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักกันค่อนข้างแพร่หลาย และสอดคล้องกับการอภิปรายกลุ่มจากบุคลากรทางการศึกษา ผู้นำชุมชน และนักวิชาการ โดยผู้นำชุมชนยังเห็นว่า ตัวสภาพของพระธาตุ และการจัดบริเวณรอบ ๆ ที่มีต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงา และมีการตกแต่งอยู่ตลอดเวลา เป็นส่วนที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เช่นกัน ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุด คือ มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว และมีศูนย์บริการแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีศักยภาพในระดับปานกลาง โดยมีด้านความสำคัญของโบราณสถานที่มีศักยภาพในระดับมาก ส่วนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีศักยภาพในระดับน้อย

2. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา

โดยภาพรวม สิมวัดศรีสุภณมีศักยภาพในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ สภาพถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี และสามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจากหลายเส้นทาง ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว และมีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับการสำรวจภาคสนามโดยคณะผู้วิจัย และการอภิปรายกลุ่มของผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษา และนักวิชาการ โดยผู้นำชุมชนและบุคลากรทางการศึกษาได้แสดงความคิด

เห็นเพิ่มเติมว่า ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของสิมวัดศรีสุภณที่จัดว่าอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง คือ ด้านสาธารณูปโภค เนื่องจากมีระบบไฟฟ้า น้ำประปา ใช้ได้ตลอดปี และระบบการดูแลสุขภาพความปลอดภัย เนื่องจากเห็นว่ามัสยิดมีสถานที่ตั้งอยู่ด้านหน้าของวัด ส่วนนักวิชาการให้ความสำคัญด้านศักยภาพของแหล่งที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งภาพจิตรกรรมฝีมือช่างพื้นบ้านอีสานแท้ที่เหลืออยู่น้อยมากในจังหวัดนครราชสีมา

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีศักยภาพในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านสาธารณูปโภค ที่มีศักยภาพในระดับมาก และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกกับด้านการประชาสัมพันธ์ มีศักยภาพในระดับน้อย

3. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดท่าเรือ จังหวัดบุรีรัมย์

โดยภาพรวม สิมวัดท่าเรือมีศักยภาพในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม และมีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ กับมีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีศักยภาพในระดับปานกลาง ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกกับด้านการประชาสัมพันธ์ มีศักยภาพในระดับน้อย ซึ่งข้อคิดเห็นดังกล่าวของนักท่องเที่ยวสอดคล้องกับการอภิปรายของกลุ่มผู้นำชุมชน นักวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษา นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนมีความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการคมนาคมที่มีความสะดวก พื้นผิวถนนเรียบ ใช้งานได้ตลอดทั้งปี ในขณะที่นักวิชาการกลับมีความเห็นขัดแย้งว่าการคมนาคมมายังแหล่งไม่ค่อยสะดวก เนื่องจากถนนหนทางค่อนข้างชำรุด และไม่มีป้ายบอกทาง

4. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

โดยภาพรวม ปราสาทศีขรภูมิมีศักยภาพในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต และมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม และมีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกต้องลักษณะ

และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีศักยภาพในระดับปานกลาง มี 3 ด้าน ที่เหลือมีศักยภาพในระดับมาก โดยด้านความสำคัญของโบราณสถาน มีศักยภาพมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับประวัติการก่อสร้างที่มีความเก่าแก่ถึงพุทธศตวรรษที่ 17 ในศิลปะแบบนครวัด เพื่อเป็นเทวาลัยในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย ก่อนที่จะถูกดัดแปลงเป็นวัดในพุทธศาสนาเถรวาทในราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 (บริษัท มรดกโลก จำกัด. มปป. : 3-19)

ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีศักยภาพน้อยที่สุด นอกจากนี้ นักวิชาการและผู้นำชุมชน แสดงความคิดเห็นว่านอกจากจะต้องปรับปรุงด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแล้ว ยังต้องควบคุมมลภาวะทางเสียงเนื่องจากมีรถยนต์พาหนะแล่นไป – มา โดยตลอด

5. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

โดยภาพรวม ปราสาทบ้านปราสาทมีศักยภาพในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น และรอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีหมู่บ้านขนาดใหญ่ ใช้เป็นรมเงา ทำให้ร่มรื่นและมีการตกแต่งอยู่เสมอ สภาพ

ถนนดี ผิวทางจราจรราบเรียบใช้งานได้ตลอดปี สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มบุคลากรทางการศึกษา กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มนักวิชาการ และการสำรวจโดยคณะผู้วิจัยที่พบว่า มีพื้นที่ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่บริเวณโดยรอบ ทำให้บรรยากาศโดยทั่วไปร่มรื่น ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว และ ที่ทำการไปรษณีย์อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สามารถให้บริการครอบคลุมทุกประเภท

และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความสำคัญของโบราณสถานมีศักยภาพในระดับมาก สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ที่ได้พบว่ามีป้ายคำบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ปราสาทแห่งนี้ยังปรากฏอยู่ในแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวที่จัดทำโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยด้วย

ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการประชาสัมพันธ์มีศักยภาพในระดับน้อย และด้านที่เหลือมีศักยภาพในระดับปานกลาง

6. ศักยภาพแหล่งโบราณสถาน สิมวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี

โดยภาพรวม สิมวัดแจ้งมีศักยภาพในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีศักยภาพมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสารประจำทาง และสามารถเดินทางเข้า – ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกจากหลายเส้นทาง ส่วนข้อที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ มีเว็บไซต์ เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ และมีร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว

และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการสื่อสาร และด้านความสำคัญของโบราณสถานมีศักยภาพในระดับมาก สอดคล้องกับสภาพที่ตั้งของแหล่งซึ่งอยู่ในเขตตัวเมืองอุบลราชธานี สามารถเดินทางเข้าถึงได้ในหลายทิศทาง รวมทั้งผลการวิจัยของกิตติรัตน์ สีนันท์ (2545 : 49) ซึ่งได้ทำการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีและพบว่า ในกรณีของวัดแจ้งนั้น โดยสภาพของโบราณสถานถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ทั้งนี้เพราะเป็นสถาปัตยกรรมประเภทสิมพื้นบ้านที่มีรูปแบบทรวดทรงสวย สง่างาม ลวดลายต่าง ๆ ได้ถูกแกะสลักอย่างประณีต มีโครงสร้างและส่วนประกอบที่เป็นแบบอย่างของสถาปัตยกรรมอีสานที่หลงเหลือและหาได้ยากในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งดังกล่าวส่งเสริมให้สิมวัดแจ้งมีคุณค่าที่จะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี

สำหรับปัจจัยด้านที่เหลือมีศักยภาพในระดับปานกลาง โดยมีศักยภาพด้านการประชาสัมพันธ์น้อยที่สุด นอกจากนี้ นักวิชาการและผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่ตั้งของสิมวัดแจ้ง ซึ่งตั้งอยู่ในตัวเมือง ส่งผลต่อมลภาวะทางเสียง เนื่องจากมีรถผ่านเป็นจำนวนมาก

กล่าวโดยสรุป โบราณสถานที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างในเขตอีสานใต้ ส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน เช่น มีรูปแบบทางศิลปะ ฝีมืองานช่าง แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต หรือมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็ก ศูนย์อาหารที่ถูกสุขลักษณะ ที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์ เช่น มีเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ

สำหรับวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้ สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ผลการศึกษาพบว่าอาจทำได้โดยอาศัยความเกี่ยวข้องความสัมพันธ์ของแหล่งโบราณสถานไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้าน ในการเชื่อมเส้นทางท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน

จากการสำรวจภาคสนาม ทำให้ได้พบข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งว่าโบราณสถานที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างในพื้นที่อีสานใต้ส่วนใหญ่มีขนาดค่อนข้างเล็กและกระจายกันอยู่ในพื้นที่กว้าง การสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯลฯ รวมทั้งการเชื่อมโยงกับแหล่งวัฒนธรรมต้นแบบในประเทศลาว โดยเฉพาะกับลาวตอนใต้ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับภาคอีสานตอนล่างของไทย ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลเอกสารพบว่าแหล่งโบราณสถานหลายแห่งที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น ปราสาทวัดภู และวัดภูอาสา ในแขวงจำปาสัก พระธาตุพนมจำลอง หอไตรบ้านหนองลำจัง และพระธาตุอิงฮัง ในแขวงสะหวันนะเขต เป็นต้น

ปราสาทวัดภูตั้งอยู่ในพื้นที่แขวงจำปาสัก ห่างจากเมืองปากเซลงไปทางใต้ประมาณ 40 กิโลเมตร เศษ โบราณสถานแห่งนี้เป็นศาสนสถานที่สำคัญของลาวมาตั้งแต่บรรพกาล เดิมเป็นเทวาลัยในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย ต่อมาได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นพุทธสถานโดยประดิษฐานพระพุทธรูปไว้แทนที่ศิวลึงค์ คล้ายกับการดัดแปลงเทวสถานให้เป็นพุทธสถานที่พบหลายแห่งในอีสานใต้ เช่น ปราสาทศิขรมุมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านปราสาท และปราสาทบ้านเมืองจันทร์ ในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น ส่วนวัดภูอาสา ตั้งอยู่ที่ภูเกียดอิงเขตเมืองประทุมพอน สร้างโดยชาวลาวที่เลื่อมใสศรัทธาในภิกษุ “สา” หรือที่รู้จักกันในชื่อ “สาเกียดอิง” ซึ่งเป็นผู้นำต่อต้านการปกครองของราชอาณาจักรสยามที่มีต่อราชอาณาจักรลาว จนกรุงเทพฯต้องส่งกำลังไปปราบปรามและจับพระสาเกียดอิงประหารชีวิต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมความเชื่อที่คล้ายคลึงกันและความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวมานี้ อาจนำมาเป็นปัจจัยเชื่อมโยงให้เกิดการท่องเที่ยวระหว่างทั้ง 2 ประเทศได้เป็นอย่างดี

พระธาตุพนมจำลอง ตั้งอยู่ระหว่างบ้านดงท่ากับบ้านดงโน เขตเมืองอุทุมพอน แขวงเมืองสะหวันนะเขต พระธาตุแห่งนี้มีลักษณะเป็นพระธาตุทรงปราสาทยอดบัวในผังสี่เหลี่ยมรูปทรงคล้ายพระธาตุพนมองค์เดิมก่อนที่จะถูกบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่โดยกรมศิลปากร ส่วนหอไตรบ้านหนองลำจังตั้งอยู่ที่วัดบ้านหนองลำจังหรือวัดจันทะนะสาโล ในหมู่บ้านหนองลำจัง เมืองจำพอน มีลักษณะเป็นหอไตรที่ตั้งอยู่กลางสระน้ำ หลังคาทำซ้อนกันลดหลั่นกันขึ้นไปหลายชั้น รูปทรงคล้ายกับหอไตรวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งโบราณสถานที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์และการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมซึ่งกันและกันในอดีต ที่อาจนำมาใช้ป็นสิ่งเชื่อมโยงทางศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวระหว่างไทย-ลาวได้

สำหรับพระธาตุอิงฮังตั้งอยู่ที่บ้านธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี ลักษณะเป็นเจดีย์แบบลาวล้านช้างแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป 3 ชั้น ยอดพระธาตุเป็นรูปสี่เหลี่ยม ลักษณะคล้ายกับปราสาททวารวดีของปราสาทเมืองที่ จังหวัดสุรินทร์

พระธาตุอิงฮังเป็นพระธาตุสำคัญของแขวงสะหวันนะเขตและประเทศลาว และเป็น 1 ใน 15 แห่ง ที่รัฐบาลลาวกำหนดให้เป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นพระธาตุที่ประชาชนชาวลาวและชาวอีสานของไทยให้ความเคารพศรัทธากับพระธาตุหลวงของเวียงจันทน์ และพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยทุก ๆ ปีจะมีงานบุญซึ่งจะจัดขึ้น 3 ครั้ง และจะมีชาวลาวและชาวไทยอีสานเดินทางมาร่วมงานจำนวนมาก เช่นเดียวกับปราสาทวัดภูที่จะมีการจัดงานนมัสการขึ้นในทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 (วันมาฆบูชา) และงานบุญนมัสการวัดภูอาสาหรืองานบุญขึ้นภูอาสา ในช่วงเดือน 6 ซึ่งจะมีผู้เข้าร่วมงานจำนวนมาก

ดังนั้น หากสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเหล่านี้เข้าด้วยกัน ก็จะทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนล่างเพิ่มมากขึ้น

สำหรับการจัดเส้นทางท่องเที่ยวอาจผสมผสานระหว่างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นและเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการท่องเที่ยวไม่ให้ซ้ำซากจำเจ โดยเริ่มจากพระธาตุหนองสามหมื่น จังหวัดชัยภูมิ - สิมวัดศรีสุภณ จังหวัดนครราชสีมา - สิมวัดท่าเรียบ จังหวัดบุรีรัมย์ - ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ - ปราสาทบ้านปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ - สิมวัดแจ้ง หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี - ปราสาทวัดภูน้ำตกคอนพะเพ็ง น้ำตกหลี่ผี แขวงจำปาสัก ใช้เวลาในการเดินทางท่องเที่ยวประมาณ 4 วัน 3 คืน เป็นต้น

อภิปรายผล

โบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่พบในบริเวณพื้นที่อีสานใต้จากการศึกษานี้ ถือว่ามีความเป็นไปได้ที่จะสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งการที่แหล่งศิลปกรรมดังกล่าวได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวน้อย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะขาดข้อมูลของแหล่งศิลปกรรมเหล่านี้ รวมทั้งขาดการศึกษาศักยภาพเพื่อส่งเสริมพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหากปล่อยให้ขาดโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นเป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยว การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อเติมเต็มข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอีกแง่มุมหนึ่ง และเพื่อเสนอทางเลือกเพิ่มขึ้นสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งแหล่งโบราณสถานนั้น ๆ ตั้งอยู่ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ ที่อาจนำผลของการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาหรือบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเหล่านี้ เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนใต้ได้มากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ ผลการศึกษาได้พบแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง เป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในจังหวัดชัยภูมิ 3 แห่ง จังหวัดนครราชสีมา 2 แห่ง จังหวัดบุรีรัมย์ 2 แห่ง จังหวัดสุรินทร์ 3 แห่ง จังหวัดศรีสะเกษ 4 แห่ง และจังหวัดอุบลราชธานี 5 แห่ง และผลการศึกษาโบราณสถานเป้าหมายจำนวน 6 แห่ง พบว่าส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน ส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์

อย่างไรก็ดี แม้ผลจากการศึกษาจะแสดงให้เห็นว่า โบราณสถานส่วนใหญ่มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง แต่จากการที่ได้พบว่าศักยภาพข้อที่ค่อนข้างสูงของแหล่งโบราณสถานเหล่านี้มักเป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถานนั้น ถือเป็นจุดเด่นที่อาจนำมาใช้เป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี หากข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างด้อยในด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ ได้รับการแก้ไขและพัฒนาปรับปรุงโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ จากการสำรวจภาคสนามยังพบว่าโบราณสถานส่วนใหญ่มีขนาดค่อนข้างเล็กและกระจัดกระจายในพื้นที่กว้าง การสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงควรจะต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯลฯ รวมทั้งการเชื่อมโยงกับแหล่งวัฒนธรรมต้นแบบในประเทศลาว โดยเฉพาะกับลาวตอนล่างซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับภาคอีสานตอนล่างของไทย และมีแหล่งโบราณสถานหลายแห่งที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

เช่น ปราสาทวัดภู วัดภูอาสา ในแขวงจำปาสัก พระธาตุพนมจำลอง หอไตรวัดหนองลำจัง พระธาตุอิงฮัง ในแขวงสะหวันนะเขต เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลจากการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าโดยสภาพและความสำคัญของตัวโบราณสถานรวมทั้งประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานนั้น สามารถที่จะนำมาใช้เป็นจุดขายได้ หากแต่ ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อส่งเสริมให้โบราณสถานมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการเพื่อพัฒนาศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 รัฐบาลควรให้ความสำคัญสนับสนุนส่งเสริมด้านการลงทุนพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานวัฒนธรรมล่างช้างในภาคอีสานตอนล่างให้มากขึ้น เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า เป็นข้อที่มี ศักยภาพน้อยที่สุดสำหรับการจัดการการท่องเที่ยว

1.2 รัฐบาลและหน่วยงานปกครองท้องถิ่นควรร่วมมือกันในการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม จารีต วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไว้ และส่งเสริมสนับสนุนมิให้ถูกกลืนหายไปกับกระแสวัฒนธรรม ตะวันตก อันจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

ภาคอีสานตอนล่างเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ค่อนข้างหลากหลาย เช่น ไทยเบิ้งหรือไทยโคราช ไทยเชื้อสายลาว ไทยเชื้อสายเขมร และไทยเชื้อสายกูยหรือส่วย เป็นต้น ทำให้พื้นที่นี้มีวัฒนธรรมประเพณีที่มีความ เป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันออกไป บางอย่างเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดทั่วไป เช่น ประเพณีการบวช ประเพณีสงกรานต์ หากบางประเพณีก็มีความเกี่ยวข้องกับโบราณสถานโดยตรง เช่น ประเพณี “สงฆ์น้ำพระธาตุ” ซึ่งเป็นงานประจำปีของวัดพระธาตุหนองสามหมื่นที่จัดขึ้นทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นต้น ซึ่งอาจนำมาใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ในอีกทางหนึ่ง

1.3 รัฐบาลควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการกับแหล่งท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศกัมพูชา และประเทศลาว เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ให้มากขึ้น ทั้งนี้ โดยอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมของพื้นที่อีสานใต้ที่มีความสัมพันธ์กันทั้งกับวัฒนธรรมขอมในประเทศกัมพูชา และวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว เป็นตัวเชื่อมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

โดยการวิจัยนี้สามารถเชื่อมโยงได้กับทั้งสองประเทศ กล่าวคือ การเชื่อมโยงกับประเทศกัมพูชาอาจ กระทำได้โดยการศึกษาความสัมพันธ์จากแหล่งโบราณสถานประเภทปราสาทหรือธาตุกลุ่มที่มีเค้าสืบเนื่องมา จากปราสาทก่ออิฐของขอม ที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านศาสนาและความเชื่อรวมทั้งกลุ่ม ชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่อาจนำมาใช้เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้

สำหรับความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประเทศลาวยิ่งเห็นได้ชัดเจนจากลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรม ที่มีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก รวมทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกันทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันแต่อดีต สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้โดยง่าย ซึ่งการเชื่อมโยงนี้อาจ ทำได้โดยการสำรวจและศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันกับแหล่ง ท่องเที่ยวในอีสานใต้ ไม่ว่าจะเป็นด้านรูปแบบทางศิลปกรรม ประวัติการก่อสร้าง การมีตำนานหรือ ประวัติศาสตร์ร่วมกัน ฯลฯ เพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน การพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างกัน การพัฒนาจุดผ่านแดน รวมทั้งการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นโดยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนนหนทางที่สะดวกต่อการเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน มีระบบไฟส่องสว่างรอบบริเวณ มีระบบน้ำประปาหรือระบบน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา มีห้องสุขาให้บริการอย่างเพียงพอ มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกต้องลักษณะ มีที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม มีการจัดตั้งร้านค้าของที่ระลึกหรือศูนย์การค้าขนาดเล็กสำหรับบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้มีการส่งเสริมให้มีการจัดทำของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมืองจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการนำรายได้เข้าสู่ชุมชนในอีกทางหนึ่ง เป็นต้น

2.2 จังหวัดหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำโครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบ เช่น จัดทำเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยเฉพาะ มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว มีสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไว้บริการตามศูนย์การท่องเที่ยวหรือโรงแรม เป็นต้น

การประชาสัมพันธ์ต้องสามารถทำให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ว่าเป็นมาหรือความสำคัญอย่างไร สามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยวิธีใดบ้าง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินหรือไม่ เป็นต้น ทั้งนี้ อาจอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวโดยจัดพิมพ์เป็นภาษาต่างประเทศที่สำคัญ ๆ 4 - 5 ภาษา เช่น ไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น

2.3 ส่งเสริมให้มีการจัดทำ Homestay ตามชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ โดยการร่วมมือและสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

2.4 กรมศิลปากรและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือกันพัฒนาโบราณสถานต่าง ๆ โดยบูรณะปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพดี นำท่องเที่ยวหาความรู้และความเพลิดเพลิน รักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมโดยรอบ มีการปรับปรุง ดูแลรักษาสภาพภูมิทัศน์ให้มีความร่มรื่น และป้องกันมิให้เกิดสิ่งที่ยเรียกว่า "ทัศนอุจาด" แก่โบราณสถาน อันจะทำให้ตัวโบราณสถานด้อยคุณค่าความงามลง รวมทั้งร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นให้สามารถทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำนักท่องเที่ยวชมและให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานในท้องถิ่นนั้น ๆ

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาที่ผ่านมาได้บ่งชี้ให้เห็นว่า มีความเป็นไปได้ที่จะจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ 6 จังหวัดภาคอีสานตอนล่างในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรมล้านช้าง เนื่องจากโดยตัวของแหล่งโบราณสถานเองมีศักยภาพค่อนข้างสูง หากแต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงข้อด้อยต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมศักยภาพให้มากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว กับทั้งยังมีความเป็นไปได้สูงที่จะสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของอีสานได้เข้ากับแหล่งท่องเที่ยวในต่างประเทศโดยเฉพาะกับลาวตอนล่าง ด้วยเหตุที่พื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาแต่อดีตทั้งทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกันหรือมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันหลายแห่งที่สามารถนำมาเชื่อมโยงถึงกันได้

บรรณานุกรม

- กิติรัตน์ สีนันท์. (2545). **การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี และแนวทางการพัฒนา**. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี : เอกสารอัดสำเนา.
- กรมศิลปากร. (2538). **ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย เล่ม 4 จังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ : อาร์ทโปรเกรส.
- กรมศิลปากร. (2536). **พัฒนาการอารยธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 ก). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดชัยภูมิ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 ข). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครราชสีมา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 ค). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดบุรีรัมย์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 ง). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 จ). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544 ฉ). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดอุบลราชธานี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2545). **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี**. เสนอโดยบริษัท เทสโก้ จำกัด และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (มปป.). **คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 3 วัดในภาคอีสาน**. มปป.
- เชิดเกียรติ กุลบุตร. (2533). **สถูปแบบล้านช้างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย** วิทยานิพนธ์ ประกอบการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- เด่นดาว ศิลปานนท์. (2540). **สถาปัตยกรรมท้องถิ่นอีสาน เอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น**. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคฟอร์แมท (ไทยแลนด์).
- บุปผา วงษ์พันธุ์ทา. (2544). **การประเมินศักยภาพและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : เอกสารอัดสำเนา.
- บริษัท มรดกโลก จำกัด. (มปป.). **โครงการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมขอมในพื้นที่ภาคอีสานตอนล่าง (ชัยภูมิ, นครราชสีมา, บุรีรัมย์, สุรินทร์, ศรีสะเกษ)**. มปป.
- รลิกา อังกูร, นวลลออ แสงสุข, วรชัย วิริยารมย์ และอินทรา นาคพัตร์. (2547). **การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น**. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิโรฒ ศรีสุโร. (มปป.). **ธาตุอีสาน**. มปป.
- _____ (มปป.). **ส้มอีสาน**. มปป.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ และคณะ. (มปป.). **ลาวตอนล่าง**. กรุงเทพฯ : บริษัท ดรีม แคชเชอร์ กราฟฟิค จำกัด.
- สงวน รอดบุญ. (2545). **พุทธศิลป์ลาว**. กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลาจำกัด.

ภาคผนวก จ.

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล	กฤษฎา พินศรี
วัน เดือน ปีเกิด	5 สิงหาคม 2509
ตำแหน่งปัจจุบัน	ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา ระดับ 7 สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ศิลปะ) เกียรตินิยมอันดับ 2 มหาวิทยาลัยศิลปากร ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ศิลปะ) มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผลงานวิจัย	1) ความสัมพันธ์ระหว่างลวดลายที่ปรากฏบนผ้าพิมพ์กับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี : กรณีศึกษาเฉพาะผ้าพิมพ์ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร 2) การศึกษาศิลปกรรมแบบเขมรในจังหวัดสุรินทร์ 3) การปรับตัวของคนไทยเชื้อสายจีนภายใต้วัฒนธรรมเขมรสุรินทร์

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล	พนา จินดาศรี
วัน เดือน ปีเกิด	18 มีนาคม 2515
ตำแหน่งปัจจุบัน	ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา ระดับ 7 สังกัดคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ประวัติการศึกษา	ครุศาสตรบัณฑิต (การประถมศึกษา) สถาบันราชภัฏสุรินทร์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การวัดและประเมินผลการศึกษา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผลงานวิจัย	1) วิจัยสถาบันเรื่อง การติดตามภาวะการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีการศึกษา 2546 – 2547 2) วิจัยสถาบันเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต ต่อคุณลักษณะการปฏิบัติงานของบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีการศึกษา 2546 – 2547 3) วิจัยประเมินโครงการ เรื่อง การติดตามและประเมินผลโครงการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์มาตรฐานการย้อมสีธรรมชาติ 4) วิจัยประเมินโครงการ เรื่อง การติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาความรู้และทักษะช่างเครื่องเงินจังหวัดสุรินทร์

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล	อลงกต เพชรศรีสุก
วัน เดือน ปีเกิด	2 พฤษภาคม 2516
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักวิชาการประจำสาขาวิชาศิลปะ สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ประวัติการศึกษา	ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (จิตรกรรม) มหาวิทยาลัยบูรพา ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการสอนทัศนศิลป์และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (ทัศนศิลป์ : ศิลปะสมัยใหม่) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ